

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI**

I. HAÇLI SEFERİ

Yüksek Lisans Tezi

Züleyha AKAN

Çorum 2020

I. HAÇLI SEFERİ

Züleyha AKAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ

ÇORUM 2020

KABUL VE ONAY

Züleyha AKAN tarafından hazırlanan *I. Haçlı Seferi* başlıklı bu çalışma, 11/05/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak yüksek lisans / doktora / sanatta yeterlilik tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

.....

Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ (Başkan-Danışman)

İmza

.....

Prof. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU

İmza

.....

Doç. Dr. Nadir KARAKUŞ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza

Prof.Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (11/05/2020)

İmzası

Züleyha AKAN

ÖZET

AKAN, Züleyha. *I. Haçlı Seferi*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2020.

Tez konumuz olan I. Haçlı Seferi 1096-1099 yılları arasında gerçekleşmiştir. I. Haçlı Seferi, Avrupa'nın ve Bizans'ın içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar nedeniyle düzenlenmiştir. Kudüs'ü Müslümanların elinden kurtarmak sloganlarıyla hareket eden ordu, doğuda kendilerine ait devletçikler kurmuşlardır. Gerek Bizans'a karşı tutumları gerekse doğuda toprak kazanma hevesleri, onların sadece dini bir amaç uğruna gelmediklerini gözler önüne sermiştir. Papa II. Urbanus'un Clermont'taki konsilinden sonra, keşiş Pierre ve etrafına birikenlerin oluşturduğu haçlı grubu yola çıkış tarihini beklemeden yola koyulmuş ve daha Avrupa topraklarında yağmacı ruhlarını belli etmişlerdir. Ana orduyu teşkil eden Kontların da çoğunun doğuda bir krallık kurma hayalinde oluşu en azından Kontların niyetini belli etmiştir. I. Aleksios, kendisine yardıma gelecek askerler yerine, başında ünlü kontların bulunduğu büyük orduların gelmesinden dolayı endişeye kapılmıştı. Bu yüzden Haçlıların hemen Anadolu'ya geçmelerini sağlamıştı. Öncü birlik olarak tabir edebileceğimiz Pierre L'Hermit'in ana orduyu beklemeden İznik'e saldırması, yenilgi ile sonuçlanmıştı. Bu durum I. Kılıç Arslan'ın haçlı birliklerini hafife almasına neden olmuştu. Ana ordu Anadolu'ya geldiğinde, İznik ve Eskişehir'de I. Kılıç Arslan'ı yenerek Antakya'ya doğru yürüyüşlerini sürdürmüştü. Yolda ana ordudan ayrılan Baudouin, Urfa'da ilk Haçlı Kontluğunu kurdu. Antakya'nın kuşatılmasının ardından Haçlılara karşı gönderilen Musul Emiri Kürboğa, buraya vaktinde müdahale edemedi ve Antakya Princepsliği kuruldu. Esas hedef olan Kudüs'e ilerleyen ordu çeşitli şehirlerde katliamlar yaptı. Fatımi yönetimindeki Kudüs, Haçlılara karşı direnemedi. Haçlılar Kudüs'te de vahşet sergilemekten çekinmediler. Böylelikle Kudüs Krallığı kurulmuştur.

Birinci Haçlı Seferi sonucunda, 1096-1099 yılları arasında üç devletçik kurulmuştur. Bunlar Antakya Princepsliği, Urfa Kontluğu ve Kudüs Krallığıdır.

Anahtar Kavramlar: Haçlılar, Kudüs, I. Aleksios, Papa II. Urbanus, Pierre L'Hermit.

ABSTRACT

AKAN, Züleyha. *The First Crusade*, (Master Thesis), Çorum, 2020.

First Crusade, which is our thesis topic, took place between 1096 and 1099. The First Crusade was organized due to the political, economic and social problems that Europe and Byzantine were in. The army, acting with the slogan of saving Jerusalem from the hands of the Muslims, established their own statism in the east. Both their attitude towards Byzantium and their desire to gain land in the east reveal that they are not just for the sake of a religious purpose. After Pope Second Urbanus's concile in Clemont, the crusaders group of Pierre L'Hermit and those who accumulate around him set off without waiting for their departure dates. They have demonstrated their looters on European soil. The fact that most of the Counts, which led to the main army, dreamed of establishing a kingdom in the east, at least showed their intention. First Alexios was worried about the great armies with famous Counts, instead of the soldiers who would help him. Therefore, it was ensured that the Crusaders came to Anatolia immediately. Pierre L'Hermit's first attack, which we will call as the leading unit, attacked Iznik without waiting for the main army, resulted in defeat. This situation caused the First Kilij Arslan to underestimate the Crusaders. When the main army came to Anatolia, he defeated First Kilij Arslan in Iznik and Eskişehir and continued his marches towards Antioch. Baudouin, who left the main army on the way, established his First Crusader County in Edessa. After the siege of Antioch, the Mosul Emir Kerbogha, who was sent against the Crusaders, could not intervene in time and the Princeps of Antioch was established. The army advancing to Jerusalem, the main target, carried out massacres in various cities. Jerusalem under Fatimi was unable to resist the Crusaders. Crusaders did not hesitate to exhibit brutality in Jerusalem. Thus, the Kingdom of Jerusalem was established.

As a result of the first crusade, three states were established between 1096 and 1099. These are the Princeps of Antioch, County of Edessa and the Kingdom of Jerusalem.

Keywords: Crusaders, Jerusalem, I. Alexios, Pope II. Urbanus, Pierre L'Hermit.

RESİMLER DİZİNİ

Resim	Sayfa
Resim 1.1. Clermont Konsili	25
Resim 2.2. Pierre L'Hermit	26
Resim 2.3. Pierre L'Hermit'in Haçlılar'a yol gösterişi	27
Resim 2.4. Drakon Muharebesi	33
Resim 3.5. Baudouin'in Urfa'ya girişi	65
Resim 3.6. Haçlılar'ın Antakya kuşatması	74
Resim 3.7. Ma'arratu'n-Nu'man'da Haçlıların yaptığı yamyamlığın tasviri ...	79
Resim 3.8. Haçlılar'ın Antakya'dan Kudüs'e yürüyüşü	81
Resim 3.9. Haçlılar'ın Kudüs katliamı	84

HARİTALAR DİZİNİ

Harita	Sayfa
Harita 1.1. Roma'nın ikiye bölünmesi	5
Harita 2.2. I. Justianus Dönemi İmparatorluk sınırları	42
Harita 2.3. XI. Yüzyıl ortasında Bizans İmparatorluğu sınırları	43
Harita 2.4. Fatımi Devleti sınırları	55
Harita 3.5. İznik surları	58
Harita 3.6. Haçlıların güzergahı	64
Harita 3.7. Antakya surları	70
Harita 3. 8. Kudüs şehir planı	86

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
RESİMLER DİZİNİ	iii
HARİTALAR DİZİNİ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÖN SÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM HAÇLILAR ÖNCESİ AVRUPA

1.1. HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİ AVRUPA	4
1.1.1. Karolenjiyen Devleti	4
1.1.2. Normanlar.....	8
1.1.3. Reconquista Ruhü.....	10
1.1.4. Haçlı Ruhü.....	11
1.2. HAÇLI SEFERLERİNİN NEDENLERİ	16
1.2.1. Dini.....	16
1.2.2. Sosyal	18
1.2.3. Ekonomik	18
1.2.4. Siyasi	19
1.2.5. Türklerin Akınları.....	20
1.3. HAÇLI SEFERİ ÇAĞRISI; CLERMONT KONSİLİ.....	21

İKİNCİ BÖLÜM HAÇLILARIN HAREKETE GEÇMESİ

2.1. ÖNCÜ BİRLİK; PIERRE L'HERMİT ORDUSU	26
--	----

2.2. İKİNCİ ORDU; HAÇLILARIN YAHUDİ SEFERİ.....	33
2.3. ANA HAÇLI ORDUSUNUN YOLA ÇIKIŞI	37
2.4. HAÇLI SEFERİ ÖNCESİNDE DOĞU	41
2.4.1 Bizans	41
2.4.2 Anadolu Selçukluları.....	46
2.4.3. Suriye Selçukluları	51
2.4.4. Fatımiler	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM I. HAÇLI SEFERİ

3.1. HAÇLILARIN ANADOLU'DAKİ GÜZERGÂHLARI	57
3.2. URFA KONTLUĞU	64
3.3. ANTAKYA PRİNCEPSLİĞİ	69
3.4. KUDÜS KRALLIĞI.....	78
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA	89

KISALTMALAR

b.	: bin
Bkz.	:Bakınız
c.	:cilt
çev.	:Çeviren
haz.	: hazırlayan
Hz.	:Hazreti
İSAM	:İslam Araştırmalar Merkezi
ö.	:ölüm
sy.	: Sayı
t.y.	:Tarih Yok
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	:Tahkik
TTK	:Türk Tarih Kurumu
vd.	:ve diğerleri

ÖN SÖZ

Birinci Haçlı Seferi o zamana kadar görülmemiş büyüklükte, her birinin başında ünlü Kontların bulunduğu orduların biraraya gelmesi ve başarıya ulaşması açısından oldukça önem arz etmektedir. Tarih boyunca önemini koruyan Kudüs'ü kurtarma naraları atan bu -kendi değerleriyle- hacılar, esasen Avrupa'nın kaynaklarının zayıflaması, içte ve dışta yaşanan karışıklıklar ile Doğu'nun anlatılagelen zenginliklerini kaşılaştırmış ve Doğu'yu kendi kurtuluş kapıları olarak görmüşlerdir. Haçlı kaynaklarına göre daha çok seferlerin başlamasında dini duygu ön planda tutulsada siyasi, sosyal ve ekonomik etkenler de bu seferlere katılımın artmasının başlıca sebepleri arasındadır.

Bu tez, Avrupa'nın Haçlı Seferi öncesi durumundan başlayarak Haçlıların Anadolu'daki faaliyetleri ve 1099 yılında Kudüs'ün işgal edilmesini kapsamaktadır. Birinci Haçlı Seferi neticesinde kurulan devletlerin arasında sayılan Trablus Kontluğu 1109 tarihinde kurulduğundan tezimizin kapsamı dışında kalmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde Avrupa'nın siyasi durumuna ve sefere neden olan etkenlere değinilerek, Haçlı Seferi fikrinin oluşmasının temellerinin anlaşılması amaçlanmıştır. İkinci bölümde haçlı birliklerinin biraraya toplanmaları ve Haçlı Seferi öncesinde Doğu'nun durumu anlatılmıştır. Haçlı seferi öncesi Doğu'daki devletlerin durumlarının bilinmesi, Birinci Haçlı Seferi'nin nasıl başarılı olduğunun anlaşılmasında büyük önem arz etmektedir. Üçüncü bölümde ise Haçlıların kurdukları devletlere değinilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında kıymetli tavsiyeleri ve yönlendirmeleri ile daima destek olan, lisans eğitiminde olduğu gibi yüksek lisans eğitimi boyunca da şahsıma inanan ve güvenen sevgili danışman hocam Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ'ye teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmalarım sırasında maddi manevi desteklerini esirgemeyen sevgili annem Hümeyra AKAN ve babam Uğur AKAN'a da en kalbî şükranlarımı sunuyorum.

Züleyha AKAN

Çorum 2020

GİRİŞ

Çalışmamızın hazırlanmasında izlenen metod öncelikle dilimize çevrili yapılmış olan Süryani, Ermeni, Latin, Bizans ve İslam kaynaklarının taranması şeklinde olmuştur. Tezin ana yapısını oluşturan bu kaynakların incelenmesi kronolojik olarak gerçekleştirilmiştir. Tezin hazırlanmasında kaynaklık eden temel eserlerden bazıları şunlardır:

Latin Kaynakları:

Fulcherius Carnotensis (ö. 1127); *Kudüs Seferi*, Peter Tudebodus (ö. ?); *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi*, Raimundus Aguilers (ö. ?); *Haçlılar Kudüs'te*, Anonim (ö. ?); *Haçlı Tarihi*, Willermus Tyrensis (ö. 1185); *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*.

Bizans Kaynakları:

Anna Kommena (ö. 1153); *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*, Ioannes Zonaras (ö. ?); *Tarihlerin Özeti*.

İslam Kaynakları:

Azimi (ö. 1160-61); *Azimi Tarihi*, İbnü'l Kalanisi (ö. 1160); *Şam Tarihine Zeyl*, Zahîru'd-Dîn Nîşâbü'rî (ö. 1186); *Selçuknâme*, Usame b. Munkız (ö. 1188); *Kitâbu'l-İtibar*, Abdurrahman İbnü'l Cevzi (ö. 1201); *el-Muntazan fi Tarihi'l-Ümem'de Selçuklular*, İbnü'l Esir (ö. 1233); *el- Kamil fi't-Tarih*, Sıbt İbnü'l Cevzi (ö. 1256); *Mir'atu'z-Zaman fi Tarihi'l-Ayan*, İbnü'l Adim (ö. 1262); *Buğyetü't Talep Fi Tarih-i Halep*; *Zübdetü'l Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, İbnü'l Kesir (ö. 1373); *el-Bidaye ve'n-Nihaye*.

Ermeni Kaynakları:

Urfalı Mateos (ö. ?); *Urfalı Mateos Vekayinamesi*.

Süryani Kaynakları:

Adı Bilinmeyen Bir Süryani (ö. ?); *I ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, Süryani Patrik Mihail (ö. 1200); *Süryani Patrik Mihail Vekayinamesi*, Gregory Abu'l Farac (ö. 1286); *Abu'l Farac Tarihi*.

Çağdaş Kaynaklar:

Steven Runciman; *Haçlı Seferleri Tarihi*, Işın Demirkent; *Haçlı Seferleri*, Ebru Altan; *Antakya Haçlı Prinkepliği Kuruluş Tarihi*, Osman Turan; *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Hakkı Dursun Yıldız; *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Işın Demirkent; *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, Akdes Nimet Kurat; *Çaka Bey*, Ali Öngül; *Anadolu Selçukluları*, Cecile Morisson; *Haçlılar*.

Araştırmamıza yön ve şekil veren kaynaklar arasında İSAM Kütüphanesi'nin makaleler veri tabanı, YÖK Ulusal Tez Merkezi, Türkiye Diyanet Vakfı'nın yayınladığı İslam Ansiklopedisi maddeleri ve makaleler önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle İhsan Arslan ve Süleyman Genç tarafından *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*'nde yayınlanan "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi" adlı makale, birinci el kaynak olma özelliği teşkil eden Albertus Aquensis'in eserinden faydalanmamızda bize katkı sağlamıştır. Bu kaynaklardan yorum, değerlendirme, konu hakkındaki temel bilgiyi tahlil etme bakımından faydalanılmıştır. Ayrıca Fatih Erkoçoğlu'nun *Haçlı Seferleri Tarihi Kaynakları* adlı eseri kaynak taraması sırasında yararlandığımız eserler arasındadır.

Yararlandığımız Latin kaynaklarında bazen yer, tarih ve kişilerin karıştırıldığı görülmüş bunlar teze düzeltilerek aktarılmıştır. Birinci el kaynak özelliği taşıyan Latin, Bizans, Ermeni ve İslam kaynaklarında, Müslüman ve Haçlılar'ın sayılarının abartılı rakamlarla ifade edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca İslam kaynaklarında Birinci Haçlı Seferi'nin başlangıcı ile ilgili bilgilerin, özellikle çalışmamızın tarih aralığını oluşturan yıllar ile ilgili bilgilerin çok kısa verildiği, kaynakların genelde birbirlerini tekrarladıkları ve daha çok kaybedilen toprakların Haçlılar'dan geri alınmasıyla ilgili bilgilere ağırlık verildiği görülmüştür. Bu yüzden çalışmamızda daha çok Bizans ve Latin kaynaklarına başvurduk. Özellikle Anna Kommena, I. Aleksios Dönemi'ni anlamamızda bize oldukça fayda sağlamaktadır. Ancak metninde yer yer tutarsızlık ve çelişkilere rastlanmaktadır.¹ Latin kaynaklarında ise dini argümanların ön planda

¹ Fatih Erkoçoğlu, *Haçlı Seferleri Tarihi Kaynakları*, (İstanbul: Çizgi Kitapevi, 2018), 43.

tutulduğu ve bazı yazarların Bizans İmparatoru'na karşı düşmanca bir üslup kullandığı görölmüştür. Yer yer bu tavırlara değinilmiştir. Bu çalışmada Birinci Haçlı Seferi'nin seyri temel olarak alınmıştır.

Haçlı Seferleri, Türk-İslam tarihi açısından oldukça önem arz etmektedir. Anadolu ve İslam coğrafyasının Moğol istilasından önce karşılaştığı ilk ciddi akındır. Konumuz olan Birinci Haçlı Seferi, daha sonraki yıllarda yapılacak olan seferlerin temelini oluşturması ve başarıya ulaşmasından dolayı önem arz etmektedir. Birinci Haçlı Seferi öncesinde Avrupa'nın durumunu anlamak hem Haçlı Seferlerine iten sebepleri hem de bugünün Avrupa'sının nasıl oluştuğunu anlamamızı sağlayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAÇLILAR ÖNCESİ AVRUPA

1.1. HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİ AVRUPA

Avrupa'nın geçirmiş olduğu siyasal, sosyal ve ekonomik süreçleri bilmek Haçlı Seferlerin nedenlerini kavramada oldukça önem arz etmektedir. Bu bakımdan o yüzyıldaki Avrupa'nın geçirmiş olduğu değişik boyutlardaki süreçleri takip edebilirsek inceleyeceğimiz konuyu daha iyi algılayabilir ve sorunun temellerini idrak edebiliriz.

1.1.1. Karolenjiyen Devleti

M.Ö. 300 yılında Orta İtalya'da yaşayan Romalılar, Yunan kültüründen etkilenerek Batı Asya, Akdeniz, Batı Avrupa ve Kuzey Afrika'yı kapsayan bir İmparatorluk kurmuşlardı.² Fakat zamanla bu geniş topraklara sahip İmparatorluğun sınırları o kadar büyüdü ki Doğu'da Persler'e, Batı'da ise barbar Cermen³ kabilelerine karşı mücadele etmek durumunda kalmıştı. Zamanla oluşan ekonomik krizleri İmparator Diocletianus (284-305), fiyatları sabitleyerek çözmeye çalışmıştı ancak bu çözüm ekonomiyi düzeltmeye yetmemişti. Diocletianus'un M.S. 285'te İmparatorluğu Pannonia⁴ ve Daçya⁵ eyaletleri ile Afrika ve Mısır eyaletlerini ayıran çizgiden ikiye bölmesi ve batı yarısına İmparator atamasıyla bölünmenin temellerini oluşturmuştu.⁶

² J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, çev: Fethi Aytuna, (İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2015), 46.

³ Cermen/Barbar kavimler, Roma topraklarının kuzeyinde (genellikle Almanya, Cermenya ya da Germenya olarak adlandırılan bölgede), yani Kuzeydoğu Avrupa'da yaşayan topluluklardır. Alamanlar, Suebiler, Markomanlar ve Franklar Batı Cermenlerine; Vandallar, Gotlar, Burgondlar, Rugienler, Longobardlar (Lombardlar) ve Herüller de Doğu Cermen Kavimlerine mensupturlar. Bkz. İzzet Çıvgın, *Orta Çağ Tarihi*, (Ankara: Maya Akademi Yayınları, 2008), 14.

⁴ Çoğunluğu bugünkü Maceristan topraklarında olmak üzere; Avusturya, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Bosna-Hersek sınırları içerisindedir.

⁵ Bugünkü Romanya, Moldova ve Ukrayna'nın bir bölümünün içerisindedir.

⁶ Roberts, *Avrupa Tarihi*, 104-106.

Harita 1. 1. Roma'nın ikiye bölünmesi (Pinterest.com E.T. 13.02.2020)

M.S. 375'de Hunlar'ın kavimler göçü ve 5.yy'da Vandallar'ın⁷ göçleriyle özellikle Batı'daki kısım, zor zamanlar yaşamıştı. Hunlar batıda İmparatorluğun içlerine doğru ilerlemişlerdi. "Neredeyse bütün Batı Avrupa onlara teslim olmuştu."⁸ Daha sonra Batı Roma, 410'da Gotlar, 455'te Vandallar tarafından yağmalanarak, İtalya'dan biraz daha büyük bir alanda sıkışıp kalmıştı.⁹ Böylelikle Roma İmparatorluğu'nun otoritesi Doğu Roma'ya geçmişti.

Batı kolunun, M.S. 476 yılında Cermen/Germen General Odoacer tarafından, Batı İmparatoru Romulus Augustulus'un (475-476) tahttan indirilmesi ve Odoacer'in (476-493) kendini İtalya'nın Kralı olarak ilan etmesi sonucunda, göstermelik Batı Roma İmparatorlarının ortadan kalkmasıyla¹⁰, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) Avrupa'nın en güçlü devleti olarak ön plana çıkmıştı.¹¹ M.S. 488 yılında Bizans İmparatoru Zeno (476-491)¹², İtalya'nın yönetimini Odoacer'den alarak Ostrogot¹³ kabilesine mensup

⁷Doğu Cermen kavimlerinden bir kavimdir.

⁸ Roberts, *Avrupa Tarihi*, 110.

⁹ Roberts, *Avrupa Tarihi*, 112.

¹⁰Charles William Chadwick Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev: Ekin Duru, (İstanbul: Say Yayınları, 2019), 56-57.

¹¹ Aydın Usta, *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015), 20.

¹² Bizans İmparatoru Zeno iki dönem hüküm sürmüştür. İlk hüküm yılları 474-475 yılları arasındadır. İkinci hüküm yılları ise 476-491 yıllarıdır.

¹³Germen/Cermen asıllı Got kabilesinin iki ulusundan biridir. Bunların ilki Vizigotlar; bugün Eflak, Boğdan ve Güney Macaristan olarak bilinen topraklarda; İkincisi Ostrogotlar; daha kuzey ve doğuda,

olan Theodoric'e (493-526) vermeyi teklif etmişti. Odoacer ile yapılan savaşlar sonucunda, Theodoric 493'de İtalya'yı ele geçirmiş ve Bizans İmparatoru'na bağlı olacağına dair söz vermişti. Onun bu sözü teorik olarak Roma İmparatorluğunun doğu ve batı kolunun biraraya gelmesi manası taşısa da batı kolunda sadece İtalya ve İliyya kalmıştı.¹⁴

Theodoric'in bağlılığı onun ölümünden sonra selefleri tarafından devam ettirilmemiş, Got'larla Bizans'ın arası açılmıştı. Bizans İmparatorları İtalya'yı almak için Got'larla mücadele etmişti. Nihayet M.S. 553 yılında Ostrogotlar İtalya'dan kovulmuştur. Fakat Bizans, İtalya topraklarını elinde sadece on beş yıl tutabilmiştir.¹⁵ İtalya, Doğu Germen kavimlerinden biri olan ancak Germenlerden daha korkunç¹⁶ Lombardlar¹⁷ tarafından istila edilmişti.

Batı Roma İmparatorluğunun yıkılması ardından, İmparatorluğun doğu ve kuzey sınırlarında yaşayan Germen kabileleri kazanacakları şan, şeref ve arazi kazanma imkânlarını kullanmak için birleşmişlerdir. Bütün kabileleri zafere götüreceğine inanılarak başa geçirilen kral, kendisine Frank Kralı unvanını vermiştir ve bu birleşen kabilelere Frank denmiştir. Franklar topraklarını güneye doğru genişleterek Galya (Fransa)'nın büyük bir kısmına sahip olmuşlar ve Merovenjiyen Krallığını kurmuşlardır. Galya'nın haricinde bugünkü Almanya ve İtalya'nın bir kısmına hâkim bulunan Franklar, o sırada İspanya'ya geçen Müslüman ordularına karşı atıl kalmışlardır. Merovenjiyen Krallığı'nın iktidarı ele geçirmek isteyen aristokratların mücadeleleriyle meşgul olması, Krallığı Araplar'a karşı daha da güçsüz duruma düşürmekteydi. Bu yüzden iç karışıklıklara son vererek merkezi otoriteyi bir noktada toplamak isteyen Karolenj hanedanından Charles Martel (718-741) tahta çıkarak Müslümanlarla mücadele etmişti. Ölümünden sonra oğlu Pippin (751-768), Merovenjiyen hanedanını ortadan kaldırmış ve 751 yılında kendini resmen Frank Kralı olarak ilan etmişti.¹⁸ Başlangıçta Karolenjiyen halkı için kullanılan Frank ismi, daha sonra Haçlı seferine katılanların çoğunluğunu oluşturan Batı ve Kuzey Avrupa milletleri (Fransız, İngiliz,

Besabya, Transilvanya ve Dinyester vadisinde yaşamaktaydılar. Bkz. Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, 33.

¹⁴ Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, 57.

¹⁵ Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, 95.

¹⁶Edward Gibbon, *Bizans: Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi Cilt V*, çev: Asım Baltacıgil, (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1995), 2: 190.

¹⁷Tuna'nın orta kesiminde, Macaristan'da yaşayan Doğu Germen Kavmidir. Bkz. Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, 95.

¹⁸ Işın Demirkent, "Franklar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 13 (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 174.

Alman, İtalyan, Norman) için kullanılmıştır. Karolenjiyen Devleti, Bizans'tan sonra Avrupa'daki ikinci büyük Hristiyan devleti olmuştur. Pippin'nin 768'de ölümü üzerine yerine oğlu Karl (768-814), "Büyük" (Charlemenge [Şarlman]) lakabıyla tanınmıştır.¹⁹ Papa, Karolenjiyen Devletinin hükümdarı olan Şarlman'a Roma İmparatoru ünvanını vermiş (800) ve Şarlman'dan Lombardların istila ettiği İtalya'yı kurtarması için yardım istemişti. Bunun üzerine Şarlman, bölgeyi ele geçirerek Orta İtalya'yı Papa'ya vermiş, böylece hem Papalık devletinin kurulmasına hem de İtalya'da siyasi parçalanmaların²⁰ oluşmasına neden olmuştur.²¹

814'te Şarlman'ın ölümüyle yerine oğlu Dindar Louis (I. Ludwig) (814-840) geçmiştir. Dindar Louis devamlı ibadet eden dindar bir kimse olarak bilinmektedir. İmparatorluk işleriyle ilgilenmek istemediğinden yönetimi, I. Luthar, II. Ludwig ve Pepen adlı üç oğlu arasında paylaştırmak istemiştir. Dindar Louis'in daha sonra II. Charles adında bir oğlu daha dünyaya gelmiş ve Dindar Louis küçük oğluna da pay vermek isteyince diğer kardeşler buna razı olmamışlar ve babalarını tahttan indirmişlerdi. Ancak üç kardeş arasındaki anlaşmazlıkların devam etmesi, babalarını tekrar tahta çıkarmalarına neden olmuştur. Bu arada Pepen'in ölmesi üzerine onun payına düşen topraklar II. Charles'e verildi. Böylece kardeşler arasındaki çekişme kısa süreliğine durmuştu. Dindar Louis ölünce yerine, oğlu II. Ludwig geçmiştir. Ancak kardeşleri onun iktidarını tanımadılar. Galya'da 3 yıl süren iç karışıklıklardan sonra Verdun şehrinde Roma Germen İmparatorluğu'nu aralarında paylaşmaya karar verdiler. Buna göre İmparatorluğun Doğu Almanya toprakları II. Ludwig'e, Batı Fransa toprakları II. Charles'e, Almanya ve Fransa arasında kalan ve kuzey denizinden Orta İtalya'ya kadar uzanan topraklar I. Lothar'a verilmiştir.²²

Ancak hanedan üyelerinin, anlaşma şartlarına uymamaları nedeniyle bu anlaşma uzun sürmemiştir. Karolenjiyen İmparatorluğunun mirası için yapılan mücadeleler Avrupa'da uzun sürecek siyasi karışıklığı da beraberinde getirmiştir. Taraflar arasında süren çekişmelerin feodal beyler arasında da yayılması sivil halkı olumsuz yönde etkilemişti. Her yerde hüküm süren kan davaları ve kanunsuzluk sosyal ve ekonomik

¹⁹ Demirkent, "Franklar", 173-174.

²⁰ Venedik, Cenova, Napoli, Floransa gibi şehir devletleriyle, Lombard birliği ayrı ayrı güç kazanmışlardır. Bkz. Cüneyt Kanat ve Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015), 25.

²¹ Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 24-25.

²² Âdem Kaymaz vd., *Genel Tarih II-III*, (İstanbul: Ağaoğlu Yayınları, 1977), 141.

hayatta ciddi gerilemeye neden olmuştu. Devam eden savaşların etkisiyle de X. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Güney Fransa'da başlayan sonra İtalya'ya yayılan tarımsal alandaki kriz, XI. yüzyılda zirveye çıkmıştı. Çünkü toprakların büyük bir kısmı ya ormanlarla kaplı ya da işlenmemiş arazi durumundaydı. Dolayısıyla üretim artan nüfusun ihtiyacını giderememiş ve kıtlık başgöstermiştir.²³ Üstelik Avrupalı sara ekonomik krizler kıyı şeridinde yaşayan ve ticaretle uğraşan halkı da olumsuz yönde etkiliyor, ticari kaynaklardan mahrum olmaları onları korsanlığa itiyordu. Aradıkları ürünler için Doğu'ya gitme teşebbüslerinde bulunuyorlardı.²⁴ Bu sayede, Batı'daki kıtlık ve sefalet ile Doğu'daki zenginlik arasında kıyas yapmaları kolaylaşmıştı. IX. yüzyılın başında İspanyolların İskendiriyye'yi yağmalamaları, aslında Doğu'nun zenginliklerine ulaşmak istemelerinin yeni olmadığını bize göstermektedir.²⁵

Karolenjiyen hanedanının parçalanmasından sonra Avrupa'ya tek başına hükmedecek bir devletin kalmaması otorite boşluğu oluşturmuştu. Bu nedenle kendini savaş için geliştirmiş olan şövalyeler yeni topraklara saldıramamışlar, yağma arzuları yüzünden kendi topraklarına yönelmişlerdi. Bunun sonucunda pek çok eyalet küçük parçalara bölünmüştü. Şövalyeler etrafa terör saçmaktaydı. Şiddet, tek otorite haline gelmişti. Kilise bu durumu "Tanrı Barışı" ile çözmek istediye de başarılı olamamıştı.²⁶ Üstelik IX. Yüzyılın sonlarında başlayan ve X. Yüzyıl boyunca devam eden Kuzeyli Vikingler'in istilası siyasi ve ekonomik karmaşanın daha da artmasına neden olmuştu.²⁷

1.1.2. Normanlar

Batı Avrupa'da yaşayan Cermen halkları, Şarlıman döneminden itibaren, Frank İmparatorluğuna katılmıştı. Fakat kuzeyde bağımsızlıklarını ve geleneklerini korumaya çalışan başka Cermen toplulukları da bulunmaktaydı. Cermen kabilelerinin İskandinav kolundan olan kuzeyli putperestler, Norman (Kuzey adamı) olarak adlandırılmaktadır.²⁸ Viking lakabı, Normanların bir kralı bulunmadığı için krallı kavimlere şaşkınlıklarını

²³ Işın Demirkent, "Haçlılar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 14, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 526; Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 50; Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 24; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev: Ekin Duru, (İstanbul: Say Yayınları, 2014), 29.

²⁴ Claude Cahen, *Haçlı Seferi Zamanında Doğu ve Batı*, çev: Mustafa Daş, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2018), 40.

²⁵ Cahen, *Haçlı Seferi Zamanında Doğu ve Batı*, 40.

²⁶ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Dünya Yayınları, 1997), 6.

²⁷ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 50.

²⁸ Muammer Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2013), 65.

dile getirirken kurdukları "We have no king" cümlesinden türemiştir.²⁹ Putperest Danimarkalı, Norveçli ve İsveçli halklardan oluşan bu topluluğun baskın nedeni, aşırı nüfus ve buldukları toprakların artık ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olmasıdır.³⁰ Rusya'daki halkın daveti neticesinde, İsveçli bir kısım Norman buraya yönelmiş ve 862-1598 yılları arasında Rusya'yı "Rurik hanedanı" adıyla yönetmişlerdi. Norveçli olan Normanlar da, 860'ta İzlanda'yı, 983'te Grönland'ı ve 1000 senesinde Kuzey Amerika'yı keşfederek buralara yerleşmişlerdi. Ancak yerleşkeleri Eskimolar tarafından tahrip edilince hâkimiyetleri sadece İzlanda'da sürmüştü. Normanlardan bazıları ise 1076'ta Güney İtalya'ya gelmişlerdi. Bir kısım Norman ise kuzey Fransa'yı istila etmişti. Bu bölgeye Normandiya adı verilmiştir. Papalık, Normanlara olan yardımları sayesinde siyasi güç sahibi olmaya başlamıştı. Normanların bir kısmı ise 868'te İngiltere'yi Saxon ırkından almış ve tüm Britanya'yı işgal etmişti.³¹

Bizans ve Lombardlar arasındaki mücadelelerde Normanlar paralı askerlik yapmışlardır. Bunun neticesinde servet sahibi olmuşlar ve otorite boşluğu yaşayan Güney İtalya topraklarını ele geçirmişlerdi. Haçlı seferi arifesinde Normanlar, Güney İtalya, Sicilya, Kuzey Fransa ve İngiltere'ye hâkimdiler. Birinci Haçlı Seferi'nde de en önemli askeri güçlerden olmuşlardır.³²

Normanlar, Güney İtalya'daki Bizans topraklarına yerleşmelerinin ardından, yavaş yavaş bütün Apulia³³ bölgesini ele geçirmişlerdi. Norman lideri Robert Guiscard, İtalya'nın büyük bir kısmını elinde bulunduran kayınbabası Guillaume Mascabelle'yi öldürerek kendine Lombardiya (Güney İtalya) Dukası dedirtmiştir (1059).³⁴ Papa II. Nicolaus (1059-1061) tarafından da Apulia ve Calabria dükü olarak tanınmıştı. 1071 yılında artık tamamen bu bölgenin hâkimi olmuşlardı. Bizans'ın bu gelişmelere karşı verebileceği tepki yalnızca batı sınırını barışçıl yolla korumak olmuştu ve İmparator VII. Mikhail (1071-1078), Norman liderinin kızı ile oğlunu nişanlamıştı. Böylece 1074 yılında barış dönemi başlamıştı.³⁵ Ancak tahta I. Aleksios (1081-1118)'un geçmesiyle,

²⁹Güray Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, (İstanbul: Selenge Yayınlar, 2009), 28.

³⁰Encyclopaedia Britannica, erişim tarihi: 03 Kasım 2019, <https://www.britannica.com/topic/Viking-people>

³¹ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 28-29.

³² Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 25.

³³ Bugün Puglia olarak bilinen İtalya'nın topuk kısmı olan Güney İtalya.

³⁴ Anna Kommena, *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*, çev: Bilge Umar, (İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları, 1996), 45.

³⁵ Ebru Altan, *Antakya Haçlı Prinkepliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), 27-28.

Güney İtalya Normanları, Bizans için tekrar tehdit olmuştur. Rum İmparatoru olmak isteyen Robert amaçları için bu fırsatı değerlendirmiş ve bir Bizans şehri olan Draç'ı³⁶ kuşatmıştı (Ekim 1081). Şubat 1082 tarihinde şehri ele geçirmesine rağmen İtalya'da çıkan İmparatorluk yanlısı isyanı bastırmak için geri dönmüş ve yerine oğlu Bohemond'u bırakmıştı. I. Aleksios ticari imtiyazlar vererek Venedik donanmasından yardım aldığı gibi aynı zamanda Anadolu Selçuklu Sultanı Süleymanşah'tan da aldığı destekle Normanları geri püskürtmüştü. Robert Guiscard'ın 1085 yılında ölümü üzerine oğulları arasında çıkan miras kavgaları, Bizans'ın faydasına olmuş ve Norman tehdidinden kurtulmuştu. Fakat I. Haçlı Seferi için yapılan çağrıya kulak veren Bohemond, Doğu'da kendisine hâkimiyet kurmak için bu sefere katılınca Bizans için tekrar bir Norman tehdidi oluşturmuştur.³⁷ Bu arada 902 yılından beri Müslümanların hâkimiyeti altında bulunan Sicilya³⁸ da, 1072 yılında Normanlar'ın Palermo'yu³⁹ zaptetmesiyle Müslümanların elinden çıkmıştı.⁴⁰ 1091 yılında Noto'nun⁴¹ da düşmesiyle Normanlar, Sicilya'ya tamamen hâkim olmuşlardı.

1.1.3. Reconquista Ruhü

İslam fethinden önce İber yarımadası, Vizigotların yönetimi altındaydı. Vizigotlar'ın uyguladığı baskıcı yönetim ve yanlış politikalar yüzünden halk kötü duruma düşmüştü. Anarşi yaygınlaşmış, halk geçim sıkıntısı çekmekteydi.⁴² Bu yüzden halkın çoğu müslümanları kurtarıcı olarak görmüş ve onlara ellerinden geldiği kadarıyla yardım etmişlerdi.⁴³

Reconquista, fethedilen yerleri geri alma anlamında kullanılan bir kelimedir. Müslümanların 711'de İspanya'yı fethetmesinden sonra 718'de⁴⁴ mağlup Vizigot ordusundan kalan bir grup asker tarafından, Kuzey İspanya'daki Asturias bölgesinde bulunan Kantabria dağlarındaki Covadonga mağarasında, Vizigot Kralı Rodrigo'nun

³⁶ Arnavutluk'ta Adriyatik denizinin kıyısında bulunan önemli bir liman şehridir. Bkz. Machiel Kiel, "Draç", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 9, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 522.

³⁷ Altan, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*, 28-29.

³⁸ İbnü'l Esir, *İslam Tarihi*, çev. Abdülkerim Özeydin, (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987), 10: 226.

³⁹ Bugünkü Güney İtalya'da yer almaktadır.

⁴⁰ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 29.

⁴¹ Bugünkü Sicilya'daki Siracusa ilinin güneybatısında bulunmaktadır.

⁴² Abdurrahman Ali Haccî, *İslami Fetihden Gırnata'nın Düşüşüne Kadar Endülüs Tarihi (711-1492)*, çev: Kadir Kınar, (İstanbul: İlkharf Yayınları, 2017), 35.

⁴³ W. Montgomery Watt ve Pierre Cachia, *Endülüs Tarihi*, çev: Cumhur Esin Adıgüzel, Qiyas Şükürov, (İstanbul: Küre Yayınları, 2015), 17.

⁴⁴ Mehmet Özdemir, "Endülüs", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11 (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 211.

yeğeni olduğu iddia edilen Pelayo⁴⁵ öncülüğünde İspanya'yı müslümanlardan geri almak hedefiyle reconquista hareketi başlatılmıştı. Reconquista üç aşamada değerlendirilebilir. İlk aşaması 718 yılından Tuleytula'nın düşmesine kadar olan süreyi kapsamaktadır.⁴⁶ 732 yılında Charles Martel ve Müslümanlar arasında yapılan Balâtü's Şüheda (şehitler düzlüğü) Savaşı, Müslümanların ağır kayıplar verdiği bir savaş olmuştur. Hristiyanlar için ise bu savaş dönüm noktası olarak nitelendirilmektedir. Batılı kaynaklar bu savaşı, Hristiyanların Müslümanlardan korunduğu ve Avrupa medeniyetinin de İslam fetihlerinden kurtulduğu bir dönüm noktası olarak görmektedir.⁴⁷ Kastilya ve Leon Kralı VI. Alfonso'nun (1065-1109) 29 Mayıs 1085 yılında Tuleytula'yı işgal etmesi Reconquis'ta için önemli bir gelişme olmuştur. Hristiyanlar bu zaferi, Müslümanların Endülüs'ten kovulması için bir fırsat olarak değerlendirmişlerdi. Müslüman ulema, bu durumun önüne geçmek için Murâbitlar'dan yardım talebinde bulunmuşlardı. Murâbitlar, Endülüslüler için yeni bir ümit kaynağı olmuştu.⁴⁸ Ancak Reconquista hareketi varlığını sürdürmeye devam etmişti. Reconquista'nın ikinci aşaması 1085'ten Muvahhidler'in Endülüs'teki hâkimiyetleri son bulana (1238) kadar olan süreyi kapsar. Üçüncü aşama ise Nasiriler'in 1238-1492 yıllarındaki dönemini kapsamaktadır.⁴⁹

1.1.4. Haçlı Ruhü

Reconquista fikrinin etkisiyle Hristiyanlar, Papa öncülüğünde bir Haçlı ruhu oluşturmuştur. Böylelikle Reconquista, Haçlı Seferleri'ne temel olmuştur. Artık haçlı ruhu altında birleşebilir ve müslümanlara karşı yeni saldırılarda bulunabilirlerdi.⁵⁰ Haçlı kavramı altında birleşerek bir kutsal savaş yapılması fikrinde, İslam'daki cihat anlayışından etkilenildiği söylenebilir.⁵¹

Avrupa kıtasına yönelik yapılan Macar, Slav, Norman ve Müslüman akınları neticesinde Avrupa halkının içine düştüğü sosyo-ekonomik problemlerin yarattığı siyasi karmaşayı çözmek ve otoritesini artırmak isteyen Batı kilisesi çözüm arayışına girmişti.

⁴⁵ Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları -Siyasi Tarihi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 81.

⁴⁶ Lütfi Şeyban, *Reconquista Endülüs'te Müslüman- Hristiyan İlişkileri*, (İstanbul: İz Yayınları, 2003), 75.

⁴⁷ Özdemir, *Endülüs Müslümanları -Siyasi Tarihi*, 72-73; Watt ve Cachia, *Endülüs Tarihi*, 28.

⁴⁸ Özdemir, *Endülüs Müslümanları -Siyasi Tarih*, 181.

⁴⁹ Şeyban, *Reconquista Endülüs'te Müslüman- Hristiyan İlişkileri*, 75.

⁵⁰ Şeyban, *Reconquista Endülüs'te Müslüman- Hristiyan İlişkileri*, 75-77; Ayşe Kılıç, *Endülüs Müslümanlarının Sürgünü*, (İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2015), 41.

⁵¹ Watt ve Cachia, *Endülüs Tarihi*, 179.

Uzun yıllardır savaşa karşı duruşuyla bilinen kilise, amaçları doğrultusunda hareket edecek silahlı bir kuvvet oluşturmaya çabalıyordu. Bunun için "Tanrı barışını bozanlara karşı savaş" sloganını kullanmışlardı. Bu konuda kilisenin en büyük destekçisi Cluny Tarikatı olmuştur.⁵²

Cluny tarikatı, 11. yüzyıl'da Doğu Fransa'daki Cluny kasabasında bazı Benedict taraftarı tarafından kurulmuştur.⁵³ Zor hayat koşullarında yaşayan ortaçağ Hristiyan halkının çoğu günah işleme, kirlenme ve ahiret konularına hassasiyet göstermektedir. Günahtan uzak mükemmel bir Hristiyan olmanın yolu manastıra girmektir ve bunların en tanınmış Cluny manastırıydı. Cluny tarikatının İngiltere'den İtalya'ya yaklaşık 2000 şubesi bulunmaktadır. Dolayısıyla Haçlı seferi çağrısının yayılmasına ve desteklenmesine önemli ölçüde yardımcı olmuştur.⁵⁴ Cluny tarikatının geliştirmiş olduğu reform hareketleri, toplumda dini duygular ve Kudüs sevgisini yavaş yavaş bir tutkuya dönüştürmüştür.⁵⁵ Böylece Avrupa halkını, Doğu'daki zenginliklere ulaşmak için harekete geçirecek olan dini zaafı inşa ediliyordu.

Avrupa'nın huzurunu hedefleyen kilise, Hristiyanların birbirine karşı silah kullanmasını yasaklamıştı. Ancak Papa IV. Leo (847-855) kilisenin müdafası için silahlanılabileceğini iddia etmiş ve bu uğurda ölenlerin ilahi mükâfata ulaşacağını açıklamıştı.⁵⁶ Ondan sonra gelen Papa'ların da benzer açıklamalarda bulunması dolayısıyla inançsızlara karşı yapılacak Kutsal Savaş arzu edilir hale gelmişti.⁵⁷

Doğu'da Slavlara ve İspanya'daki Müslümanlara karşı yapılan bu kutsal savaş (reconquista) fikri Avrupa'nın içinde bulunduğu karışıklığın sonlanmasına yetmemişti. Cluny tarikatının yardımıyla halk üzerindeki otoritesini artıran kilise, daha fazlasını amaçlamış, aforoz gücünü kullanarak kralların üzerinde de siyasi güç oluşturmak istemişti. Bu doğrultuda Papa VII. Gregorius (1073-1085) 1076'da kilisenin her türlü siyasi otoritenin üzerinde olduğunu açıklamıştı.⁵⁸ Papa VII. Gregorius, İmparator ve kralların kilise üzerindeki etkisini kırmanın tek yolu olarak, Papa'lık yetkisinin kendisine Tanrı tarafından bahşedildiğini iddia etmiş ve bu görüşün en ateşli

⁵² Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 50; Aydın Usta, *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015), 26.

⁵³ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 26.

⁵⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 33-34.

⁵⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 6.

⁵⁶ Zoe Oldenbourg, *The Crusades*, çev: Anne Carter, (New York: Pantheon Yayınları, 1966), 10-11.

⁵⁷ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev: Fikret Işıltan, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986), 1: 66.

⁵⁸ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 51.

savunucusu olmuştur. Kendisinin Hristiyanlığı değiştirmek için gönderildiğine ve bunu Latinlerin dinsel meselelerini kendi kontrolüne alarak başaracağına inanıyordu. Bu yüzden "İsa'nın askerleri" adını verdiği hizmetkârlarının şiddete başvurmasından çekinmemelerini emretmişti. Kutsal şiddet fikri VII. Gregorius'un yönetiminde büyük bir etki yaratmıştı. Roma'ya bağlı bir papalık ordusu kurmak amacıyla Hristiyanlık geleneğini yeniden yorumlamaya girişmişti.⁵⁹ Ayrıca İstanbul Kilisesi ve Roma Kilisesinin 1054 yılında yaşamış olduğu büyük schisma⁶⁰ (ayrılık) neticesinde, bu iki kilise arasındaki bağlar kopmuştu. Mısır'da, Suriye'de ve Mezopotamya'da Melkitler diye bilinen ve Bizans ritüeline bağlı olan Hristiyanlar, zamanla dil bakımından Araplaşmışlar ve İstanbul Kilisesine eşit olduğu kabul edilen Antakya, İskenderiye ve Kudüs Kiliselerine itaat ediyorlardı. Dolayısıyla Hristiyan Kiliseleri arasında bir bütünlük söz konusu değildi. Bu yüzden Roma Kilisesi, ayrılık yaşadığı bu kiliseler üzerinde otorite sağlamak istiyordu.⁶¹

Bizans İmparatoru VII. Mikhail 1071 Malazgirt Savaşı sonrasında Türklere karşı güçsüz düşmüş ve Türk ilerleyişini durduramamıştı. Bu bakımdan İmparator VII. Mikhail, 1074'te Papa VII. Gregorius'tan ücretli asker talebinde bulundu. Papa, bu teklife olumlu yanıt vermişti, çünkü yardım talebini gerçekleştirmek istediği hayallerine açılan bir kapı olarak görmüştü. Yardım talebini kabul etmesinin diğer sebepleri arasında ilk olarak, Türk ilerleyişini durdurmak ve Avrupa'da Araplara karşı yürütülmüş olan reconquista hareketini Türkler için de kullanmak istemesi vardır. İkinci olarak da İstanbul Kilisesine karşı üstün olmak isteyen Papa, Türkleri Anadoludan kovduktan sonra Roma Kilisesinin üstünlüğünü kabul ettireceği bir konsil toplayarak Doğu'da Roma'nın üstünlüğünü sağlamak istemişti.⁶² Papa VII. Gregorius Bizanslıların yardımına koşmak için kutsal savaş çağrısı yapmıştır fakat katılımın az olması sebebiyle bunu gerçekleştirememiştir.⁶³

Öte yandan Alman Kralı IV. Heinrich (1056-1106), Papa VII. Gregorius'un yapmış olduğu kilisenin İmparator ve krallardan üstün olması gerektiği gibi aşırı

⁵⁹ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 32-37.

⁶⁰ George Vicari, "The Secular Motivations Of The First Crusade", *Air Command And Staff College Air University*, Issue. 119 (2002), 5.

⁶¹ Cahen, *Haçlı Seferi Zamanında Doğu ve Batı*, 44.

⁶² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 77; Işın Demirkent, "Haçlı Seferi Düşüncesinin Doğuşu", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, sy. 35 (1994): 68-69.

⁶³ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 38.

yorumları nedeniyle ona şiddetle karşı çıkmıştı.⁶⁴ 1080 yılının başında Alman imparatoru ile arasının iyice açılması⁶⁵ sonucu kendisini destekleyenleri imparatorla savaşa çağırdı. Yaklaşan savaşa yüzleşmelerini bu savaşa katılanların günahlarının affolacağını dile getirdi. Onun bu çağrısı desteklenmemiş olsa da Latin dinini kutsal bir savaşın eşiğine getirmiş olması önemli bir başarıdır. Çünkü Papa'nın, orduları Tanrı ve Latin kilisesi için çağırma hakkının kullanmasını ve kutsal savaşa katılanların günahlarından arınacağı fikrinin temellerinin oluşmasını sağlayarak adeta Haçlı Seferi çağrısının temellerini oluşturmuştur. Yapmış olduğu çağrıdan hareketle Haçlı seferlerini başlatan kıvılcımın II. Urbanus'tan ziyade VII. Gregorius'a ait olduğunu söylenebilir. VII. Gregorius fikirlerinde çok ileri gidince Güney İtalya'ya sürgün edilmiştir. Ama onun Latin Hristiyanlarını silahlandırma atılımı papalık gücünün artmasını sağlamış, kendinden sonraki papalara örnek olmuştur. Yerine geçen Papa II. Urbanus (1088-1099), Birinci Haçlı Seferini bu güç sayesinde başlatabilmiştir.⁶⁶

Papa VII. Gregorius'un 1085'te ölümünün ardından yerine III. Victor seçilmiştir. Kısa süren Papalık döneminden sonra yerine Frenchman Odo de Lagny⁶⁷, II. Urbanus adıyla Papa seçilmiştir. Papalık makamına oturan II. Urbanus, selefi VII. Gregorius'un İmparatorla anlaşmazlığı sırasında, İmparatorun safını tutarak 1080 yılında Papalığa getirilen Ravenna başpiskoposu Guibert (III. Ciment) ile anlaşmazlığa düşmüştü. İmparator'un bazı sözleri ve öfkeli Roma halkından aldığı destekle Guibert, II. Urbanus'un karşısında yer almıştı. Bunun neticesinde Roma'da iki papa ortaya çıkmıştır. İnsanlar kime inanacağını ve itaat edeceğini şaşırılmıştı.⁶⁸ II. Urbanus'un Haçlı seferi çağrısı yapması ve buna katılımın büyük olması, onun otoritesini artırmasına katkı sağlamıştır.

Papa VII. Gregorius'un Doğu Roma'ya yardım etme isteği, yaşadığı siyasi çekişmelerden dolayı mümkün olmasa da Papa II. Urbanus, onun attığı temellerden yararlanarak, doğudaki kardeşlerine yardım etme fikrini kendi otoritesini güçlendirmek için kullanmıştır.⁶⁹

⁶⁴ Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 51.

⁶⁵ Alman İmparatoru IV. Heinrich ile Papa VII. Gregorius arasındaki anlaşmazlığı hakkında başka bir rivayet için bkz. Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, haz: Ergin Ayan, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016), 47.

⁶⁶ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 38-39.

⁶⁷ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, çev: İlcan Bither Barlas, (İstanbul: IQ Yayınları, 2009), 54.

⁶⁸ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 55.

⁶⁹ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 51.

VII. Mikhail'in 1078'de İmparatorluktan düşürerek tahtı zorla ele geçiren Nikephoros Botaneiates'in VII. Gregorius tarafından aforoz edilmesinin ardından onu da tahttan düşüren ve İmparatorluğu 1081 yılında ele geçiren I. Aleksios'da aforozdan nasibini almıştı.⁷⁰ O yüzden Papa II. Urbanus barışçıl bir politika izleyerek öncelikle 1089'da yapılan Melfi konsilinde, Bizans İmparatoru I. Aleksios'un elçilerinin huzurunda, İmparatora karşı alınmış olan aforoz kararını kaldırmıştır. 1095 yılının başında Papa II. Urbanus, Roma'dan kuzeye doğru seyahate çıkmış ve tüm Batı kilisesi temsilcilerinin Piacenza'da düzenlenecek olan konsile katılmalarını bildirmiştir. Bu konsile katılanlar arasında Bizans İmparatoru I. Aleksios'un da elçileri bulunmaktaydı. Çaka Bey, Peçenek ve Anadolu Selçuklularına karşı mücadeleler ve imparatorun asker sıkıntısı çektiği dile getirilmiştir. Bu konuda Papalık, zaten şövalyelerin silahlarını daha uzak bir yere ve kutsal bir amaca kanalize etme fikrine sahipti. Asker temin etme işinin papalığa verilmiş olması sadece ücretli asker propagandasıyla sınırlı kalmamış, bu görevin Hristiyanlık adına olduğu ilan edilerek dini motiflerle süslenmiştir.⁷¹ Ayrıca Batı'dan Kudüs'e giden hacıların zorluk çektikleri, kutsal mekânlara yapılan saldırıların yazılı olduğu bir mektubun Pierre L'Hermit tarafından II. Urbanus'a ulaştırılmış olması da din adına sefer söyleminin meşruluğunu artırmıştır.⁷²

Filistin 1071 yılında Türkmen beyi Atsız tarafından Fatımilerden alınmıştı. 1079 yılında Emir Tutuş'un mülkü olarak Selçuklu'ya katılmıştır. 1086 yılında da Tutuş tarafından Türkmen şefi Artuk'a tımar olarak verilmişti. Türklerin ilk gelişinde yaşanan asayiş sıkıntılarının dolaylı bazı sıkıntılar yaşanmış olsa da esasen yaşanan sıkıntılar bölgeye Türkler gelmeden önceye rastlar. 1064 yılında Alman hacıların yaşadıkları sıkıntılar genellikle bazı yazarlar tarafından Türk fetihlerine dayandırılmıştır. Ancak Türkler bu bölgede 1071 yılında görülmüştür o yüzden yaşanan sıkıntıların gerçek faili ancak Fatımiler olabilir. Türk döneminde de birçok hac faaliyeti yapılması hac seferlerinin kaybolmadığının kanıtıdır. Kudüs'e gelen hacıların şehre giriş harcını ödemede sıkıntı yaşadıkları iddia edilmektedir ancak aynı sıkıntı Bizans topraklarından geçerken de onları bulacaktır fakat bu durum zikredilmemektedir.⁷³

⁷⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 78.

⁷¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 79-82.

⁷² Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 44-46.

⁷³ Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 50-53.

1.2. HAÇLI SEFERLERİNİN NEDENLERİ

Haçlı seferlerini başlatan sebepler çeşitlilik göstermektedir. Ortaçağ Avrupa toplumunu bu sefere çıkmaya iten sebepler arasında dini, siyasi, sosyal ve ekonomik etkenler vardır. Buna rağmen Batı dünyası Haçlı seferlerinin dini unsurlar taşıdığına iddia etmektedir.⁷⁴ Bunun sebebini Işın Demirkent, Haçlı tarihi çalışanların Batı dünyasından ve Hristiyan olmaları olarak belirtmektedir.⁷⁵

Haçlı Seferlerine yaklaşımlar üç katagoride ele alınabilir. *Alman ekolü*; genellikle dini açıdan bakmıştır. Temsilcileri Wilken, Sybel, Rötricht, Hagenmeyer ve Waas'tır. *Fransız ekolü*; şövalyelik ruhunun etkisinden daha fazla söz etmiştir. Temsilcileri Michaud, Riant, Châlândon, Brehier ve Grousset'tir. *İngiliz ekolü*; Doğu Roma yanlısı bir tavırla Grek kültürünü savunmaktadır. Bunların dışında Amerikalı D. C. Munro ve talebelerinin çalışmaları daha tutarlı görünmektedir. Fakat hemen hemen tüm bu ekol ve yazarlar Haçlı Seferlerinin nedeni olarak dini etkiyi ve Papalığı göstermektedirler.⁷⁶

Haçlı ordusuna katılanlar çeşitlilik gösterdiği için buna bağlı olarak her sosyal tabakanın katılma sebebi farklıdır. Genelleneme yapılırken bu gruplarla bağlantılı olunmalıdır.⁷⁷

1.2.1. Dini

XI. yy başında, Kudüs'ün "inançsızların" elinde olması, çoğu Hristiyan hacı için çok önemli değildi. Ancak 1033 yılına doğru Hz. İsa'nın ölümünün bininci yılına yaklaşıldığında alt tabakadan krallara kadar pek çok kişi Hz. İsa'nın mezarına yönelmeye başlamışlardı. Çoğu hacının amacı Kudüs'te ölmek olmuştu. XI. yüzyılda Kudüs'te pek çok manastır inşa edilmiş ve burada ki dini hayat canlanmaya başlamıştı. Özellikle Cluny Manastırı rahipleri tarafından kurulan hacı konakları sayısı artmıştır.⁷⁸

Cluny vaizlerinin hristiyanlık mesajı vermek için İncilden kahramanlık ve savaş hikâyeleri ile halkın dini duygularını canlandırmak istemeleri, asiller ve şövalyeler

⁷⁴ Demirkent, "Haçlılar", 525.

⁷⁵ Demirkent, "Haçlı Seferi Düşüncesinin Doğuşu", 66.

⁷⁶ Demirkent, "Haçlı Seferi Düşüncesinin Doğuşu", 65-66; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 19.

⁷⁷ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 15.

⁷⁸ Cécile Morrisson, *Haçlılar*, çev: Nermin Acar, (Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2005), 13.

arasında da yayılmıştır. Dini duyguları kuvvetlendirilen insanlara, dini motiflerle bezenmiş bir sefer çağrısı yapılması olumlu bir yanıtı beraberinde getirmiştir.⁷⁹

Ayrıca dini anlamda insanları bu sefere iten sebepler arasında; Türklerin, Suriye ve Filistin gibi memleketlere hâkimiyetinden sonra Filistin'e gelen Hristiyanlara kötü muamele yapılmasına Frenklerin kızması ve asker toplaması nakledilmektedir.⁸⁰ Kutsal mezarın tahrip edilmesi de bir diğer sebeptir. Fakat burada şunu belirtmek gerekir ki bu tahribatı yapan Türkler değil Fatımi halifesi el-Hâkim'dir.⁸¹

Kudüs, İncil'de "halkların anası", "Tanrı'nın kenti", "sokaklarında bal ve süt akan şehir" gibi ifadelerle anılan, Hristiyanlar için manevi dünyanın merkezi konumundadır. İsa'nın doğduğu mağara, çarmıha gerildiği Golgota Tepesi, mezarı burada bulunmaktadır. Dolayısıyla burası İsa'nın izleriyle daha da kutsallaşmaktadır.⁸² Kâfirler olarak nitelendirdikleri Müslümanlar tarafından; Hristiyanlar ayin yaparken gürültü ve yaygara çıkartarak kiliseleri bastıkları, sunaklardaki kadehleri fırlattıkları, kutsal ikonları ayaklarının altında çiğnedikleri, mermerleri kırdıkları, kilise mensuplarına hakaret ettikleri gibi haberler dini duyguları hassas olan kimseler için bu seferi zorunlu kılmıştır.⁸³ Bu zulüm haberleri Papa II. Urbanus'a, Pierre L'Hermit tarafından patriklerin yazdığı bir mektupla ulaştırılmıştır.⁸⁴ İddia edilenin tersine Kudüs'e birçok hac seyahati yapılmıştır. Söylendiği gibi baskı ve zulümler olsaydı bir zaman sonra bu yolculuklar kesilirdi fakat görüldüğü üzere hac yolculukları yapılmaya devam etmiştir.

Münbit Hilalde (Suriye-Mezopotamya-Irak), Mısır'da ve Anadolu'daki Hristiyan halk Roma kilisesine bağlı değildi. Onlar Bizans'ın bünyesinde resmi olan İstanbul Kilisesine bağlıydılar. İstanbul Kilisesinin teşkilatı Batı Latin Kilisesinden farklıydı ve iki kilise arasındaki bağlar 1054 büyük schisma (ayrılık) ile kopmuştu. Ayrıca Doğu'daki Hristiyanların büyük bölümü de Roma ve İstanbul dışındaki kiliselere bağlıydılar.⁸⁵ Anlaşılacağı üzere Hristiyanlık içinde de bir bütünlük mevcut değildi. Bu yüzden Roma kilisesi kendi üstünlüğünü diğer kiliselere kabul ettirerek tek güç olmak istiyordu. Papalığın dünya çapında haklarını kabul ettirmeye ve Latin Batı hiyerarşisinde anlamlı bir yetki sahibi olmaya çalışması, Haçlı Seferi düşüncesinin

⁷⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 6.

⁸⁰ Gregory Abu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, çev: Ö. Rıza Doğrul, (Ankara: TTK Yayınları, 1950), 2: 339.

⁸¹ Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 50.

⁸² Morrisson, *Haçlılar*, 11.

⁸³ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 43.

⁸⁴ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 46.

⁸⁵ Cahen, *Haçlı Seferi Zamanında Doğu ve Batı*, 44.

oluşumuna etkilidir. Nihayet on binlerce Latin'i Hristiyanlık adına savaşmak için toplayan Romalı bir papa olmuştur. Bu başarı papanın gücünü artırmıştır.⁸⁶ Esasen Bizans'ın, Papa'dan yardım istemesi Roma kilisesinin üstünlüğünü kabul etmesi anlamına gelmektedir. İşte bu yüzden Roma Kilisesi bu durumu somutlaştırmak istemiştir.

1.2.2. Sosyal

Batı Avrupa toplumu birbirine sıkı sıkıya bağlanmış ailelerden oluşmaktadır. Her aile mensubu, akrabalarının menfaatlerini korumakla yükümlüdür. Bu durum dolayısıyla kan davası sorumluluğunu beraberinde getirmiştir. Bunun apaçık farkında olan II. Urbanus konuşmasını yaparken aile fertleri arasındaki bu asabiyete dokunmuş; "... babalara, oğullara, yeğenlere sesleniyorum; eğer birisi sizin akrabalarınızdan birisini vursa, kendi kanınızdan olanın intikamını almaz mıydınız? Efendimizin (İsa) ve din kardeşlerinizin intikamını almanız daha da gerekli değil mi?"⁸⁷ diyerek ailesel bir duyguyu dışa kanalize etmiştir. Müslümanlara karşı bir "Öc Alma" (*Vendetta*) çağrısı yapmıştır. Bu "Öc Alma" çağrısı daha haçlı seferine çıkmadan etkisini, Musevi cemaatin öldürülmesi ve mallarının gasp edilmesi şeklinde göstermiştir. Onlar için Musevilere yapılan saldırılar haklıydı çünkü İsa'nın mirasını Müslümanlardan kurtarıırken, neden İsa'yı çarmıha gerenlerden intikam almasınlardı?⁸⁸

1.2.3. Ekonomik

Artan Avrupa nüfüsü nedeniyle miras ve evlilik sistemleri baskı altına alınmıştır. Sel ve salgın hastalıkların, kuraklıklar yüzünden hasatın kötü olduğu, tarımsal çöküntü yaşandığı sırada Haçlı seferleri vaazları, insanlar için İncil'de bahsi geçen "sokaklarında bal ve süt akan" Kudüs toprakları umut ışığı olmuştur.⁸⁹

Avrupa toplumu, Macar, Viking ve Arap baskınları nedeniyle oldukça zor zamanlar geçirmiş içe kapanık bir hal almışlardır. Parasızlıktan kırılan halk arasında suç oranları artmıştır. Halk işledikleri suçlar için ağır cezalara çarptırılmaktaydı. Bu yüzden keffaret için bu sefere katılmak acı çeken ve toprak sahibi olmak isteyen halk için cazip

⁸⁶ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 31.

⁸⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 6.

⁸⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 6-8.

⁸⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 8.

bir teklif olmuştur. Aristokratların da çocuklarına bağışlayacakları toprakları azalmış, bundan dolayı toprak savaşları başlamıştır. Yeni yayılma alanlarına ihtiyaç duymuşlardır.⁹⁰

Kralların ikiyüzlü politikaları ve Kralların Papalar ile aralarındaki çekişmelerden yararlanan feodal beylerin güçlenmesi ve onlara sağlanan ayrıcalıklar fakir halk tarafından çaresizlikle izlenmekteydi. Bu duruma çare olarak halk, uzak diyarlara giderek yeni yurt edinmek istemişlerdir.⁹¹

Feodal beylerin topraklarını çocukları arasında paylaşmak yerine en büyük erkek çocuğa vermeleri, hem feodal ailenin gücünü tek elde topluyordu hem de bir sürü topraksız asilzadenin ortaya çıkmasına neden oluyordu. Haçlı çağrısına katılan çoğu asilzade, Avrupa'da kendine bir gelecek bulamayanlardır.⁹² Doğu ticaretinin kârlılığı, Müslümanlarla ticaret yapmanın Doğu İmparatorluğu için sağlayacağı faydalar, Avrupalı tüccar ve iş adamlarını heyecanlandırmıştır.⁹³

Avrupa toplumunun yaşadığı kıtlık ve kuraklıklar, toprak sahibi olamayan fakir halkın toprak kazanmak istemesi, şövalyelerin şan, şeref ve toprak elde etmek istemeleri ekonomik sebepler arasındadır.

1.2.4. Siyasi

Haçlı seferi çağrısı yapıldığı sırada Avrupa'nın içinde bulunduğu açlık, yoksulluk ve toprak azlığı gibi sorunların ortaya çıkardığı karmaşıklığı, kilise bir yandan çözmek istemiş bir yandan da gücünü Doğu'ya hâkim olmak için kullanmak istemiştir. Bu sebeble Doğuya yapılacak olan seferin faydaları topluma yayılırken dini motifler ön plana çıkarılmıştır.⁹⁴ Kilise sefere katılacakların günahlarının affı ve uhrevi mükâfat vaad ederken bir yandan da para, ganimet, toprak kazanma hırsını da aşılacaktır. Dini motiflerle öne sürülen bu seferin asıl amacı siyasi olup Batı dünyasının "Kutsal toprakları kurtarmak" sloganı ile başlatmış oldukları bir saldırdır. Esasında bu geç kalınmış bir slogandır. Çünkü Kutsal toprak olarak addedilen Kudüs, Hz. Ömer

⁹⁰ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 40.

⁹¹ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 40

⁹² Kanat ve Burçak, *Sorularla Haçlı Seferi*, 43.

⁹³ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 41.

⁹⁴ Demirkent, "Haçlılar", 525.

devrinde 637 yılında müslümanların eline geçmiş⁹⁵ ve böyle büyük bir ordu toplanmamıştır. I. Aleksios'un çağrısı Avrupa'nın uzun süredir içinde tuttuğu Doğu'ya hâkim olma düşüncesi için bir fırsat olmuştur. Batı hristiyanlığının en yüksek makamı olan Roma kilisesinin arzusu, bütün hristiyanlık âleminin tek efendisi olmak ve aynı iddiayı savunan rakibi İstanbul patrikliği üzerinde üstünlük sağlamak ve Doğu hâkimiyetini ele geçirmektir.⁹⁶

1.2.5. Türklerin Akınları

Türkler'in 1071 Malazgirt zaferinden sonra İstanbul yakınlarına kadar ilerlemiş olmalarından dolayı Bizans'ın sahip olduğu toprakları yeniden almak için Papa'dan destek istemesi⁹⁷ de sebebler arasındadır. Bizans'ın bu isteği, Avrupa'da bu sefer için oluşan olumlu şartlar için adeta bir fırsat olmuştur.

1067 yılından beri Selçuklu Türklerinin Küçük Asya'ya girmeleri, Sırp ve Hırvat isyanları, Peçenekler'in Tuna'nın ötesinden saldırıları neticesinde Bizans İmparatorluğu savaşmak için birliklere ihtiyaç duymuştur. 1090 yılında hac yolculuğundan dönen Flandre Kontu Robert, I. Aleksios'a beşyüz şövalye göndermeye söz vermişti. 1074 yılında da Bizans İmparatoru VII. Mikhail, Papa'dan yardım istemişti ancak bahsedildiği üzere bu yardım gelememişti. Esasen papalıktan ücretli asker talebinde bulunmaktadır. I. Aleksios'un da II. Urbanus'dan istediği kutsal savaş değil ücretli askerlerdi.⁹⁸

Haçlılara Doğu'da olumlu şartlar oluşturan sebebler arasında; Selçuklu tarihinin büyük simalarından olan Nizamülmülk'ün ve Selçuklu Sultanı Melikşah'ın 1092 yılında ölmelerinin ardından ülkede yaşanan taht kavgalarıdır. Melikşah'ın oğulları Berkjaruk ve Muhammed arasında uzun süre çatışmalar yaşanmıştı. Yürütülen bu kavga Batı İran'da olmasına karşın Irak'ta ve Doğu İran'da da hissedilmişti. Bu yüzden Selçuklu emirleri Doğu Akdenizdeki olaylarla yeterince ilgilenmemişti. "Böylece Kudüs'ü kaderine terk ettiler."⁹⁹ Selçuklu devleti içinde yaşanan otorite boşlukları elbette haçlıların işini kolaylaştırmıştı. 1094 yılında Fatimi Halifesi Mustansır'ın ölümü,

⁹⁵ Mehmet Azimli, *Dört Halifeyi Farklı Okumak- Hz. Ömer*, (Ankara:Ankara Okulu Yayınları, 2015), 171.

⁹⁶ Demirkent, "Haçlı Seferi Düşüncesinin Doğuşu", 66-67.

⁹⁷ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 41.

⁹⁸ Morisson, *Haçlılar*, 21-23.

⁹⁹ Carole Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev: Nurettin Elhüseyni, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2015), 65.

İsmaililer arasında Nizari ve Müstali olarak bölünmelerine yol açmış, Nizar'ı destekleyenler ennihayetinde Haşaşiler adıyla Türk ve Abbasi yöneticilerine zor zamanlar yaşatmışlardı. Yine 1094 yılında Abbasi Halifesi Muktedi ölmüştü.¹⁰⁰ Bu yüzden haçlı seferleri için daha iyi bir zaman olamazdı. Belkide Avrupa hem kendi halkı arasında bir kutsal savaş fikrini mayalandırmayı hem de Doğuda meydana gelebilecek uygun bir ânı gözleyerek Doğuluların en güçsüz anını kollamıştı.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan, 1092 yılında Melikşah'ın ölümünden sonra, dönemin siyasi karışıklıklarından yararlanarak doğudaki Selçuklu devletinden toprak kazanmaya çalışmıştır. Anadolu içinde Malazgirt Savaşı sonrasında göçebe Türkler arasında da bir birlik mevcut değildi. Haçlılara karşı Eskişehir muharebesinde Danişmentlilerin I. Kılıçarslan'a yardıma gelmeleri geçici ittifaklardan biriydi.¹⁰¹ Türkler arasında bir birlik olmayışı Haçlıların işlerini kolaylaştırmıştır.

1.3. HAÇLI SEFERİ ÇAĞRISI; CLERMONT KONSİLİ

Papa II. Urbanus 1095 yılında Fransa'ya doğru hareket etmiştir. Fransa ve komşu ülkelerdeki piskoposlara mektup yazarak kasım ayında Clermont'da¹⁰² kendisiyle buluşmasını istemiştir. Clermont Konsili 18-28 Kasım tarihleri arasında toplanmıştır. Bu toplantıya üç yüzü aşkın kilise mensubu katılmıştır. Öncelikle genel konulardan bahsedilmiş, din adamlarının siyasi iktidarlar tarafından atanması, din adamlarının para karşılığında makam elde etmeleri ve papazların evlenmeleri aleyhinde kararlar alınmıştır. Kral Philippe (1059-1108)'nin zina suçu yüzünden ve Cambrai piskoposu simonie suçundan aforoz edilmişlerdir. 27 Kasım Salı günü önemli haberler vereceğini duyurmuştur. Bunun üzerine katedrale sığmayacak büyüklükteki din adamlarından ve halktan oluşan topluluk için, açık havada bir kürsü hazırlatmış ve tahtını bunun üzerine kurdurmuştur.¹⁰³

Halka seslenişinde öncelikle İncil'den alıntılar yaparak Tanrı'nın hizmetkârları olarak iyiliği ve dini yeniden tesis etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Sözlerine İncil'den başlaması halkın dini duygularını perçinlemek istemesinden, sahip olduğu ana fikre bir meşrutiyet alanı oluşturmak istemesindendir. Tanrı'ı dostluğu için O'nu memnun edecek

¹⁰⁰Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, 61-69.

¹⁰¹ Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, 67.

¹⁰² Bugünkü Fransa'da bulunan bir kenttir.

¹⁰³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 83-84.

şeylerin yapılması gerektiğinin ve dinsizlere karşı kiliseyi korumanın gerekliliğinin altını çizmiştir. Bozulan düzenden söz ederek Tanrı Ateşkesinin yeniden sağlanması için söz almıştır. Ardından bir soruna değinmiştir. Hazır bulunan halka az önce verdikleri sözü uygulayabilecekleri bir fırsattan söz etmiştir. Burada Türklerin, Bizans topraklarını ele geçirdiklerini, birçok insanı öldürdüklerini, kiliseleri yıktıklarını kısacası Tanrı krallığını harap ettiklerini vurgulamıştır. Doğu'daki kardeşlerine yardım için gidenlerin günahlarının affolacağını, İsa'nın birer askeri olacaklarını vaazetmiştir.¹⁰⁴

II. Urbanus diğer yandan bunun bir hac yolculuğu olacağını dile getirmektedir. Fakat sefere katılacakların silah taşıyan şövalyeler, sağlıklı ve genç kişilerden oluşması gerektiğini, keşişlerin ise piskopos ve başrahipler izin verirse¹⁰⁵ gidebileceklerini önemle vurgulamıştır.¹⁰⁶

Herkesten yaz başında hareket edecek şekilde kendini hazırlaması istenmiştir. Papa'nın bu sözleri karşısında halk "*Deus le volt*" (Tanrı böyle istiyor) nidaları atarak yer yer Papa'nın sözlerini kesmiştir. II. Urbanus vaazını tamamladıktan sonra kalabalık içinde Le Puy piskoposu Adhemar de Monteil kutsal sefere katılmak için ilk öne atılan kişi olmuş ve bu hareketin başına getirilmiştir. Daha sonra günah çıkarma duası yapılarak halk evlerine gönderilmiştir. II. Urbanus piskoposları tekrar toplayarak, konsilde alınan sefere katılacakların günahlarının affolacağına dair beyannameye, sefere katılacaklarının mallarının kilise himayesinde korunacağı maddesi ilave edilmiştir. Seferden döndüklerinde tekrar savaşıya teslim edilmesi, sefere katılanların bunun nişanesi olarak haç işareti taşınması, haçı kabul edenlerden Kudüs'e sefere katılacağına dair yemin etmesi, eğer oraya gitmezse aforoz edilmeleri kararlaştırılmıştır. Sefere katılmak için büyük arazi sahiplerinden ilk başvuran kişi Toulouse kontu Raymond olmuştur. Kendisi sefere liderlik etmek niyeti gütsede, Papa II. Urbanus buna yanaşmamıştır. Clermont konsilinde alınan kararlar Limoges'ten Flandre'ye tüm müminlere mektupla ulaştırılmıştır.¹⁰⁷ Cenova, Bologna, Pisa ve Milan'a da elçiler gönderilmiştir.¹⁰⁸ İskoçya, Danimarka ve İspanya'dan da birçok insan haçlı yemini etmek için Papa'ya ulaşmışlardır. Çok sayıda meşhur asilzade haçlı ordusuna katılmak

¹⁰⁴ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 47-52.

¹⁰⁵ Runcıman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 85.

¹⁰⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 5.

¹⁰⁷ Runcıman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 85-87.

¹⁰⁸ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 52.

için başvurmuş, onların katılımı sefere önemli bir askeri temel sağlamıştır.¹⁰⁹ Sefere katılan asilzadelerden başlıcaları şunlardır:

Tolulouse kontu Raymond; Fransa'nın en köklü ailelerinden birine mensuptur. Haçlı seferine dini duygularla katıldığı düşünülürse¹¹⁰, haçlı ordusunun komutasını alarak doğudaki zenginliklere ulaşmayı amaçlamıştır.¹¹¹ Bu doğrultuda Le Puy Piskoposu ile arasında çekişmeler yaşanmıştır.¹¹² Ayrıca Raymond, İspanya'da Gasconlar ve Katalanların başında Müslümanlara karşı savaşmış, öfkesi eskiye dayanan bir savaşçıydı.¹¹³ Aragon Kralının da damadıdır.

Vermandois dükü Hugue; Fransa Kralı I. Heinrich'in (1027-1059) ikinci oğlu ve Fransa Kralı Philip'in kardeşidir. Kendisi Kudüs'te hüküm sürmek sevdası ile bu sefere iştirak etmiştir.¹¹⁴

Flandre kontu Robert; sahip olduğu muazzam servet, onun Doğu'dan bir beklentisi olmadığı ve dini duyguları için sefere katıldığını düşündürmüştür.¹¹⁵

Normandiya kontu Robert; İngiltere Fatih Kral William'ın en büyük oğludur. Babasının ölümüyle Normandiya dükü olmuştur. Kardeşi II. William'ın İngiltere tahtına geçmesiyle ona karşı mücadelelere girişmiştir. Haçlı seferlerine itibarını kazanmak için katılmıştır. 1100'de ülkesine geri dönerek tekrar tahtı ele geçirme çabasına girmesi bunun kanıtıdır.¹¹⁶

Blois kontu Etienne; İngiltere Fatih Kral William'ın kızı ile evli olup Normandiya dükü Robert'in eniştesidir. Sefere zengin olan karısının baskıları sonucunda katılmıştır. Doğu'da kalmayı düşünmemiş üstelik Kudüs'ün fethinden önce evine dönmüştür. Fakat karısı ahdini tamamlaması için geri dönmeye ikna etmiştir.¹¹⁷

Aşağı Lorraine dükü Godefroi de Bouillon; Haçlı seferine katılırken mal varlığını satmıştır, muhtemelen geri dönmeyi düşünmemiştir. Kudüs'ün alınmasına kadar bir başarı sergileyememiştir. En nihayetinde Kudüs hâkimi olmuştur. Hristiyanlık

¹⁰⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri*, 1: 87-88.

¹¹⁰ David Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)*, çev: L. Ece Sakar, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013), 14.

¹¹¹ Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 60.

¹¹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 86.

¹¹³ Harold Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*, çev: Gaye Yavuzcan, (İstanbul: İlgü Kültür Sanat Yayınları, 2016), 69.

¹¹⁴ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 56; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 60.

¹¹⁵ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)*, 15; Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 55.

¹¹⁶ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)*, 15; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 61.

¹¹⁷ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)*, 16.

ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olarak bilinmektedir.¹¹⁸ Lorraine tamamen Cluny tarikatının etkisi altındadır bu yüzden İmparator Heinrich'e sağdık olsa da Cluny öğretilerinin etkisinden çıkamamıştır.¹¹⁹

Baudouin de Boulogne; Godefroi ve Boulogne kontu Eustache'nin kardeşidir. En küçük topraksız oğul olduğundan Doğu'da kazanacakları ona cazip gelmiş olmalıdır. Ana Haçlı ordusu Antakya'ya doğru ilerlerken o, Urfa'ya yönelmiş ve burada ilk Haçlı Kontluğunu kurmuştur. Godefroi'nin ölümünden sonra Kudüs Kralı olmuştur.¹²⁰

Taranto Prensi Bohemond; Norman fatihi Robert Guiscard'ın oğludur. Haçlı seferinden önce Bizans İmparatoru I. Aleksios ile mücadelelere girmiştir. Haçlı seferi çağrısı onun için Doğu'daki zenginliklere açılan bir kapı olmuştur. Daha sefere çıkmadan Antakya'da kontluk kurma hayalleri kuran birisidir. Yeğeni Tankred'de¹²¹ seferdeki önemli simalardan olmuş, Bohemond'un yokluğunda Antakya'ya vekâlet etmiştir.¹²²

¹¹⁸ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)*, 15; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 60.

¹¹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 112.

¹²⁰ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)*, 15-16; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 9.

¹²¹ Tancred hakkında detaylı bilgi için bkz. Robert L. Nicholson, *Tancred: A Study of His Career and Work in Their Relation to the First Crusade and the Establishment of The Latin States in Syria and Palestine*, (University of Chicago Libraries, January 1940).

¹²² Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)*, 14-16; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, 60-62; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 9.

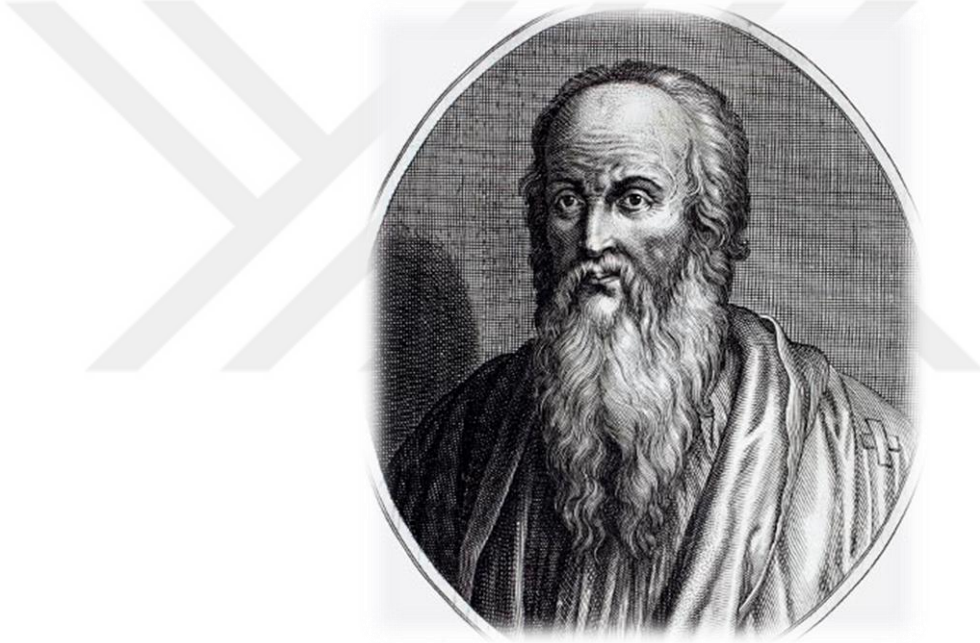
Resim 1. 1. Clermont Konsili (google.com E.T. 21.01.2020)

İKİNCİ BÖLÜM

HAÇLILARIN HAREKETE GEÇMESİ

2.1. ÖNCÜ BİRLİK; PIERRE L'HERMİT ORDUSU

Keşiş Pierre, Fransa'da Amiens şehri civarında doğmuştur.¹²³ Ufak tefek ve zayıf bir vücuda sahipti.¹²⁴ Yırtık pırtık kıyafetler giyip, çıplak ayakla gezdiği şeklinde tasvir edilmektedir.¹²⁵

Resim 2. 2. Pierre L'Hermit (google.com E. T. 27.01.2020)

Daha önce bahsettiğimiz üzere; Kudüs'e haccetmek için gitmiş ve oradaki fena muameleleri bildiren bir mektupla geri dönmüştü. Anna Kommena tarafından Pierre'nin, vatanına döndüğünde insanlara bu sözde kötü muameleleri anlatarak Haçlı Seferi'ni başlatan kişi olduğu sanılmaktadır. Ancak buna katılmak mümkün değildir.¹²⁶

¹²³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 88.

¹²⁴ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 44.

¹²⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 11.

¹²⁶ Kommena, *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*, 303; İhsan Arslan ve Süleyman Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, , c. 10, sy. 51 (Ağustos 2017): 232.

Başında sürekli taşımış olduğu kukuletaya (başlık) nispetle Pierre L'Hermitte (Münzevî Pierre) olarak anılmıştır. İnsanlar üzerinde manevi etkisi ve gücü bulunan Pierre'nin, ne yaparsa yapsın insanların gözünde yarı ilahi bir konumda olduğu belirtilmektedir. Pierre L'Hermit, Clermont konsilinde şahsen bulunmamasına rağmen, 1095 yılı bitmeden haçlı vaazlarına başlamıştı.¹²⁷ Kuzeydoğu Fransa'da yaptığı bir konuşmada;

Tanrısal bir ses, bana Fransa'daki tüm Kontların önünde şunu duyurmamı buyurmuştur ki,[Kontların] herbiri, Kutsal Mezarda saygı duası etmek için yurtlarından ayrılmalıdır ve hem bütün güçleriyle, hem de içlerinin bütün ateşiyle, Kudüs'ü Agarénos'lardan [Türklerden] kurtarmayı, kendilerine görev edinmelidir¹²⁸ diyerek Kudüs seferi için teşviklerde bulunmuştur.

Pierre L'Hermit, kış aylarında Fransa'daki Champagne ve Lorraine bölgelerine gelmiş ilkbaharda ise Almanya tarafındaki Köln'e ulaşmıştı. Etrafına toplanan havarilerini ise kendi gidemediği yerlere göndererek, haçlı seferi için vaazları verip halkı teşvik etmek üzere görevlendirmişti. Yanında kendilerini Pierre'ye adanmış Fransız Gautier Sans Avoir (Meteliksiz Gautier)¹²⁹, Alman Orel ve Gottschalk gibi kimseler vardı. Pierre L'Hermit'in dinleyicilerinin çoğu, onun kendilerini buldukları sefaletten kurtarıp, kutsal kitapta anlatılan; sokaklarında bal ve süt akan ülkeye götürmeyi vadettiğine inanmaktaydılar.¹³⁰ İnsanlar onun vaazlarından etkileniyor ve ona destek veriyorlardı.

Resim 2. 3. Pierre L'Hermit'in Haçlılara yol gösterişi (google.com E. T. 27.01.2020)

¹²⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 89.

¹²⁸ Kommena, *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*, 303.

¹²⁹ Bazı kaynaklarda bu isimden Walter olarak bahsedilmektedir. Bkz. Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 58; Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 233.

¹³⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 89-90; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 11.

Pierre'nin etrafında bu kadar insanın toplanmasının pek çok sebebi bulunmaktadır. Öncelikle Avrupa'da o yıllarda köylüler korumasız ve sert şartlar altında yaşamaktaydılar. Barbarlar (Cermenler) ve Vikinglerin istilaları yüzünden tarım alanları harap olmuştu. Üstelik feodal beylerin avlandıkları ormanları, tarım arazisi olarak kullanmaya izin vermemeleri, ekilecek arazi kıtlığının daha da artmasına neden olmuştu. Ayrıca 1094 yılında meydana gelen sel ve salgın hastalıkların getirdiği açlık ve kuraklığa maruz kalan halkın durumunu, Haçlı seferi çağrısı yaparken Papa II. Urbanus'un; "Bu memleket artık sakinlerini doyurmaktan acizdir; Çünkü mülkü tahrip ediyor ve bitmez tükenmez şekilde birbirinizle savaşıyorsunuz"¹³¹ şeklindeki sözleri anlatmaktadır. Yine halk arasında yaygın olan İsa'nın dönüşünün yakın olduğu kehanetleri, onları biran önce tövbe etmeye ve Kudüs'e gitmek için yola düşmeye sürüklemişti. Nitekim kilise bu hac yolculuğuna katılanların günahlarının af olacağını ilan ediyordu.¹³²

Pierre, Köln'e vardığında yanında 15.000 kişi vardı.¹³³ Köln'de de Pierre'nin etrafında, çoğunluğu köylüler olmak üzere, şehirliler, asillerin toprak verilmeyen küçük oğulları, eşkıya, hırsız ve katillerden oluşan büyük bir grup toplanmıştı. Papa II. Urbanus'un 15 Ağustos 1096'da yola çıkılacağını duyurmasına rağmen, Pierre'nin yanında bulunan topluluktan birkaç bin kişilik Fransız, Pierre'nin hareketini beklemeden Meteliksiz Gautier öncülüğünde yola koyulmuştu. Ren ve Tuna nehirlerini geçerek 8 Mayıs'ta Macaristan'a ulaşmış ve Macar Kralı Koloman'dan (1095-1116) erzak yardımı talep etmişlerdi. Bu grup daha sonra Macar sınırından geçerek Mayıs sonunda Semlin¹³⁴ şehrine vardılar Sava¹³⁵ nehrini geçerek, Bizans'ın sınır şehri Belgrad'a¹³⁶ ulaştılar.¹³⁷

Haçlıları bu kadar erken beklemeyen İmparatorluk yetkilileri bu konuda talimat almadıklarından dolayı, Gautier ve beraberindekileri görünce şaşkınlığa kapılmışlardır. Hasat tamamlanmadığı için Haçlılara verecek gıda malzemeleri bulunmamaktaydı. Bizans askerleri, Gautier liderliğindeki bu grubu her ne kadar gözetim altında tutmaya

¹³¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 90.

¹³² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 89-90; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 11.

¹³³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 89.

¹³⁴ Bugünkü Sırbistan'da bir ilçedir.

¹³⁵ Eski Macar Krallığının doğu sınırında bulunmaktadır. Bkz. Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 58.

¹³⁶ Bugünkü Sırbistan'ın başkentidir.

¹³⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 11-12.

gayret gösterdiyse de onların taşkınlık yapmalarını engelleyemediler. Gautier'in adamları Belgrad'ı yağmalamaya başlamıştı. Bunun üzerine Bizans kuvvetleriyle aralarında yaşanan çatışmada, Gautier'in adamlarının birçoğu ölmüştü. Bu arada Macaristan'ın güneyinde bulunan Semlin şehrinde kalan Gautier'in grubundan birkaç üye de, Macar topraklarında kargaşaya neden olmuşlar ve Macar askerleri tarafından cezalandırıldıktan sonra Gautier'in yanına, Belgrad'a yollanmışlardı. Daha sonra Gautier ve adamları Bizans İmparatoru'nun emriyle, Bizans birlikleri gözetiminde Temmuz ayında İstanbul'a getirilmişlerdi.¹³⁸ Pierre L'Hermit'in ordusuyla gelişine kadar şehir yakınlarında kurdukları kamplarda beklemeye başladılar.¹³⁹

Pierre L'Hermit'in ordusu ise 20 Mayıs'ta bir başka aktarıma göre Nisan'da¹⁴⁰ Köln'den hareket etmiştir. Köln'de iken Almanlardan Pierre L'Hermit'in ordusuna katılanların sayıları 20.000 kadardır. Bu durumda toplam sayıları 35.000 olmuştu, fakat başka bir aktarıma göre bu sayı 40.000¹⁴¹ kişiliktir. Pierre ve ordusu, 20 Haziran'da Semlin'e ulaşmıştı. Semlin valisi ordunun büyüklüğü nedeniyle endişeye kapılmıştı.¹⁴² Pierre'nin ordusunda da gerginlikler yaşanmaktaydı, zira Semlin şehrinde Meteliksiz Gautier ve beraberindeki yoldaşların başına gelenleri öğrenince Pierre'nin ordusundakiler bu duruma çok öfkelenmişlerdi.¹⁴³ Bunun üzerine iki taraf arasında çıkan gerginlik, çatışmaya neden olmuştu. Pierre'nin adamları şehrin kalesine saldırarak 4.000 Macar'ı öldürmüşlerdir. Macar Kralı'nın intikam alacağı korkusuyla hızla Sava nehrini geçmeye başlamışlardır. Bizans valisi Niketas, Haçlıların nehri geçişi sırasında onları kontrol altına almak istediysen de başarılı olamamış ve Niş'e¹⁴⁴ çekilmiş, halk da Belgrad'ı boşaltmıştır. 26 Haziran'da Belgrad'a ulaşan Haçlılar şehri yağmalamaya başlamışlardır. Buradan sonra yürüyüşüne devam eden ordu, 3 Temmuz'da Niş önüne gelmiştir. Pierre L'Hermit, Niş valisi Niketas'dan erzak yardımı talebinde bulunmuştu. Niketas böyle büyük bir topluluğun yol açacağı tehlikeleri gözönünde bulundurarak, erzak yardımı sağlanıncaya kadar kendisine rehin¹⁴⁵ verilmesini talep etmişti.¹⁴⁶ Ertesi

¹³⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 12-13.

¹³⁹ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 59.

¹⁴⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 97.

¹⁴¹ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 60.

¹⁴² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 97.

¹⁴³ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 60; Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 233.

¹⁴⁴ Bugünkü Sırbistan'da bir şehirdir.

¹⁴⁵ Bu rehinelere isimleri Godefroi Burel ve Gautier de Breteuil'dir. Bkz. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 99.

gün haçlılar Sofya¹⁴⁷'ya harekete başlamışlardır. Ancak yerli halkla ticaret sırasında ordudan bazı kimselerle halk arasında kavga çıkmıştır. Bunun üzerine Pierre'nin ordusundaki yaklaşık 100 Alman'ın, ordudan ayrılarak nehirdaki yedi değirmeni ve şehir surları dışındaki bazı evleri yakmışlar ve hareket eden orduya katılmışlardır.¹⁴⁸ Niketas, Pierre'in ordusunun peşine düşerek artçı birliklere saldırmıştı. Olan bitenden habersiz önde ilerleyen Pierre'ye durumu Lambert adındaki birisi ulaştırmıştır. Saldırı haberini alan Pierre, Almanların bu disiplinsiz hareketinden dolayı Niketas'tan özür dilemek için geri döndü ve Niş önünde çadır kurdu. Ancak ordunun içinden 2.000 kişilik isyankâr bir grup şehrin kapılarına taarruz edince¹⁴⁹ Niketas, bütün ordusunu haçlılar üzerine sevk etmişti. Bozguna uğrayan Pierre'nin ordusundan 7.000¹⁵⁰ başka bir aktarıma göre yaklaşık 7.500¹⁵¹ kişi kalmıştı. Willermus Tyrensis'in aktarımına göre 40.000 kişilik ordudan 10.000'in üzerinde kişi ölmüştür.¹⁵² Anna Kommena'nın aktarımına göre ise ordudan geriye 10.000 kişi kalmıştır¹⁵³. Ordu kalan askerleriyle birlikte 12 Temmuz'da Sofya'ya vararak, Bizans'ın gönderdiği bir refakat birliği ile 1 Ağustos¹⁵⁴ 1096'da İstanbul'a ulaşmışlardır.¹⁵⁵

Bizans İmparatoru I. Aleksios, Pierre L'Hermit'i dostça karşılamış, bir miktar para vermiş ve bazı tavsiyelerde bulunmuşsa da İmparator bu ordunun Türklere karşı bir başarı elde edemeyeceği kuşkusuna kapılmış ve "Büyük Haçlı ordusu gelmeden Boğazı geçmeyin, çünkü siz Türkler'le savaşabilecek kadar yeterli sayıda değilsiniz"¹⁵⁶ diyerek uyarıda bulunmuştu. İleride de bahsedeceğimiz üzere bu kuşkusunda haksız da çıkmamıştır. Bizanslılar, Pierre L'Hermit'in ordusunu ana ordu gelinceye kadar İstanbul yakınlarında tutmaya çalışmışlardır. Fakat onlar, şehrin banliyölerini ve yazlık için kullanılan villalarını yağmalayıp yakmışlar hatta kiliselerin çatılarından kurşunları dahi çalmışlardır. Bu taşkınlıklarının önüne geçilemeyince ana orduyu beklemeden İmparator I. Aleksios, bu düzensiz haçlı grubunun, Meteliksiz Gautier ve adamlarıyla birleşerek, 6 Ağustos'ta İstanbul Boğazı'ndan Anadolu yakasına geçirilmeleri için emir

¹⁴⁶ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 61.

¹⁴⁷ Bugünkü Bulgaristan'nın başkentidir.

¹⁴⁸ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 62.

¹⁴⁹ Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 233.

¹⁵⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 13.

¹⁵¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 99.

¹⁵² Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 64.

¹⁵³ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 306.

¹⁵⁴ *Anonim Haçlı Tarihi*, çev: Ergin Ayan, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 52.

¹⁵⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 97-99; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 12-13.

¹⁵⁶ *Anonim Haçlı Tarihi*, 52.

vermiştir.¹⁵⁷ Haçlılar, İzmit körfezi boyunca ilerlerken, yolda yerli Hristiyan halka birçok kötülük yapmışlardır.¹⁵⁸ Doğudaki din kardeşlerine yardıma diye yola çıkan bu ordu, Doğu'ya gelirken ve Anadolu'da gerçek amaçlarını pekçok kez ortaya koymuşlardır.

Pierre bağlı Haçlı ordusunun İzmit'e ulaşmasının¹⁵⁹ ardından, ordu içinde bulunan Alman ve İtalyanlar ile Fransızlar arasında gerginlik çıkmıştı. Bu durum bize ordu içinde bir birlik olmadığını ve herkesin kendince bir çıkar uğruna bu sefere katıldığını göstermektedir. Çünkü eğer dini bir motivasyon içinde olsalardı bu şekilde bir düzensizlik olmazdı diye düşünüyoruz. Bu gerginlik neticesinde Alman ve İtalyanlar¹⁶⁰, kendilerine Rinaldo, başka bir aktarıma göre Rainald¹⁶¹ adında birini lider seçmişlerdir. Yoluna devam eden başıbozuk ordu, Bizanslılar tarafından inşa edilmiş Helenopolis (Yalova) yakınlarında bulunan Kibotos (Civetot)'daki karargâha ulaşmışlardır.¹⁶²

İmparator I. Aleksios, Pierre L'Hermit'e bu karargâhta arkadan gelecek olan ana Haçlı ordusunu beklemesi uyarısında bulunmasına rağmen, Pierre'nin bu uyarıyı dinlemediği aktarılmaktadır.¹⁶³ Ancak I. Aleksios'un, bu başıbozuk ve her yeri talan eden orduyu bekletmek istemesi mantıklı gözükmemektedir. Çünkü onlar bekledikçe Bizans halkının canına ve malına kastediyorlardı. Bu durumu önlemenin yolu ise ordunun biran önce Selçuklu diyarına gitmelerinden geçmekteydi.

Orduda bulunan Alman, İtalyan ve Fransızlar Kibotos'taki karargâhlarının yakınında bulunan araziye yağmalamaya başlamışlardı. Yerli Hristiyan halka karşı uyguladıkları vahşeti Anna Kommena; "...ana kucağındaki süt bebeklerini ya sakat ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar; yaşı ileri insanları ise, her çeşit işkenceden geçirdiler"¹⁶⁴ sözleriyle gözler önüne sermiştir. Hatta binden fazla Fransız, Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olan İznik'e yaklaşmaya cürret etmişler ve şehrin varoşlarını yağmalayıp, Hristiyan halka zulmetmişlerdi. Bunun üzerine şehirden

¹⁵⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 100.

¹⁵⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 15; *Anonim Haçlı Tarihi*, 52.

¹⁵⁹ *Anonim Haçlı Tarihi*, 52.

¹⁶⁰ Bazı aktarımlara göre İtalyanlar Rainald'ı kendilerine komutan olarak seçerken, Almanlar başka birini seçmiştir. Bkz. Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi-Kudüs'e Yolculuk*, çev: Süleyman Genç, (İstanbul: Kronik Yayınları, 2019), 62; *Anonim Haçlı Tarihi*, 52-53.

¹⁶¹ *Anonim Haçlı Tarihi*, 53.

¹⁶² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 100.

¹⁶³ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 306; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 100; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 16.

¹⁶⁴ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 306.

üzerlerine Türk birliği yollanmış ancak Fransızlar bu saldırıyı geri püskürerek, bol miktarda ganimet kazanınca bu durum Almanların kıskançlığına yol açmıştır. Onlar da Rinaldo öncülüğünde 6.000 kişiyle bir tepe üzerinde bulunan Kserigordon adındaki kaleyi ele geçirdiler. Kalenin içinin erzak malzemeleriyle dolu olması buranın, civarlara yapılacak saldırılar için bir üs olabileceği fikrine kapılmışlardı. Ancak Sultan I. Kılıçarslan bu saldırıyı haber alınca komutanı İlhan'ı¹⁶⁵ buraya sevk etmiştir. 29 Eylül'de Türk ordusu Kale önüne gelmiştir. Kalede su ihtiyacı kalenin dışından sağlandığı için Türk ordusu bu durumu kendi lehine kullanarak Alman haçlı birliğini susuz bırakmıştır. Sekiz gün süren susuzluk neticesinde Rinaldo teslim olmaya karar vermiştir. Selçuklular Rinaldo'ya, dinini inkâr ettiği takdirde hayatta kalacağına dair söz vermişti, o da hayatta kalmak için denileni yaptı ve dinini inkâr etti sonra da kapıları Selçuklulara açtı.¹⁶⁶

Alman haçlılarının yenilgi haberinden önce, Kserigordon Kalesi'nin Almanlar tarafından alındığı haberi Fransızların bulunduğu Kibotos'taki karargâha yeni ulaşmıştı. Türk casuslar tarafından da, Almanların İznik'i bile aldıkları söylentisi yayılması üzerine büyük bir heyecan duyan "tamahkâr"¹⁶⁷ Haçlılar, İznik üzerine yürümeye başlamışlardı. Tam bu sırada Almanların başına gelenler hakkında doğru bilgi karargâha ulaştı ve haçlı ordusu birden endişeye kapıldı, üstelik Türklerin de kendilerine doğru harekete geçtiğini haber alınca endişe paniğe dönüşmüştü.¹⁶⁸

Bu arada Pierre L'Hermit para ve yiyecek yardımı için İstanbul'a gitmişti. Ordu tam bir otorite eksikliği çekmekteydi. Meteliksiz Gautier ve birkaç kişi Pierre L'Hermit'in dönmesini bekleme taraftarı olmuşlarsa da Godefroi Burel düşmanın karşısına çıkma konusunda ısrarcı olmuş ve fikrini etrafındakilere kabul ettirmiş, 20.000¹⁶⁹ kişilik haçlı ordusu yaklaşmakta olan Türklere karşı yola çıktıysa da Drakon Deresi'nde¹⁷⁰ Türklerin pususuna düşmüştür. Önce atları hedef alan Türk okçuları, biniciler atların üzerinden düşerken de saldırıya geçmişlerdir. Ne olduğunu bile anlamadan saldırıya uğrayan Haçlılar, korku ve paniğe kapılarak karargâha doğru

¹⁶⁵ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 307.

¹⁶⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 101.

¹⁶⁷ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 307.

¹⁶⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 101.

¹⁶⁹ Willermus Tyrensis bu sayıyı 25.000 yaya savaşçı ve 500 atlı olarak aktarmaktadır. Bkz. Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 68.

¹⁷⁰ Kırkgeçit Muharebesi ya da Drakon Muharebesi olarak da bilinir. Bugünkü Kocaeli'nde bulunan Dil deresi.

kaçmışlardır. Karargâha birdenbire panikle ve arkalarında kendilerini takip eden Türk birlikleriyle girmişlerdir.¹⁷¹

Böylece Türkler, içinde Meteliksiz Gautier'inde bulunduğu önlerine çıkan hemen hemen herkesi öldürdüler. Durumu gören bir Bizanslı, Haçlıların başına gelenleri İmparatora bildirmişti. Bunun üzerine İmparator bir gemi göndererek savaştan sağ kalan Haçlıları İstanbul'a getirtmiştir. Burada Haçlı askerleri, şehrin varoşlarına yerleştirilerek silahları ellerinden alınmıştır.¹⁷² Böylelikle Pierre L'Hermit'in önderlik ettiği "Halkın Seferi"¹⁷³ sonlamıştır.

Resim 2. 4. Drakon Muharebesi (google.com E.T. 21.01.2020)

2.2. İKİNCİ ORDU; HAÇLILARIN YAHUDİ SEFERİ

Pierre L'Hermit'in Almanya'da yakmış olduğu Haçlı Seferi ateşi henüz sönmemiş etkisini devam ettiriyordu. Pierre, havarisi Gottschalk'ı başka bir ordu toplaması için burada bırakmıştı. Görevlendirilmemiş olsalar da pek çok vaiz ve ileri gelen de bu iş için seferber olmuşlardı. Gottschalk yanına 15.000 kişi toplayarak Ren'e doğru ordan da Bavyera'dan geçen Pierre L'Hermit'in yolunu takip etmişti. Bavyera'da,

¹⁷¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 102.

¹⁷² Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 306-307; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 101-103; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 17-18; Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 68.

¹⁷³ Runciman, Pierre L'Hermit'in bu Haçlı ordusuna Halkın Seferi adını vermiştir.

Yahudileri öldürmek için Regensburg'da kalmışlardı. Macaristan sınırına gelince Macar Kralından ordunun yiyecek ihtiyacını karşılama talebini etmişler ve olumlu yanıt almalarına rağmen Gottschalk ve beraberindekiler bölgede taşkınlık yapmaya başlamışlardı. Pazarları yağmalayıp halktan pekçok kişiyi öldürmüşlerdi. Karşılaştığı bu nankörlük ve taşkınlığa öfkelenen Kral, Gottschalk ve ordusuna saldırma kararı aldı. Belgrad'da iki ordu karşı karşıya geldi. Ancak Macarlar, kalabalık Gottschalk ordusuyla savaşmanın kendilerine büyük kayıplar verdireceğini düşünerek Gottschalk ve ordusuna, silahlarını bırakmaları ve af dilemeleri halinde bağışlanacaklarını söylediler. Gottschalk ve adamları bu teklifi kabul edip silahlarını ve aldıkları malları teslim edince, Macarlar onlara karşı katliama girişmişti. Belgrad Ovası tamamen kan ve ceset yığıyla dolmuştu.¹⁷⁴

Almanlar'dan başka bir grup ise, önce kendi yurtlarında bulunan inançsızlara karşı harekete geçmek istemişlerdi. Onların gözünde Türklere karşı bir sefer yapılacaksa onlardan önce yok olmayı hak eden başka bir millet vardı. Bu millet Yahudilerdi. Yahudiler, yüzyıllardır Avrupa'da bulunuyorlardı ve geniş bir ticaret ağına ulaşmışlardı. Ayrıca Avrupa'da tefecilik yasak olduğu için borç para verme sahasında geniş imkân bulmuşlardı. Bunun üzerine fakir halk, git gide bunlara borçlanmış, borçlandıkça onlara karşı nefretleri artmıştı. Yahudiler, sempatisini kazandıkları yerli hâkimlerin bulunduğu yerlerde, çok büyük faizler uygulamaktaydılar. Yerli halkın XI. yy boyunca borçları arttıkça nefretleri de katlamıştı. Haçlı seferi çağrısının yapılması da bu nefreti daha da güçlendirmiştir. Bunda Haçlı vaizlerinin Kudüs'ü, İsa'nın haça gerildiği yerleri ön plana getirmelerinin etkisi büyüktür. Onlara göre; Müslümanlar Hristiyan halka zulm etmişlerdir fakat Yahudiler bizzat İsa'yı çarmıha germişlerdi, bu yüzden düşmanlıklarını en çok hakeden onlardı.¹⁷⁵ Haçlı vaizleri, insanların Kudüs ve İsa hakkındaki hassasiyetlerini kendi lehlerine kullanmayı ustalıklı başarmışlardı.

Yaklaşık 1095 yılının Aralık ayında Godefroi de Bouillon Haçlı Seferi hazırlıklarına başladığı sırada onun Yahudilerden Hz. İsa'nın intikamını alacağı söylentileri ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine Yahudiler Alman İmparatoru IV. Heinrich'ten yardım istemişler ayrıca Godefroi'ye her Yahudi cemaat beşyüz gümüş sikke vermeyi teklif etmiştir. Godefroi, onlara teminat vermişti ancak Yahudiler için

¹⁷⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 106-108; Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 70-71; Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 234.

¹⁷⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 104-106.

tehlike geçmiş değildi. 1096 Nisan ayında başka bir aktarıma göre Mayıs'ta¹⁷⁶ Volkmar adındaki bir kişi, on bin kişilik bir kuvvetle Pierre L'Hermit'e katılmak için Rheinland'dan¹⁷⁷ başka bir aktarıma göre ise Köln'den¹⁷⁸ yola çıkmıştı.¹⁷⁹ Albertus Aquensis'in aktarımına göre ilk Yahudi kiyımı Köln'de başlamış ve 200 kişi öldürülmüştür.¹⁸⁰ Volkmar ve adamları Mayıs ayı sonunda Prag'a varmışlardı. 30 Haziran'da şehrin Yahudilerini öldürmeye başlamışlardı. Onların bu vahşeti yetkililer tarafından durdurulamadı. Prag'dan sonra Macaristan'a gelen Volkmar ve beraberindekiler, burada da Yahudileri öldürmek istediye de Macalar buna müsaade etmemişler ve bozguna uğramışlardı.¹⁸¹

Bir Ren soylusu olan, yaptığı yağmalar ve kanunlara aykırı davranışlarıyla tanınan Leisingen kontu Emich de üçüncü bir ordu kurmuştur. Haçlı seferine 3 Mayıs'ta Speyer¹⁸² Yahudi cemaatine saldırarak başlanması emrini vermişti. Bunun üzerine Speyer piskoposunun yahudileri himayesi altına almasıyla, Emich'in umduğu gibi bir saldırı gerçekleşmemişti. Buradan sadece on iki yahudiyi ele geçirebilmişlerdi. 18 Mayıs'ta Emich ve birliği Worms'a¹⁸³ gelmişlerdi. Burada, Yahudilerin bir Hristiyan'ı suda boğdukları ve o suyu da şehrin kuyularını zehirlemek için kullandıkları söylentilerinin yayılması üzerine, Worms'da Yahudileri sevmeyen halk, Emich'in birliğine katılmıştı. Speyer'de olduğu gibi burada da piskopos himayesine giren Yahudiler bu sefer Emich ve beraberindekilerin gazabından kaçamamıştı. Beş yüze yakın Yahudi kılıçtan geçirilmişti. Bu olay Worms katliamı olarak bilinmektedir (20 Mayıs).¹⁸⁴

25 Mayıs'ta Emich ve beraberindekiler, Mainz¹⁸⁵ Şehrinin önüne gelmişti. Mainz şehrindeki yahudiler dindaşlarının başına gelenleri duyunca büyük servetler vererek şehrin piskoposu Ruthard'a sığınmışlardı. Ruthard, yahudileri yüksek miktardaki bu para karşılığı evinde saklamak istediye de muvaffak olamadı çünkü Emich ve adamları şafak vaktinde, evin kapısını kırıp içeri girdiler ve yaklaşık 700 civarında Yahudiyi

¹⁷⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 18.

¹⁷⁷ Bugünkü Almanya'da bulunan Renanya-Palatina(Rheinland-Pfalz) eyaleti.

¹⁷⁸ Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 234.

¹⁷⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 105-106.

¹⁸⁰ Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 234.

¹⁸¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 108.

¹⁸² Bugünkü Almanya'nın Renanya-Palatina eyaletinde bulunan şehir.

¹⁸³ Bugünkü Almanya'nın Renanya-Palatina eyaletinde bulunan şehir.

¹⁸⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 106-107.

¹⁸⁵ Bugünkü Almanya'nın Renanya-Palatina eyaletinin başkentidir.

çoluk çocuk genç yaşlı kadın erkek demeden kılıçtan geçirdiler.¹⁸⁶ Sayıları 3.000'i süvari 200.000 asker¹⁸⁷ olan Emich'in ordusu Köln'e yürümüştü. Köln'de nisan ayında yahudiler'e karşı yapılan katliamdan sonra pekçok Yahudi, tanıdıkları Hristiyanların evine sığınmışlardı. Emich, buradaki Sinagog'u yakmış ve Yahudiliği inkâr etmedikleri gerekçesiyle bir kadın ve erkek Yahudiyi öldürmüştür. Fakat buradaki taşkınlıkları başpiskopos tarafından engellenmiştir.¹⁸⁸

Emich, Köln ve Rheinland'daki katliamlarından sonra Macaristan'a doğru yola çıkmıştı. Fakat Emich'in ordusundaki bir grup asker Yahudilerin çektiklerini az görmüş olacaklar ki, Mainz'de ana ordudan ayrılarak Trier'e geldiler. Haçlıların geldiğini duyan yahudiler paniğe kapılarak nehre atlayıp boğuldular. Trier'den sonra Metz'e gelen grup yirmi iki Yahudiyi öldürdükten sonra Köln'e Emich'in yanına dönseler de Emich Macaristan'a doğru hareket ettiği için onu bulamadılar. 24-27 Haziran arasında Neuss, Wevelinghofen, Eller ve Xanten'deki Yahudileri de öldürdükten sonra bazıları evine döndü bazıları ise Godefroi de Boullion'un ordusuna katıldı.¹⁸⁹

Emich, Macaristan'a ulaştığında Macar Kralı I. Koloman, yaşananlardan dolayı ülkesinden geçişe izin vermemişti. Emich'in ordusu sınırı zorla geçerek Wieselburg kalesini kuşatmışlardır. Kaleyi zaptetmek üzerelerken Kral'ın büyük bir ordu ile kendilerine yaklaştığı haberini aldılar. Bunun üzerine Emich'in ordusunun düştüğü kaygıdan faydalanan Macar garnizonu, saldırıya geçmiş ve pek çok kişi öldürülmüştür. Alberus Aquensis'in aktarımına göre kalenin çevresindeki Tuna ve Leitha¹⁹⁰ nehirleri cesetle kaplandığı için uzun süre nehir gözükmemişti. Yaşanan yenilginin ardından Emich ve birkaç arkadaşı¹⁹¹ Almanya'ya kaçmışlardır.¹⁹²

¹⁸⁶ Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 234-235.

¹⁸⁷ Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 235.

¹⁸⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 108.

¹⁸⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 108.

¹⁹⁰ Leitha Nehri, Tuna Nehri'nin sağ kolu olan bugünkü Avusturya ve Macaristan'dan geçmektedir.

¹⁹¹ Bunların isimleri Clarembald, William ve Thomas'tır. Bkz. Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 235.

¹⁹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 109.

2.3. ANA HAÇLI ORDUSUNUN YOLA ÇIKIŞI

1096 yılı Mart ayında hazır olan hacılar kutsal sefer için yola çıkmışlardır.¹⁹³ El-Azîmî'nin bahsettiğine göre Bizans İmparatoru Haçlılar'ın gelişini Müslümanlar'a haber vermiştir. Fakat bu bilgiyi veren başka bir kaynak yoktur.¹⁹⁴

Hacılara önderlik eden komutanların ilki olarak Vermandois kontu Hugue askerleriyle beraber Ağustos sonunda İtalya'ya doğru hareket etmiş, Roma'dan önce Bari'ye¹⁹⁵ uğramıştır. Buradan bir elçi heyetini Draç Valisine yollayarak makamına uygun bir karşılama talep etmiştir. Fakat Hugue Adriyatik denizinde fırtınaya yakalanarak Draç'ın¹⁹⁶ kuzeyindeki kayalıklara vurmuştu. Draç valisi Ioannes Kommena onu morali bozuk bir vaziyette bulmuştu. Fakat bazı aktarımlara göre Draç valisi Hugue ve beraberindekileri tutuklayarak İstanbul'a gönderilmiştir.¹⁹⁷ Anna Kommena'nın aktarımına göre ise, Hugue burada iyi bir şekilde ağırlanmış ve ordusundan kalanlar bir Bizans birliği ile İstanbul'a gönderilmişlerdir. İmparator kendisini samimiyetle kabul etmişti fakat hareketlerini sınırlandırarak adeta gözhapsinde tutmuştu çünkü Haçlı gruplarından ve arkadan gelecek olanlardan gerçekten çekiniyordu.¹⁹⁸

Bu yüzden İmparator I. Aleksios, Haçlı liderlerine karşı temkinli bir politika ortaya koymuştur. Çünkü İmparator, Haçlıların gerçek amaçlarının doğuda devletçikler kurmak olduğunu farketmiştir. Selçuklular'ın elinden eski topraklarının alınarak buralarda Hristiyan devletçikler kurulmasında bir sakınca görmemekle birlikte bu devletçiklerin kendi otoritesini tanıyacağından emin olmak istemiştir. Batıda vassalliğin, törenle edilen bir sadakat yeminiyle sağlandığını bildiği için gelecek olan komutanlardan vassallik yeminini almak ve otoritesini kabul ettirmek istemiştir. Hugue, İmparator'un bu isteğini yerine getirmiş ve vassallik yeminini etmiştir.¹⁹⁹ Bu bağlamda İbnü'l Kalânisî, Haçlılar ile Bizans İmparatoru arasında, ilk alınacak olan yerin

¹⁹³ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 56.

¹⁹⁴ Ali b. Muhammed el-Azîmî, *Azîmî Tarihi: Selçuklularla İlgili Bölümler H.430-538*, çev: Ali Sevim, (Ankara: TTK Yayınları, 2006), 35.

¹⁹⁵ Bugünkü Güney İtalya'da bulunan önemli bir liman.

¹⁹⁶ Carnotensis'in aktarımına göre burası Durazzo olarak da isimlendirilmiştir bkz. Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 56.

¹⁹⁷ Anonim *Haçlı Tarihi*, 56; Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 66.

¹⁹⁸ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 309.

¹⁹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 110-111; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 21; Haçlı Bizans ilişkileri için ayrıca bkz: Sayime Durmaz, "Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı-XI-XIII. Yüzyıllar", (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2004), 68-79.

İmparatora teslim edilmesiyle ilgili bir anlaşma yapıldığını ancak Haçlıların bu anlaşmaya uymadıklarını belirtir.²⁰⁰

Haçlılara önderlik eden bir diğer birlik komutanı Lorraine dükü Godefroi, 15 Ağustos 1096'da²⁰¹ ordusuyla Macaristan'a doğru yola çıkmıştır.²⁰² Macar sınırına ulaştığında Kral Koloman'dan izin istemiştir. Artık haçlılara güveni kalmayan Kral, Godefroi'yi saraya çağırarak kardeşi Baudoin'in, karısının ve kızlarının kendisine rehin verilmesi halinde geçişlerine izin vereceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Kral'ın dediği gibi yapılmış ve Belgrad'a gelip karşıya geçtiklerinde rehinler kendilerine teslim edilmiştir. Peter Tudebodus İstanbul'a ilk ulaşanın Dük Godefroi²⁰³ olduğunu aktarmaktadır. Godefroi ve ordusu 23 Aralık'ta İstanbul'a ulaşmıştır. Ancak Godefroi, İmparatorun kendisinden istediği vassallık yeminini diğer haçlı reisleri gelmeden vermek istememiştir. Sonuçta Aleksios'un uyguladığı çeşitli baskılar sonucunda Godefroi Bizans'a karşı saldırıya²⁰⁴ geçmişti. Fakat İmparatorluk güçleriyle başedemeyerek vassallık yeminini etmek zorunda kalmıştı. Vasallık töreni biter bitmez Godefroi ve birlikleri Kadıköy'e geçirilerek İzmit yolunda Pelekanon adındaki ordugâha doğru ilerlemişlerdir.²⁰⁵ Anna Kommena Haçlı reisleri içindeki İmparatora olan hırsların farkındadır ve bunu "...görünüşte Kudüs'e sefer yapıyorlardı; gerçekte İmparatoru tahtından etmek ve başkenti ele geçirmek istiyorlardı"²⁰⁶ sözleriyle ifade etmektedir.

Bir diğer komutan olan Taranto kontu Bohemond, yanında yeğeni Tankred ve pek çok Norman asılzadesiyle birlikte hareket ederek onbeş yıl önce Bizansla mücadele için kullandığı yolu kullanmıştır. Bundan muradı Bizans birliklerinin kontrolü olmadan varacağı yere ulaşmaktır. Ordu noelden önce Makedonya'nın Kastoria şehrine varmıştır. Vardar nehrinden Via Egnatia'ya ulaştığında burada kendisine Bizans'ın Peçeneklerden

²⁰⁰ İbnü'l Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl*, çev: Onur Özatağ, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015), 1-2.

²⁰¹ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 77.

²⁰² Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 57.

²⁰³ Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 67.

²⁰⁴ Başka aktarımlara göre Godefroi, İmparator I. Aleksios'un diğer kontları yanında esir ettiğini iddialarını öğrenmiş ve bu yüzden İmparatora karşı savaşmıştır. Bkz. Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 314; Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 235; Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 82. Başka bir aktarıma göre de yiyecek aramak için çıkan Dük'ün askerlerinin üzerine I. Aleksios asker göndermiş aralarında çatışmalar meydana gelmişti. Burada I. Aleksios'a karşı düşmanca bir üslupla bahsedilmektedir. Bkz. Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 67.

²⁰⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 117.

²⁰⁶ Kommena, *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*, 313.

oluşan birlikleri eşlik ederek Bohemond ordusunda herhangi bir taşkınlığın çıkmasına müsaade etmemişlerdir. Ordu 1 Nisan'da Trakya'nın Keşan şehrine varmıştır. Bohemond ordusunun başına Tankred'i bırakarak İstanbul'a İmparator'la görüşmeye gitmiştir. İmparator I. Aleksios'un nazarında en tehlikeli olan komutan hiç şüphesiz Bohemond'dur. Çünkü geçmişte yaşanan Norman-Bizans mücadeleleri onun bu kaniya varmasına neden olmuştur. Bohemond, I. Aleksios'un düşmanlığını kazanmak istemeyeceği bir müttefik olduğundan gereken tüm izzet ve ikram kendisine sunulmuştur.²⁰⁷ Ama yine de içinde kuşku barındıran Bohemond, kendisine sunulan yiyecekleri yemekten imtina etmiştir.²⁰⁸

İmparatorla görüşmesi sırasında tüm haçlı ordularının komutanı olmayı teklif etmiş ve vasallık yeminini tereddütsüz yerine getirmiştir. Bu isteğe I. Aleksios net bir cevap vermemiştir. Bohemond'un ordusuna İstanbul'a gelmesi emrolunarak 26 Nisan'da Boğaz'dan geçirilmişlerdir. Dayısının vasallık yemini etmesindeki politikasını anlamayan Tankred ve kuzeni Richard, yemin etmemek için şehre gece girmişlerdir. Gelen bu haçlı ordusunun, Godefroi'nin Pelekanon'daki ordusuyla birleşmeleri ön görülmüştür.²⁰⁹

Bir diğer komutan Raymond ise yanında Gotlar, Gosconslar ve Le Puy Piskoposu Adhemar ile Dalmaçya'dan karşıya geçmiştir.²¹⁰ Fakat Dalmaçya yolları ordunun ilerleyişi açısından güçlük yaratmıştır. Bölge halkının da kaba ve sevimsiz olmaları durumu iyice güçleştirmiştir. Ordu İşkodra'ya vardığında erzakları neredeyse tükenmiştir. Sırp hükümdardan erzak talebinde bulunmuşlardır. Şehrin pazarından ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri söylendiyse de bu mümkün olmamıştır. Açlık ve sefalet içinde ordu Draç'a varmıştır. Raymond'un ordusu oldukça disiplinsiz ve yağma dürtüsüyle hareket eden bir yapıda olduklarından kendilerine refakat eden Bizans'ın Peçenekli birlikleriyle zaman zaman çatışmaya girmişlerdir. Hatta Le Puy Piskoposu da bu çatışmalarda Peçenekler tarafından yaralanarak esir edilmiş,²¹¹ kim olduğu ortaya çıkınca orduya teslim edilmiştir. Sonunda ordu Keşan'a varmıştır. Fakat burada yiyecek içeceğin kalmaması durumuna oldukça sinirlenmişler ve etrafı yağmalamaya

²⁰⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 118-121.

²⁰⁸ Kommena, *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*, 321.

²⁰⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 122.

²¹⁰ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 57.

²¹¹ Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, çev: Süleyman Genç, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2019), 53.

başlamışlardır. Birkaç gün sonra Raymond'un İstanbul'a gitmesiyle başıboş kalan ordu etrafa yağma akınları düzenlemişlerdir. Bizans birliklerinin saldırısıyla Raymond'un ordusu dağıtılmıştır. Raymond İstanbul'da İmparator tarafından iyi karşılanmıştı. Burada kendisinden vassallık yemini etmesi istenmişti.²¹² Raymond saygı ve sadakat yeminini reddetmesine rağmen, Kudüs'e öncülük etmesi halinde ordusunu Aleksios'un komutasına vereceğine söz vermiştir. Fakat Aleksios buna yanaşmamıştır. Aralarında geçen hararetleli haberleşmelerden sonra Raymond, Aleksios ile anlaşmayı kabul etmiştir.²¹³ Raymond, 26 Nisan'da metni değiştirilmiş bir vaziyette yeminini etmişti. Buna göre, İmparator'un şerefine hürmet edileceğini ve onun zararına hiçbir şey yapılmayacağını vaatmişti.²¹⁴

Ekim ayında ise Normandiya dükü Robert, Normanlar ve İngilizlerden oluşan büyük bir ordu ile Fransa'dan²¹⁵ yola çıkmıştır. Onunla beraber Blois kontu Etienne ve Flandre kontu Robert'te bulunmaktadır. Eski Roma yolu olan Roma'dan Brindisi'ye²¹⁶ uzanan yolu kullanıyorlardı. Kontların dışında da pek çok insan batılı ülkelerden yola çıkmıştır. Günden güne büyüyen ordu İznik'e ulaşınca kadar tek bir ordu görüntüsü vermemiştir. Ordu Gaul'dan geçip İtalya'ya doğru ilerlerken Lucca'da Papa İle karşılaşmışlardır. Blois kontu Etienne ve Flandre kontu Robert, Papa'nın yanına giderek hayır dualarını almışlardır. Ordu daha sonra Campania'dan geçerek deniz kıyısındaki Bari şehrine varmıştır. Fakat hava şartlarından dolayı Normandiya dükü Robert, Kalambriya'da kalarak kışı burada geçirmiştir. Flandre dükü Robert ise aralık ayında denize açılmıştır. Normandiya dükü Robert ile Blois kontu Etienne 1097 Nisan da Brindisi limanından hareket etmişlerdir. Bu gemilerden birinde bilinmeyen bir nedenden çıkan çatlak neticesinde dört yüz kişi boğularak can vermiştir. Yolculuk sırasında pek çok kişi de başlarına geleceklerden korkarak geri dönmüşlerdir. Önden giden diğer ordu Durazzo (Dıraç) şehrinde biraz ötede limana yanaşmıştır. Sırasıyla; Lucteria, Botella, Bofinat, Stella, Selanik, Crisopolis, Christopolis, Praetoria, Messinopolis, Macra, Traianopolis, Neapolis, Panadox, Rodosto (Tekirdağ), Heraclea (Ereğli), Salumbria (Silivri), Natura (Büyük Çekmece)'yı geçerek 14 Mayıs 1097'de

²¹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 122-126.

²¹³ John Hugh Hill ve Laurita L. Hill, "The Convention of Alexius Comnenus and Raymond of Saint Gilles", *The American Historical Review* 58, Issue. 2 (1953): 322.

²¹⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 126.

²¹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 127.

²¹⁶ Bugünkü Güney İtalya'da bulunmaktadır.

İstanbul'a ulaşmışlardır. Ordu 14 gün boyunca şehrin önüne kurdukları çadırlarda kalmışlardır.²¹⁷ Vasallık yeminini eden²¹⁸ komutanlara İmparator, ipekli kumaşlar ve yolculuk sırasında ihtiyaçlarını görmeleri için para ve at göndermiştir. Ordu İznik kuşatmasına başlamış bulunan haçlı ordularına katılmak üzere boğazı geçerek ilerlemişlerdir. Fulcherius burada Türklerin, 50 yıl önce İran'dan gelen insanlar olduğu ve Anadoluyu zaptettikleri bilgisini vermektedir.²¹⁹

Bütün haçlı birliklerinin boğazdan geçmesiyle I. Aleksios rahat bir nefes almıştır. Fakat beklediği ücretli askerler iken, herbirinin başında ayrı bir kumandan bulunan orduların gelişi onda endişe uyandırmıştır ki bu yüzden vassallık yemini almıştır. 1096 yazı ile 1097 ilkbaharı arasında altmış ile yüzbin arasında insan Batı'dan İmparatorluk arazisine geçmiştir.²²⁰ İbnü'l Kalânîsî, H. 490 senesinde (25 Aralık 1096-14 Aralık 1097) sayılamayacak kadar çok Frenk'in (Haçlı'nın) İstanbul Boğazı yönünden ortaya çıktığı haberinin yayıldığından bahsetmektedir.²²¹ Azimi ise 490 senesinde (1096/97) altı hükümdarla 300 bin Frenk'in İstanbul Limanına geldiğini nakletmektedir.²²²

2.4. HAÇLI SEFERİ ÖNCESİNDE DOĞU

2.4.1 Bizans

Roma İmparatoru Diocletianus'un İmparatorluğu ikiye ayırmasının ardından dağılan siyasi birlik Konstantin etrafında toplansa da, onun Bizantium'u²²³ 11 Mayıs 330'da başkent yapması ve burayı adeta yenilenmiş Roma ilan etmesi²²⁴ Bizans'ın temellerinin atılmasını sağlamıştı. Hristiyanlığı benimsemesi ise İmparator-Kilise ilişkisinin başlangıcı olmuştu.²²⁵ Hristiyan müminlerin, imparatorluğun ve yüksek rütbeli devlet adamlarının kiliselere yaptıkları bağışlar zamanla kilisenin zenginleşmesini sağlamıştı.²²⁶

²¹⁷ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 56-64; Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 66.

²¹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 129.

²¹⁹ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 65.

²²⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 131.

²²¹ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 1.

²²² Azimi, *Azîmî Tarihi: Selçuklularla İlgili Bölümler H.430-538*, 36.

²²³ Bugünkü Haliç ve Marmara Denizi arasında kalan yarımadaanın doğusunda kurulmuş olan bir şehirdir.

²²⁴ Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, 29.

²²⁵ Jean-Claude Cheynet, *Bizans Tarihi*, çev: İsmail Yerguz, (Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2016), 9.

²²⁶ Cheynet, *Bizans Tarihi*, 23.

Doğu Roma, İmparatorluğun batı'daki toprakları için çeşitli Cermen kabileleri ile pek çok mücadelelerde bulunmuştu. Ancak Konstantin'in ölümünden sonra İmparatorluğun oğulları arasında paylaşılması ve 476'da Odoacer'in kendini İtalya Kralı ilan etmesiyle bölünme yaşansa da I. Justianus (527-565) döneminde 565'e kadar İmparatorluk, eski topraklarına kavuşmuştu. Fakat bu durum uzun sürmemiş, Lombardlar, Slavlar, Avarlar ve Bulgarlar tarafından İmparatorluğun batısı yeni istilalara maruz kalmıştı.²²⁷

Harita 2.2. I. Justianus Dönemi İmparatorluk sınırları (Cheynet, 41)

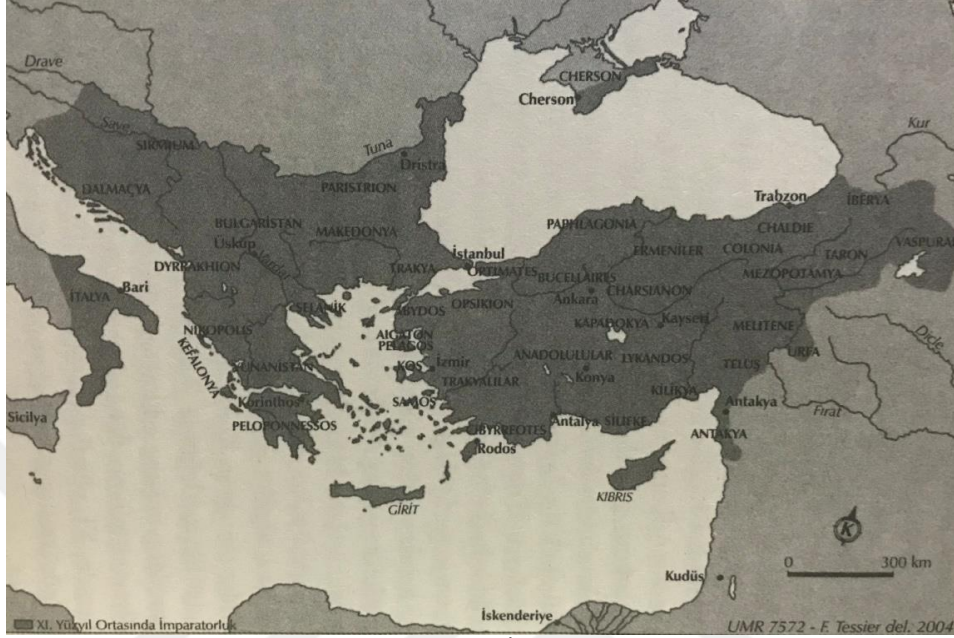
Doğu Roma (Bizans), Doğu'da da Perslerle yüzyıllar boyunca mücadele etmişti. Bizans'ın Perslere karşı zaferler kazanmaya başladığı yıllar Hz. Muhammed'in hicret ettiğini 622 yılına denk gelmektedir. Bizans-Pers savaşları zaman içinde her iki tarafıda oldukça yıpratmış, bu durum İslami fetihleri kolaylaştırmıştı. Hz. Muhammed'in vefatından sonra da fetihlerine devam eden müslümanlar Bizans'ın doğuda bulunan topraklarını tek tek fethetmeye başlamıştı.²²⁸ Bizans İmparatoru Herakleios (610-641) ile Müslümanlar arasında Yermük nehri kenarında şiddetli bir savaş gerçekleşmişti. Savaşı Antakya'dan idare eden Herakleios, yenilgi haberi üzerine Konstantinapolis'e dönmüştü.²²⁹ Müslümanlar ve Bizans arasında savaşlar yıllar boyunca sürmeye devam etti. Büveyhilerin Abbasi'leri işgal etmeleri (945) neticesinde halife, Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'den (1040-1063) yardım istemiş, bunun üzerine Tuğrul Bey

²²⁷ Cheynet, *Bizans Tarihi*, 44-45.

²²⁸ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev: Fikret Işıltan, (Ankara: TTK Yayınları, 2019), 103.

²²⁹ Belâzurî, *Fütûhu'l- Büldân*, çev: Mustafa Fayda, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2013), 158-160.

Bağdat'a gelmişti (1055).²³⁰ Böylece Bizans'a yeni bir düşman daha çıkmıştı. Tuğrul Bey'in Büveyhiler üzerine zaferi Türklerin İslam'ın kılıcı olma vazifesini üstlenerek fetihler yapmasına vesile olmuştu.

Harita 2.3. XI. Yüzyıl ortasında Bizans İmparatorluğu sınırları (Cheynet, 86)

1036'dan beri Tuna boylarına inmeye başlayan Peçeneklerin²³¹ ve 1064'te Kumanların baskısından kaçan Oğuzların, Bizans'ın batıdaki topraklarına yaptıkları baskınlardan daha ağır sonuçlar doğuran, Türklerin doğuda ilerlemeye başlamaları olmuştu.²³² IX. Kostantinos (1042-1055) zamanında Armenia'nın²³³ Bizans'a katılmasıyla, Bizans'ı doğudan gelebilecek tehlikelere karşı koruyacak tampon bölge de ortadan kalkmıştı.²³⁴ Bizans'ın yaşadığı iç karışıklıklar ve savunma konusundaki güçsüzlükleri Selçukluların önünü açmıştı. 1059'da Bizans, batı sınırlarında Peçeneklere karşı şiddetli bir savaşa giriştiği sırada Türklerden büyük bir grup, Sivas'ı ele geçirmiş ve Malatya bölgesinde de hiçbir direnç ile karşılaşmadan ganimetler elde etmişti. 1065'te Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan (1064-1072), Armania'yı geçerek Ani'yi²³⁵, ardından 1067'de de Kilikya'yı²³⁶ ve Kayseri'yi fethetti.²³⁷

²³⁰ Nahide Bozkurt, *Abbâsîler*, (Ankara: İSAM Yayınları, 2017), 107-115.

²³¹ A. N. Kurat, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadenizin Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, (Ankara: Murat Yayınları, 1992), 63.

²³² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 317.

²³³ Bugünkü Ermenistan ve Van'ı da içine alan bölgedir.

²³⁴ Işın Demirkent, "Bizans", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 6 (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 237.

²³⁵ Bugünkü Kars'ta bulunmaktadır.

²³⁶ Bugünkü Alanya'dan başlayıp İskenderun'da son bulan başkenti Tarsus olan antik bölgedir.

1067'de X. Konstantinos Dukas'ın (1059-1067) ölümünün ardından karısı Eudokia'nın genel Romanos Diogenes (1068-1071) ile evlenmesiyle, Romanos 1068'de imparator olmuştu. Romanos 1071 yılında Rumlardan, Peçeneklerden, Franklardan oluşan büyük bir ordu ile Ahlat²³⁸ yakınlarında bulunan Malazgirt'e²³⁹ kadar gelmişti. Bu sırada Hoy²⁴⁰ şehrinde bulunan Sultan Alp Arslan, hemen düşmana karşı harekete geçmişti. Malazgirt'te yapılan savaşta Bizans ordusunda bulunan Uzlar (Oğuzlar) ve Peçeneklerin Türklerin safına geçmesiyle²⁴¹ Romanos ağır yenilgiye uğramış ve esir düşmüştü. Sultan Alp Arslan Romanos Diogenes'i, istediği zaman kendisine Bizans askeri temin etmesi ve belli miktar para ödemesi karşılığında serbest bırakmıştı. Fakat yenilgi haberi Konstantinapolis'e ulaşınca İmparator olarak X. Konstantinos'un oğlu VII. Mikhail tahta çıkmıştı.²⁴² Romanos Diogenes, VII. Mikhail'in İmparatorluğunu ilan ettiği haberi üzerine Adana'ya gelip papaz kıyafetleri giyerek, peşindeki İmparatorluk askerlerine artık kendisinden bir zarar gelmeyeceğini söylese de gözlerine mil çekildi ve öldü.²⁴³ Başka bir aktarıma göre, VII. Mikhail'in emriyle Sezar Jean Dukas, Romanos Diogenes'e tuzak kurarak gözlerine mil çekti.²⁴⁴

Sultan Alp Arslan, büyük zaferin ardından tüm Armania bölgesine hâkim oldu ve Bizans İmparatorluğu'nun içlerine doğru ilerledi.²⁴⁵ VII. Mikhail'in, Türk ilerleyişine karşı yapmış olduğu atılım Papa VII. Gregorius'den asker talep etmek olmuştu. Daha önce değindiğimiz üzere bu girişim başarılı olmamıştı. VII. Mikhail'den sonra yerine geçen Botaneiates (1078-1081) de, Başkomutanlık verdiği ve çok güvendiği Aleksios Komnenos ve kardeşi İsaakios tarafından devirilmiş ve I. Aleksios 1081'de imparator olmuştu.²⁴⁶ I. Aleksios, hükümdarlığa geçer geçmez daha önce bahsettiğimiz üzere Norman lideri Robert Guiscard'a karşı savaşa girmiş ve Süleymanşah'tan ve Venedik'ten

²³⁷ İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't Tarih*, (Beyrut: 1987), 8: 368; Süryani Patrik Mihail'in Vakainamesi-II. Kısım: (1042-1195), çev: Hrant D. Andreasyan, (TTK Kütüphanesi Tercüme Eserler Koleksiyonu Eser No: T004II, b, 1944), 22; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 318; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2017), 50.

²³⁸ Bugünkü Bitlis'te Van Gölü kıyısında bulunmaktadır.

²³⁹ Bugünkü Muş'ta bulunmaktadır.

²⁴⁰ Bugünkü İran'da bulunmaktadır.

²⁴¹ Urfalı Mateos Vekayinamesi, 144.

²⁴² İbnü'l Esir, *el-Kamil fi't Tarih*, 8: 388-389.

²⁴³ Urfalı Mateos Vekayinamesi, 144; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009), 178-187.

²⁴⁴ Süryani Patrik Mihail Vekainamesi, 27-28.

²⁴⁵ Süryani Patrik Mihail Vekainamesi, 29; Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, 198.

²⁴⁶ Aleksios ve kardeşinin isyanı ve imparatorla mücadelesi için bkz. Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 61-81; İonnes Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, çev: Bilge Umar, (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008), 157-160.

aldığı destekle Normanları geri püskürtmüştü.²⁴⁷ Norman tehdidi engellense de, Midilli, Sakız, Sisam, Rodos başta olmak üzere pek çok adayı²⁴⁸ bir bir ele geçirmeye başlayan Çaka Bey, Bizans'a önemli tehdit olmuştu. Ardından Peçenekler Bulgaristan'a yerleşip, Trakya ve Makedonya'yı istila etmişlerdi.²⁴⁹ Peçeneklerle olan savaşlarında yenilgiye uğrayan I. Aleksios, o sırada (1088) hac için gittiği Kudüs'ten dönerken İmparatora da uğrayan Flandre Kontu Robert'ten asker talebinde bulundu. Fakat bu yardım gecikmiş Bizans, asker yönünden zayıf olmasına rağmen yinede olanca gücüyle Peçeneklere karşı bir saldırı düzenlemiş, kayda değer sayıda Peçenek askerini öldürmüş ve esir almıştı. Flandre Kontunun gönderdiği askerler ise geldiklerinde İznik emiri Ebu'l Kasım'ın²⁵⁰, İzmit'e saldırı haberi üzerine buraya yollanmışlardı.²⁵¹ Süleymanşah'ın ölümünden sonra Anadolu Selçuklu topraklarındaki otorite boşluğundan yararlanarak eski topraklarını yeniden almak isteyen Bizans, bu konuda başarılı olamadı.

İzmir'i başkent ilan ederek beyliğini kuran Çaka Bey, ileride de bahsedeceğimiz üzere Çanakkale Boğazı'na ulaşarak, Konstantinapolis'i tehdit etmekteydi.²⁵² Peçenekler, Çaka Bey ile işbirliği yaparak Çatalça'ya kadar gelmişlerdi. Peçeneklere karşı Avrupa'dan yardım talebinde bulunmasına rağmen henüz asker desteği göremeyen I. Aleksios, bu durumu kendi çabasıyla çözmek zorunda kaldı. Kumanlar'ın Bizans ordusuyla birleşmesinin ardından Lebounion²⁵³ bölgesinde yapılan savaşta Peçenekler kılıçtan geçirildi. Tehdit olmayacak bir kısım Peçenek ise askeri birlikler içine dâhil edildi. Kumanlar ise İmparatorun onlar için de bir planı olmasından endişelenerek geri çekildiler.²⁵⁴ Fakat 1094 yılında Kumanlar, beraberlerinde Romanos Diogenes'in oğlu olduğunu iddia eden biri olduğu halde, Balkanlardaki Bizans topraklarına saldırıya geçtiler. Edirne yakınlarında yapılan mücadelelerde I. Aleksios, Kumanları yenmeyi başardı.²⁵⁵ Bu sırada Bizans'ın Kumanlarla savaşını fırsat bilen I. Kılıç Arslan (1092-1107) Bithynia²⁵⁶ bölgesinde İznik ve çevresine akınlar düzenlemeye başladı. I. Aleksios, Kumalarşa savaşı bitince Türklere karşı Sapanca gölünün güneyinden izmit

²⁴⁷ Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Anna, *Alexiad, Malazgirt'in Sonrası*, 159-170.

²⁴⁸ Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, 165.

²⁴⁹ Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, 168.

²⁵⁰ Anadolu Selçuklu Sultan'ı Süleyman Şah'ın Antakya seferine giderken İznik'te yerine bıraktığı emir. Bkz. Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 197.

²⁵¹ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 213-229.

²⁵² Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 229-234.

²⁵³ Bugünkü Hisarlı Dağının bulunduğu mevkiye verilen ad.

²⁵⁴ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 243-257.

²⁵⁵ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 292-300.

²⁵⁶ Bugünkü İznik, İzmit Körfezi, İstanbul, Sakarya ve Bursa arasında kalan bölgeye verilen isimdir.

körfezine kadar kanal kazdırıp içinin su ile doldurulmasını emretti. Böylece Türklerin İzmit çevresine gelmesini engellemek istemişti.²⁵⁷ I. Aleksios, Çaka Bey sorununu ise siyaset ilmi ile çözme yoluna gitmişti. İleride de bahsedeceğimiz üzere I. Kılıç Arslan'a yazdığı mektupla onun ölmesini sağlamıştı.

Ülkesini tehdit eden unsurlarla kendi imkânlarıyla mücadele eden I. Aleksios, sorunlarını çözmesine rağmen onun daha önce talep ettiği yardım, Avrupa da yankılanarak büyük bir etki oluşturmuş ve I. Aleksios'un tahmininin üzerinde bir akım başlamıştı.

2.4.2 Anadolu Selçukluları

Büyük Selçuklu Sultan'ı Tuğrul Bey'in amcası Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış, iktidarın kendisine geçmesini arzulamış ve Tuğrul Bey zamanında olduğu gibi Sultan Alp Arslan döneminde de iktidar arzusu ile isyan etmişti. Fakat Sultan Alp Arslan tarafından isyanı bastırılmış ve 1064'te yapılan savaşta mağlup olan Kutalmış hayatını kaybetmişti. Sultan Alp Arslan, esir düşen Kutalmış oğullarını da öldürmek istemiş ancak veziri Nizamülmülk buna engel²⁵⁸ olmuştu. 1072'de Sultan Alp Arslan'ın ölümünden sonra yerine geçen Sultan Melikşah (1072-1092)'in tahta çıktığı sıralarda meydana gelen karışıklıklardan faydalanan Süleyman b. Kutalmış (1075-1086) ve kardeşleri²⁵⁹ Güneydoğu Anadolu'ya gelmişlerdi.²⁶⁰ İlk önce Antakya'yı kuşatmasına rağmen burayı fethedememiş ve Anadolu'ya yönelmişti. Konya'yı ve Gevâle Kalesi'ni Bizans'ın elinden almıştı. Konya'dan sonra İznik ve çevresini de fethetmişti.²⁶¹

1075'te İznik'e yerleştikten sonra Bizans'ın iç karışıklıklarından yararlanarak yeni devletini güçlendirmişti. Hatta Botaneiates, iktidar mücadelesinde Süleyman Şah'tan aldığı askeri destek sayesinde imparator olmuştu. Süleyman Şah, devleti abisi Mansur ile birlikte yönetmekteydi ancak abisinin Süleyman Şah'a karşı Bizans İmparatoru Botaneiates ile iş birliği yapması üzerine Süleyman Şah bu durumu

²⁵⁷ Kommena, *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*, 301-302; Demirkent, "Kılıcarslan I", 397.

²⁵⁸ Vezir Nizamülmülk'ün Kutalmış oğullarının öldürülmesine karşı çıkmasının nedeni, hanedan üyelerinin öldürülmesinin uğursuzluk getireceğine inanmasıdır. Bkz. Öngül, *Anadolu Selçukluları*, 2.

²⁵⁹ Mansur, Alp İlig ve Dolât (Devlet). Bkz. Öngül, *Anadolu Selçukluları*, 2.

²⁶⁰ Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Redaktör: Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız, (İstanbul: Çağ Yayınları, 1993), 8: 211; Ali Öngül, *Anadolu Selçukluları*, (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2017), 2.

²⁶¹ *Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*, çev: Halil İbrahim Gök ve Fahrettin Coşguner, (Ankara: Atıf Yayınları, 2014), 35.

Melikşah'a bildirmiş, o da Emir Porsuk'u Süleyman Şah'a yardıma göndermişti. Mansur'un etkisiz hale getirilmesinden sonra tek başına iktidarını kuvvetlendiren Süleyman Şah, İmparator Botaneiates'e karşı Nikephoros Melissenos ile anlaşma yapmış böylelikle Denizli ve Ankara bölgesindeki şehir ve kaleleri ele geçirmişti. 1082-1083 yılları arasında Bizans'ın Balkanlardaki Peçenek ve Kumanlara karşı savaşlarından yararlanan Süleyman Şah, 1082 yılında Çukurova'ya girerek Tarsus'u ardından 1083 yılında da Adana, Misis ve Anazarba başta olmak üzere tüm Çukurova'yı fethetmişti. Bu sırada da Süleyman Şah'ın dayısı Danişmend Ahmed Gazi, Sivas, Niksar, Amasya ve Tokat bölgelerinde Danişmendli Beyliği'ni kurmuştur.²⁶²

Çukurova'dan sonra Süleyman Şah tekrar Antakya'ya yönelmişti. Antakyalıların geçitleri kapatması üzerine Süleyman Şah, atların nallarının ters çakılmasını emretmişti. Bunu gören Antakyalılar Süleyman Şah'ın gittiğini düşünmüşlerdi. Fakat Süleyman Şah, ordusunu Fırat nehrinden geçirerek Antakya önüne geldiğinde, halk şaşkınlık içinde kalmış ve şehri teslim etmek zorunda kalmışlardı.²⁶³ Böylelikle Süleyman Şah, Antakya'yı topraklarına katmıştı.²⁶⁴ Süleyman Şah'ın Antakya'yı ele geçirmesi, Antakya'ya sahip olmak isteyen Şerefüddeve Müslim b. Kureyş'i²⁶⁵ rahatsız etmişti. Bunun üzerine Müslim daha önce Bizans valisinden aldığı vergiyi Süleyman Şah'tan da istemiş, Süleyman Şah'ın bunu reddetmesi üzerine aralarında meydana gelen savaş Süleyman Şah kazanmış ve Müslim ölmüştü.²⁶⁶

Süleyman Şah Antakya halkına iyi davranmıştı. Mar Cassianus kilisesini camiye çevirmiş²⁶⁷ buna karşılık iki yeni kilise yapılması için bir araziyi Hristiyan halka vermişti. Buradaki temel amacın halkın inanç özgürlüğünün kısıtlanması değil, halka gücün ve hâkimiyetin kimde olduğunun gösterilmesi olduğunu düşünüyoruz. Nitekim kilise yapılması için arazi verilmesi bu görüşü destekler mahiyettedir.²⁶⁸ Ardından

²⁶² Öngül, *Anadolu Selçukluları*, 7-10; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, 322.

²⁶³ *Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*, 36.

²⁶⁴ İbnü'l Esir, *El-Kamil Fi't Tarih*, 8: 435-436; İbnü'l Adim, *Buğyetü't Talep Fi Tarih-i Halep*, (Beyrut: t.y.), 40; Hamdullah Müstevfi-yi Kazvini, *Tarih-i Güzide*, çev: Mürsel Öztürk, (Ankara: TTK Yayınları, 2018), 378.

²⁶⁵ Irak ve Kuzey Suriye'ye tek başına hâkim olmak arzusunda bulunan Musul Ukayloğulları emiri. Bkz. Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, 112.

²⁶⁶ İbnü'l Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, thk: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, (Cize: Hicr Yayınları, 1998), 16: 90; Öngül, *Anadolu Selçukluları*, 14; Müslim, Süleyman Şah'a karşı Artuk Bey'den destek istemiş o da Melikşah'a karşı Tutuş'u desteklemesi ve Fatımi halifesine bağlanması şartıyla destek vermeyi kabul etmişti. Ancak Müslim ile Süleyman Şah'ın aralarında meydana gelen savaşta Müslim'in ölmesi üzerine bu ittifak sağlanamadı. Detaylı bilgi için bkz. Öngül, *Anadolu Selçukluları*, 14-15.

²⁶⁷ Gregory Abu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, çev: Ö. Rıza Doğrul, (Ankara: TTK Yayınları, 1987), 1: 331.

²⁶⁸ Halil Sahillioğlu, "Antakya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 3, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 230.

Halep'i kuşatan Süleyman Şah, şehrin emiri Şerif Ebu Ali Hasan el-Huteyti'nin yardım çağrısı üzerine Halep'e doğru gelen Tutuş'la karşılaşmıştı. Bozguna uğrayan Süleyman Şah hayatını kaybetmişti (1086).²⁶⁹ Başka bir aktarıma göre Süleyman Şah, bozgun karşısında dayanamayarak intihar etmişti.²⁷⁰ Süleyman Şah'ın ölümünden sonra Tutuş, Halep lideri sözünden vazgeçerek şehri Sultan Melikşah'a teslim edeceğini söylemişti. Sultan Melikşah Halep'in valiliğine Kasımüddeve Aksungur'u getirdi. Komutanlarından Emir Bozan'ı da Urfa'nın fethine yolladı. Antakya'yı da Yağısıyan'a vermişti.²⁷¹

Süleyman Şah, Antakya üzerine sefere çıkarken İznik ve çevresini Ebu'l Kasım'ın, devletinin sahil kısımlarını ve Kapadokya bölgesini (Kayseri, Aksaray, Konya) de çeşitli beylerin idaresine bırakmıştı. Süleyman Şah'ın ölümünden sonra Sultan Melikşah, Anadolu'da birbirinden ayrı hareket eden beylerin durumundan Bizans'ın yararlanmasının önüne geçmek için Siyavuş adındaki bir elçiyi İstanbul'a göndermişti. Fakat Siyavuş, Bizans İmparatorunun safına geçerek Sultan Melikşah'a ihanet etmişti. Siyavuş sanki Sultan Melikşah'ın emri gibi Anadolu'daki beylere haber göndererek buraların boşaltılması için uğraşmış böylelikle Sinop ve bazı kıyı şehirleri Bizans'ın eline geçmişti. Ardından İznik'i kuşatan Bizans, Emir Porsuk'un Selçuklu kuvvetleriyle geldiğini duyunca geri çekilmişti. Bunu fırsat bilen Ebu'l Kasım İzmit'i fethetmişti.²⁷²

Sultan Melikşah, Anadolu'da başıbozuk bir halde bulunan beyleri Büyük Selçuklu Devleti'ne dâhil etmek istemiş ve Emir Porsuk'u Anadolu fethine yollamıştı. Kapadokya bölgesini hâkimiyet altına alan Emir Porsuk, İznik'e yönelmişti. Bizans İmparatoru I. Aleksios, Ebu'l Kasım ile Emir Porsuk'a karşı ittifak teklif etmişti. Ancak asıl niyeti İzmit'i geri almaktı. İzmit'i alabilmek için kale inşa etmeye başlamışlar ve kale bittiğinde Ebu'l Kasım'ı hediyelerle İznik'e göndermişlerdi. Fakat Ebu'l Kasım Bizans tarafından kandırılrsa da İznik önünde Emir Porsuk'un görünmesi üzerine Bizanstan yardım istemeye mecbur kalmıştı. O sırada Peçeneklerle savaşan I. Aleksios yine de Ebu'l Kasım'a az da olsa birlik ve sancaklar göndermişti. Emir Porsuk Sancakları

²⁶⁹ İbnü'l Esir, *El-Kamil Fi't Tarih*, 8: 443.

²⁷⁰ Abu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, 1: 333; Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 195; Urfalı Mateos'un aktarımına göre Tutuş'un askerleri tarafından öldürülmüştü. Bkz. Urfalı Mateos Vekayinamesi, 169.

²⁷¹ İbnü'l Esir, *El-Kamil Fi't Tarih*, 8: 444; Zahiru'd-Din Nişaburi, *Selçukname*, çev: Ayşe Gül Fidan, (İstanbul: Kopernik Yayınları, 2018), 94.

²⁷² Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 196-200.

görünce İmparatorun geldiğini düşünerek üç aydır süren kuşatmayı kaldırmıştı. Ardından Sultan Melikşah Emir Bozan'ı İznik'e göndermiş fakat o da başarılı olamamıştı. Ancak hem Bizans'ın yardımlarının iyi niyetli olmadığı hem de Sultan Melikşah'ın İznik'i almaktaki kararlılığını gören Ebu'l Kasım, Sultan Melikşah'tan özür dilemek için İsfahan'a doğru yola çıkmıştı. Yerine kardeşi Ebu'l gazi'i bırakmıştı. Ancak Sultan Melikşah, Ebu'l Kasım ile görüşmeyi reddetmiş ve Emir Bozan'la anlaşmasını emretmişti. Emir Bozan'ı bulmaya çalışan Ebu'l Kasım, onun gönderdiği birlikler tarafından 1092'de öldürülmüştü.²⁷³

Melikşah, Süleyman Şah'ın oğulları I. Kılıç Arslan ve Kulan Arslan'ın kendine isyan etmelerini önlemek için yanında İsfahan'a götürmüştü. Melikşah'ın ölümünden (1092)²⁷⁴ sonra onun yerine geçen Sultan Berkıyaruk tarafından serbest bırakılan I. Kılıç Arslan ve Kulan Arslan İznik'e yöneldiler. Eskiden Süleyman Şah'a bağlı olan Orta Anadolu'da büyük bir kitle toplayarak İznik'e ulaştılar. Halk onları sevinçle karşılamış ve şehrin başkomutanlık vazifesini yapan Ebü'l-Gazi, İznik'i I. Kılıç Arslan'a teslim etmiş böylece sultan ilan edilmişti.²⁷⁵

Bu arada Süleyman Şah'ın ölümünden sonra altı yıl hükümdarsız kalan beyler kendilerine teslim edilen şehirlerde devlet kurmaya çalışıyorlardı.²⁷⁶ Bu yüzden başlangıçta hâkimiyet alanı sadece İznik ve civarı ile sınırlı olan I. Kılıç Arslan, dağılan birliği yeniden tesis etmeye çalıştı. İlk olarak işe, Bizans'la mücadele içinde olan İzmir Bey'i Çaka'nın kızı ile evlenerek güç sağlamakla başladı. Çaka Bey ile Bizans'a karşı hareket etti.²⁷⁷ I. Kılıç Arslan'ın komutanı İlhan Muhammed, Ulubat Gölü ve Kapıdağ bölgesini ele geçirdi.²⁷⁸ I. Kılıç Arslan Bizansla mücadele ederken, Çaka Bey de İstanbul'u fethetmek için var gücüyle ilerleyerek Çanakkale Boğazı'na kadar gelmişti.²⁷⁹ I. Kılıç Arslan da aynı zamanda, Çaka Bey'in ele geçirdiği bölgeleri fethetmesi için İlhan'ı görevlendirmişti. Dolayısıyla buraların Çaka Bey tarafından ele geçirilmesi, I. Kılıç Arslan'ı rahatsız etti. Ayrıca Çaka Bey'in ilerleyişini durdurmak için Bizans da çare aramaya başlamıştı ve İmparator I. Aleksios çareyi I. Kılıç Arslan ile Çaka Bey'in

²⁷³ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 201-204; Öngül, *Anadolu Selçukluları*, 21-23.

²⁷⁴ Azimi, *Azimi Tarihi*, 32.

²⁷⁵ Hamdullah Müstevfi-yi Kazvini, *Tarih-i Güzide*, 379; Alptekin, "Türkiye Selçukluları", 8: 223; Işın Demirkent, "Kılıçarslan I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 397.

²⁷⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1972), 90.

²⁷⁷ Demirkent, "Kılıç Arslan I", 397.

²⁷⁸ Öngül, *Anadolu Selçukluları*, 27.

²⁷⁹ Akdes Nimet Kurat, *Çaka Bey*, (Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, 1966), 49.

arasını açmakta buldu.²⁸⁰ Bu amaçla I. Aleksios, I. Kılıç Arslan'a şöyle bir mektup yazmıştı.

Şanı büyük Sultan Kılıç Arslan! Biliyorsun ki Sultanlık sana baba mirası olarak geçmiştir. Oysa senin kayın baban Çaka görünüşte Rum devletine karşı silahlanıyor ve kendisine Basileus²⁸¹ dedirtiyor ama besbelli ki bu bir aldatmacadır. Aslında, öylesine büyük deneyim sahibi bulunan ve son derecede bilgili bir kişi olan o, kendisinin Rumlar üzerinde Basileus'luğa hiçbir hakkının bulunmadığını ve bu kadar büyük bir devletin başına geçmesinin olanaksız olduğunu biliyor. Kurduğu bütün tezgâh sana karşı yönelmiştir. Bu durum karşısında sen ne onu başıboş bırakmalısın ne de cesaretini yitirmelisin; yapman gereken, erk'inden yoksun bırakılmamak için uyanık durmaktır. Bana gelince, ben, Tanrının yardımıyla onu Rum ülkesinin sınırlarından kovarım; seni de kendi çıkarın için, ülkelerini ve egemenliğini uyanıklıkla korumaya ve olabilirse barışçı yollardan, o bunu istemezse silahla, onu yeniden kendi buyruğuna almaya davet ederim.²⁸²

Bu sırada Çaka Bey, Çanakkale Boğazı'nda bulunan Abydos'u²⁸³ kuşatmıştı.

Mektubu alan I. Kılıç Arslan, I. Aleksios ile anlaşarak hemen harekete geçmiş ve Çaka Bey'i Abydos'ta yakalamak istemişti. Çaka Bey burada I. Kılıç Arslan tarafından öldürüldü.²⁸⁴ Başka bir aktarıma göre; I. Kılıç Arslan'ın birlikleri karşısında savaşmayı göze alamayan Çaka Bey, I. Kılıç Arslan ile konuşmak için yanına gidince Sultan onu hoş karşıladı, yemek yedirdi, sarhoş edinceye kadar içki içirdi ve sarhoş olunca da onu öldürttü.²⁸⁵

Daha sonra Doğu fetihlerine yönelen I. Kılıç Arslan, 1096 yılında Malatya'yı kuşatmıştı. Buraya şehrin hâkimi Gabriel'den şikâyetçi olan halkın yardım talepleri doğrultusunda gelmişti. Şehri tam ele geçirmek üzereyken Haçlı ordularının Selçuklu topraklarına girdiği haberi üzerine kuşatmayı kaldırdı ve hızla geri döndü. Gelenler yukarda aktardığımız Pierre L'Hermit'in Haçlı ordusuydu. Pierre L'Hermit'in ordusu I. Kılıç Arslan birlikleri tarafından bertaraf edilmişlerdi (1096).²⁸⁶ Bu disiplinsiz ordunun kolay yenilgisi I. Kılıç Arslan'ın Haçlıları küçümsemesine neden olmuştu. Bu zafer sonrası Danişmedliler'in Malatya'yı ele geçirmek istediğini haber alan I. Kılıç Arslan, tekrar Malatya'ya yönelmişti (1097). Malatya'yı kuşattığı sırada ana Haçlı ordusunun İznik'i kuşattığı haberini alınca, ordusunun bir kısmını hızlıca İznik'e göndermiş, kendisi de kuşatmayı kaldırarak İznik'e doğru yola çıkmıştı. Fakat geç kalmıştı. Haçlı

²⁸⁰ Alptekin, "Türkiye Selçukluları", 8: 224.

²⁸¹ Rumların gözündeki İmparatora özgü şandır.

²⁸² Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 270.

²⁸³ Bugünkü Çanakkale Boğazı'nın Anadolu kıyısında bulunan Nara burnu üzerindeki antik kenttir.

²⁸⁴ Kurat, *Çaka Bey*, 53-55.

²⁸⁵ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 271.

²⁸⁶ Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk- İslam Medeniyeti*, 286-287.

kuşatmasını geçemeyen I. Kılıç Arslan geri çekilme kararı almış ve şehir Bizans'a teslim edilmişti.²⁸⁷

I. Haçlı seferi, I. Kılıç Arslan'ın dağılan Anadolu Selçuklu Devleti'nin birliğini tekrar biraraya getirme amacına büyük zarar verdi. Sadece İznik değil, Ege ve Marmara kıyılarına uzanan topraklar kaybedildi.²⁸⁸

2.4.3. Suriye Selçukluları

Büyük Selçuklular, Anadolu'dan Suriye'ye kadar geniş bir fetih politikası gütmüşlerdi. Anadolu'da Bizans'a karşı saldırılarda bulunan Nâvekiyye Türkmenleri,²⁸⁹ liderlerinin Bizans'a sığınması neticesinde, Kurlu et-Türkî, Hanoğlu Harun ve Atsız b. Uvak'ın yönetimine girerek Filistin'e gelmişler ve burayı ilk yurt tutan Türklerden olmuşlardı.²⁹⁰ Nâvekiyye Türkmenlerine liderlik eden Kurlu Bey'in ölümü üzerine yerine Atsız b. Uvak geçmişti.²⁹¹ Öncelikle Fatımiler'in elinde bulunan Remle'yi fethederek burayı beyliğinin merkezi tayin etmiş daha sonra yine Fatimi yönetimi altında bulunan Filistin'e yönelmişti. Kudüs'te bulunan Türk asıllı Fatimi valisi ile şehri sulh yoluyla almak için müzakerede bulundu. Atsız, şehrin kudsîyetinden dolayı savaş yapmak istemiyordu. Kuşatmadan dolayı da zor durumda olan vali, soydaşına karşı savaşmayacağını ve şehirden güvenle çıktığı takdirde kapıları Atsız b. Uvak'a açacağını bildirmişti. Atsız b. Uvak, valinin istediğini yerine getirdi onun ve şehir halkının canına ve malına zarar verilmedi (1071). Böylece Filistin'de kurulan beylik, Kudüs'ün alınıp başkent yapılmasıyla Selçuklu Melikliğine dönüşmüştü.²⁹² Daha sonra Atsız, fetihlerine devam etmiş bir yandan da Suriye'de bağımsız bir beylik kurmak isteyen ve kendisine isyan eden Şöklü Bey'le uğraşmıştı. Şöklü Bey'i etkisiz hale getiren Atsız,

²⁸⁷ Demirkent, "Kılıç Arslan I", 397; Faruk Sümer, "Anadolu Selçukluları" *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 36, (İstanbul: TDV yayınları, 2009), 381; Raşid Ezer, *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002), 43.

²⁸⁸ Alptekin, "Türkiye Selçukluları", 8: 225-227; Demirkent, "Kılıç Arslan I", 397.

²⁸⁹ Filistin bölgesine yerleşen Türkmenlere verilen isim. Bkz. Sıbt İbnü'l Cevzi, *Mir'atü'z- Zeman fi Tarihi'l- Âyan*, çev: Ali Sevim, (Ankara: TTK Yayınları, 1968), 20.

²⁹⁰ Kemalüddin İbnü'l Adim, *Zübdetü'l Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, çev: Ali Sevim, (Ankara: TTK Yayınları, 2014), 31; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, (Ankara: TTK Yayınları, 2000), 50.

²⁹¹ İbnü'l Cevzi, *Mir'atü'z- Zeman fi Tarihi'l- Âyan*, 20.

²⁹² Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, 65-66.

Mirdasoğullarından Nasr'ın hâkimiyetinde bulunan Halep'e karşı da seferler tertip etmişti. Bunun sonucunda sulh yoluyla Halep üzerine üstünlüğünü sağlamıştı.²⁹³

Ardından Dımaşk'ı kuşatarak ele geçirmiş (1076), Fatımi Devleti'ne son vermek için hazırlıklara başlamıştı.²⁹⁴ Atsız beraberinde Türkmen, Arap ve Kürtlerden oluşan ordusuyla Kahire yakınlarına ulaşmıştı. Fakat Atsız'ın ordusunda bulunan Bedr b. Hazım el-Kelbi, 2000 kişilik kuvvetiyle Fatımi saflarına geçmişti. Ardından Fatımilere sığınan Emir Şöklü'nün babası Atsız'ın ordusunda bulunan adamlarına haber göndererek onun saflarından ayrılmalarını söylemişti. Kuvveti zayıflayan Atsız, 1077 yılında Fatımilere karşı ağır yenilgiye uğramıştı. Savaş meydanından Gazze'ye gelen Atsız, buradaki halkın saldırısına uğrayınca Remle'ye kaçmıştı. Fakat burada da durum aynı olunca yanında kalan çok az adamıyla Dımaşk'a zar zor kaçabilmişti.²⁹⁵

Suriye ve Filistin'de bulunan Selçuklu topraklarındaki şehir ve kaleler Fatımilerin eline geçmişti. Ardından Atsız kendini toparlayarak buraları geri almıştı. Fakat Atsız'ın Mısır'da öldüğü ile ilgili haber Sultan Melikşah'a ulaşınca, o sırada Gence²⁹⁶ valisi olan kardeşi Tutuş'a (1079-1095) Suriye'yi ikta olarak vererek burada fetihlere devam etmesini istemişti. Tutuş, Diyarbekir şehrine ulaştığında Atsız'ın ölmediğini öğrenmiş ve bunu Sultan Melikşah'a bildirmişti. Bunun üzerine Sultan Melikşah, Tutuş'un Halep'e yönelmesini emretmişti.²⁹⁷

Tutuş, Halep'i üç ay 20 gün boyunca kuşatmıştı fakat başarılı olamadı.²⁹⁸ O sırada Atsız, Dımaşk'ı kuşatmış olan Fatımilere karşı Tutuş'tan yardım istemişti. Atsız, Tutuş'a Dımaşk'a geldiğinde şehri teslim etmiş ve itaat etmişti. Ancak Tutuş, Atsız'ın kendisine karşı bir takım kuşkulu hareket yaptığını ve geç karşılamaya geldiğini bahane ederek yayının kirişi ile onu öldürtmüştü (1079).²⁹⁹ Böylelikle Tutuş, Atsız'ın yönetimindeki topraklara hâkim olmuştu. 1086 yılında Tutuş, Anadolu fatihi Süleyman b. Kutalmış savaşmış ve onu yenmişti. Savaştan sonra Tutuş, Halep'e yürüyerek burayı

²⁹³ İbnü'l Cevzi, *Mir'atü'z-Zeman fi Tarihi'l-Ayan*, 20-21.

²⁹⁴ Ali Sevim, "Atsız b. Uvak", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 4, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 92.

²⁹⁵ Sibt İbnü'l Cevzi, *Mir'atü'z-Zaman fi Tarihi'l-Ayan'da Selçuklular*, çev: Ali Sevim, (Ankara: TTK Yayınları, 2011), 211-213.

²⁹⁶ Bugünkü Azerbaycan'da bulunmaktadır.

²⁹⁷ İbnü'l Adim, *Zübde*, 37; Ali Sevim, "Atsız b. Uvak", 93; Abdülkerim Özeydin, "Tutuş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 41, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 446.

²⁹⁸ İbnü'l Adim, *Zübde*, 38.

²⁹⁹ İbnü'l Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 16: 71.

ele geçirmişti.³⁰⁰ Fakat Melikşah'ın Halep'e yaklaştığı haberi üzerine Halep'ten çekilmişti. Sultan Melikşah daha önce bahsettiğimiz üzere buraya Kasımüddeve Aksungur'u vali olarak bırakmıştı.³⁰¹

Tutuş 1092 senesinde, Kasımüddeve Aksungur ile beraber Humus, Arka ve Famiye kalelerini ele geçirmişti. Tutuş, Kasımüddeve Aksungur ve Urfa valisi Bozan ile Rahbe, Musul, Diyarbakır, Hemedan, Ahlat ve Azerbaycan'ı fethederek durumunu güçlendirmişti. Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Berkyaruk'a karşı saltanat mücadelesi veren Tutuş, Kasımüddeve Aksungur ve Emir Bozan'ın Sultan Berkyaruk'un tarafına geçmesiyle yalnız kalmış, yeğeni Berkyaruk'a karşı giriştiği mücadele sırasında Halep önlerinde Kasımüddeve Aksungur'u ve Emir Bozan ile savaşmış ve onları öldürmüştü (1094). Ardından Harran ve Urfa'yı ele geçirmişti.³⁰² Sultan Berkyaruk'a karşı saltanat mücadelesine devam eden Tutuş, yapılan savaşı kaybetmiş ve bunun neticesinde ölmüştü (1095).³⁰³

Tutuş'un ölümünden sonra oğulları Rıdvan (1095-1113) Halep'te, Dukak (1095-1104) ise Dımaşk'ta olmak üzere ayrı meliklik kurdular. Rıdvan Dımaşk'ı, Dukak da Halep'i kuşatma girişimlerinde bulunarak, devamlı birbirleriyle mücadele içindeydiler. Kınnesrin'de yapılan savaşı Rıdvan kazanmıştı. İki kardeş hutbede önce Rıdvan'ın sonra Dukak adının okunması üzerine anlaşmışlardı. Rıdvan'ın el-Hâkim Es'ad adındaki veziri, Rıdvan'a Fatımilerin mezhebini benimseterek Fatımi Halifesi adına hutbe okutmuştu. Bu durumu haber alan Yağısıyan ve Emir Sökmen'in uyarısı üzerine Rıdvan tekrar sünni halife için hutbe okutmuş ve Abbasi halifesinden özür dilemişti.³⁰⁴

Rıdvan ve Dukak arasındaki mücadeleler sırasında bunu fırsat bilen³⁰⁵ Fatımiler, Tâcüddevle Tutuş'un Kudüs'te vali olarak bıraktığı Artukoğullularından Emir Sökmen ve İlgazi'den³⁰⁶ şehri sulh ile teslim etmelerini istemişti. Onlar bu teklife yanaşmayınca,

³⁰⁰ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel*, çev: Ali Öngül, (İstanbul: Kalabalıcı Yayınları, 2017), 1: 224-225.

³⁰¹ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel*, 1: 225.

³⁰² İbnü'l Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 16: 136.

³⁰³ Zahîru'd-Dîn Nişâbü'rfî, *Selçuknâme*, 100; Abdurrahman İbnü'l Cevzi, *el-Muntazan fi Tarihi'l-Ümem'de Selçuklular*, çev: Ali Sevim, (Ankara: TTK Yayınları, 2014), 157.

³⁰⁴ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel*, 1: 232.

³⁰⁵ İbnü'l Esir'in aktarımına göre Haçlıların Antakya önünde Türkleri yenilgiye uğratmasından sonra Türklerin güçsüz düşmesini fırsat bilen Efdal, Kudüs'ü kuşatmıştı. Bkz. İbnü'l Esir, a.g.e, 9: 19. Haçlılar Antakya önüne 1097'de gelmişti. Bundan dolayı Efdal'ın Antakya önündeki yenilgiden dolayı Kudüs'ü aldığı aktarımını kabul etmek güçtür. Burada İbnü'l Esir, Melik Rıdvan ve Dukak'ın birbirleriyle olan çatışmalarından bahsetmemek için bilgiyi bu şekilde aktarmış olmalıdır. Aynı bilgiyi İbnü'l Kalânisi'de vermektedir. Bkz. İbnü'l Kalânisi, *Şam Tarihine Zeyl*, 3.

³⁰⁶ İbnü'l Esir, *El-Kamil Fit Tarih*, 9: 19.

Fatimiler Kudüs'ü kuşatmıştı. Halep ve Dımaşk Selçuklu Melikliklerinden yardım gelmeyince İlgazi ve Emir Sökmen, 40 gün süren kuşatmaya dayanamayarak şehri Fatimilere teslim etmişlerdi (1096). Sökmen, Rıdvan'ın yanına, İlgazi ise Dukak'ın yanına gitmişti.³⁰⁷ Fatimiler, Kudüs'e vali olarak İftiharüddeve'yi bırakmışlardı.³⁰⁸

Rıdvan, Yağısıyan ve Sökmen'i de yanına alarak Dukak'a karşı sefer düzenlemeye karar verdiği sırada Haçlıların Antakya'ya yürümesi haberi üzerine Yağısıyan, Sultan Berkıyaruk ve bütün Türk Beylerinden yardım istemişti. Rıdvan, Kürboğa emrindeki Selçuklu ordusuna ancak çok az bir birlik yollamıştı. Bu durum onu destekleyen beylerin nefretine neden olmuştu. Dukak ise Kürboğa'nın birlikleri arasına katılmıştı.³⁰⁹

2.4.4. Fâtımiler

Fatımi Devleti, 909 yılında İsmaili dailerden San'alı Ebu Abdullah el-Hüseyin b. Ahmed ve Ebu Muhammed Ubeydullah el-Mehdi'nin (909-934) uğraşlarıyla Kuzey Afrika'da kurulmuştur. Böylelikle İsmailiyye kolu nazarında Şia'nın dini ve siyasi söylemleri büyük bir başarıya ulaşmış oldu. Sünni halifeye meydan okuyarak İslam dünyasında aynı anda iki halife oluşmasına neden olmuşlar ve adeta dini bölünmeyi taçlandırmışlardı.³¹⁰

Özellikle Halife Muiz Lidinillah (953-975) ve oğlu Aziz Billâh (975-996) zamanında devletin sınırları, Kızıldenizden Atlas okyanusuna kadar uzanmakta olup, Hadramut, Yemen, Hicaz, Filistin, Suriye ile bütün Kuzey Afrika'yı da içine almaktaydı.³¹¹

³⁰⁷ Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, 169.

³⁰⁸ İbnü'l Esir, *El- Kamil Fit Tarih*, 9: 19.

³⁰⁹ Ali Sevim, "Rıdvan b. Tutuş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 35, (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 49;

³¹⁰ Farhad Daftary, *İsmaililer*, çev: Ahmet Fethi, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2017), 220; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, 29.

³¹¹ Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, 29.

Halife Mustansır'dan alacakları ulufe miktarının artması hazinede ciddi anlamda sıkıntı yaratmıştı. Ayrıca yaşanan bu iç savaşlar ülkede açlık, yoksulluk ve salgınların çıkmasına neden olmuştu. Elde ettiği başarılarla şöhreti artan Nasuruddevle, Türkleri saf dışı bırakarak Fatımi Halifeliğine tek başına hâkim³¹³ olmak istiyordu. Bu durumdan rahatsız olan Türkler, Halifeye giderek Nasuruddevle'den şikâyetçi oldular ve Nasuruddevle ile mücadeleye başladılar. Fakat Nasuruddevle karşısında başarı elde edemediler ve onun da otoritesi iyiden iyiye arttı. Türk komutan İldeniz ve emrindeki diğer Türkler gizlice Nasuruddevle'yi öldürmek için plan yaptılar. Sabahın erken vakitlerinde evine gittiler ve kapı açılır açılmaz da Nasuruddevle'yi öldürdüler.³¹⁴

Nasuruddevle'nin 1073 yılında ölmesinden sonra açlık ve sefalet içindeki Mısır'a Ermeni asıllı Bedrül Cemal vezir oldu.³¹⁵ Halifenin yetkilerini Bedrül Cemal'e devretmesinden sonra yıkılmak üzere olan Fatımi devletinde istikrar yeniden sağlanmaya başlandı ve vezirler devri başlamış oldu. Bedrül Cemal'den sonra yerine oğlu Efdal b. Bedrül Cemal vezir oldu.³¹⁶

Halife Mustansır'dan sonra yerine oğlu Nizar veliaht tayin edilmişti ancak vezir Efdal, Mustansır'ın diğer oğlu Mustali'yi tahta çıkardı. Fakat bu durum İsmaililer'in ikiye bölünmesine neden oldu. Bir kısım Nizar'ı desteklerken bir kısım da Mustaliyi desteklemişti.³¹⁷ Nizari İsmaililerin lideri Hasan Sabbah, İran'da bulunan Alamut Kalesine yerleşerek Haşhaşiler adı verilen bir teşkilat kurmuş ve uzun süre liderlerden halka kadar herkese korku salmıştı.³¹⁸

³¹³ İbnü'l Adim, Nasuruddevle'nin bu yüzden Selçuklu Sultan'ı Alp Arslan'dan yardım isteyerek Mısır'a davet ettiğini aktarmaktadır. Bkz. İbnü'l Adim, *Zübde*, 22.

³¹⁴ İbnü'l Esir, *El-Kamil Fi't-Tarih*, 8: 397- 401; Azımi, *Azımi Tarihi*, 21.

³¹⁵ Sevim, *Suriye ve Filistin Selçuklu Tarihi*, 32.

³¹⁶ Eymen Fuad Seyyid, "Fatımiler", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 12 (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 231.

³¹⁷ İbnü'l Kesir, *el-Bidaye ve'n- Nihaye*, çev: Mehmet Keskin, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000), 12: 291.

³¹⁸ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Ayşe Atıcı Arayancan, *Hasan Sabbah ve Alamut*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2017).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. HAÇLI SEFERİ

3.1. HAÇLILARIN ANADOLU'DAKİ GÜZERGÂHLARI

Haçlılar Kudüs'e ulaşmak için Anadolu'nun içinden geçmek zorundaydılar. Türkler'in Anadolu'dan atılması Bizans'ın asıl hedefi olduğundan, Haçlılar, antlaşma gereği³¹⁹ geçtikleri yerlerden Türkleri temizleyerek Bizans'a teslim etmeleri gerekmektedir. Bu sebeple ilk hedefleri Anadolu Selçuklu Devlet'nin başkenti İznik (Nikaia) olmuştu.³²⁰ İznik'in önemi, Bizans İmparatoru I. Kostantinos'un Hristiyanlığı kabul etmesi sonucunda I. Genel Konsil'in burada toplanmasından dolayıdır.³²¹ Ayrıca İstanbul'a yakınlığı nedeniyle Bizanslıların taht mücadelelerinde tarafların ele geçirmek istedikleri önemli bir şehir idi.³²² Bu yüzden Türklerin buradan gönderilmesi elbette en çok Bizans'ın işine yaramıştır.

Bizans İmparatoru biran önce haçlıların yola çıkmasını istiyordu. Haçlılar 1097 Nisan'ının son günlerinde Pelekanon³²³ karargâhından ayrılarak İznik üzerine yürüme kararı almışlardı. Seçilen zaman oldukça manidardır. Çünkü Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan o sıralarda Malatya'da seferde bulunmaktaydı. Ayrıca daha önce Pierre L'Hermit'in disiplinsiz ordusu üzerinde kazandığı zafer I. Kılıç Arslan'ı, Haçlılar hakkında yanlış düşüncelere sevk etmiş ve güçlerini küçümsemesine yol açmıştı.³²⁴

Godefroi komutasındaki Haçlılar, Nisan'ın başından beri buldukları Pelekanon'dan 26 Nisan'da ayrılarak İzmit'e gittiler. Burada üç gün Tankred emrindeki Bohemond'un ordusuyla, Pierre L'Hermit ve ordusundan kalanların kendilerine katılmasını beklediler. Bohemond erzak temini konusunda İmparatorla görüşme yapmaya gittiğinden dolayı geride kalmıştı. Haçlı komutanı Godefroi, orduyu İzmit'ten Civetot'a³²⁵ sevk ederek Pierre L'Hermit'in adamlarının bozguna uğradığı vadiye doğru

³¹⁹ Bizans İmparatoru I. Aleksios ile yapılan "Fethedilen yerlerin Bizans'a teslim edilmesi" anlaşması.

³²⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 135.

³²¹ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 115.

³²² Semavi Eyice, "İznik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 23, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 543.

³²³ Bugünkü Eskişehir.

³²⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 135.

³²⁵ Kibotos olarak da adlandırılmaktadır. Bugünkü Yalova yakınlarında bulunan Hersek Köyü.

ilerledi. Arkadan gelecek olan Haçlılara rehberlik etmesi için yol üzerine tahtadan haçlar diktirdi. Godefroi, 6 Mayıs'ta İznik önüne ulaştı. İznik, altı kilometre uzunluğunda ve iki yüz kırk nöbetçi kulesine sahip surlarla çevriliydi. Godefroi, ordusunu şehrin kuzey suruna yerleştirdi. Tankred ve birliğine doğu, güney ise Raymond'un birliklerine ayrıldı. Kaledeki Türk garnizonu büyük olmasına rağmen desteğe ihtiyacı vardı, bunun üzerine henüz kuşatılmamış olan güney kapısından haberciler Sultan'a gönderilmiş, durum bildirilmişti. Fakat 16 Mayıs'ta Raymond ve Le Puy Piskoposu³²⁶ güney suru önünde yerini almışlardı. Bohemond'da 13 veya 14 Mayıs'ta orduların ihtiyaç duyduğu erzakla beraber karargâhtaki yerini almıştı. Son olarak da 3 Haziran'da Normandiya kontu Robert ile Blois kontu Etienne'nin kuvvetlerinin İznik önüne gelmesiyle ordu bir bütünlük oluşturup tamamen kaleyi kuşatmıştı. Bu arada Bizans imparatoru da Pelekanon'a gelmişti.³²⁷

I. Kılıç Arslan'ın gönderdiği öncü birlik, 16 Mayıs'ta İznik'e ulaşarak, Raymond ve birliği daha yüklerini bile boşaltmadan onlarla çarpışmaya başladılar.³²⁸ Bu çatışma neticesinde yaklaşık 200 Türk şehit olmuştu. Yenilginin ardından Türk birliği Sultan'ın ordusunu beklemek için geri çekilmeye karar verdi.³²⁹

Harita 3. 5. İznik surları (google.com E. T. 20.01.2020)

³²⁶ Anonim Haçlı Tarihi, 67.

³²⁷ Kommena, Alexiad- Malazgirt'in Sonrası, 325; Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, 1: 136-137.

³²⁸ Tyrensis, Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği, 118-119.

³²⁹ Carnotensis, Kudüs Seferi, 66.

Türk birliklerinin geri çekildiğini gören kaledeki Türkler, haçlıların eline düşmektense Bizans'a teslim olarak İmparatorun merhametine sığınmayı yeğlediler ve teslim olmak konuşmak üzere Bizans komutanı Butumines'le irtibata geçtiler fakat Sultan I. Kılıç Arslan'ın gelmekte olduğunu duyunca bundan vazgeçtiler.³³⁰

Sultan I. Kılıç Arslan 21 Mayıs civarında güney istikametinden İznik'e ulaşmış ve Raymond'un birliklerine saldırmıştı.³³¹ Anna Kommena'nın aktarımına göre I. Kılıç Arslan birliklerini ikiye bölerek, Raymond'un ordusu hakkında bilgi toplamalarını ve eğer saldırı olursa çatışmalarını emretmişti. Raymond'un askerleri Türk birliğini görünce onlara saldırıya geçmişti. İki tarafın çatıştığını gören diğer Kontlar da Raymond'a destek kuvvet göndermişler ve Türk birliği yenilgiye uğramıştı. Bunun üzerine I. Kılıç Arslan tüm birlikleriyle saldırmış ancak başarılı olamamış ve ağır kayıplar vererek geri çekilmişti.³³² I. Kılıç Arslan'ın ordusunun sayısını Urfalı Mateos 600.000 olarak aktarmaktadır.³³³ Bu şekilde abartılı sayılar verilmesi, Haçlıların sayıca ne kadar büyük orduları yendiklerini iddia ederek onların şanlarını yüceltme çabasından olmalıdır.

Haçlılar, kalede bulunan Türklerin moralini bozmak için, şehit olanların başlarını surlardan içeri atmışlar veya başları kazıklara geçirerek Türklerin gözü önünde surların önünde gezdirmişlerdi. Şehrin surlarını aşmak oldukça zor olduğundan Raymond ve Le Puy Piskoposu Adhemar'ın güney kulelerini düşürmek için derin bir çukur kazıp içine ateş yakmışlardı. Fakat vermiş oldukları küçük zarar Türkler tarafından hemen onarılmıştı.³³⁴

Bu arada I. Kılıç Arslan, Haçlılar tarafından kuşatılmamış olan İznik Göl'ü tarafından şehre destek sağlamaktaydı. Bu yüzden Haçlılar göl yolunu kesmek için Bizans'tan yardım istediler. Hersek Limanında bekleyen Bizans gemilerini tekerlekli araçlarla karadan İznik Gölü'ne yürütmüşlerdi. Türk garnizonu Bizans gemilerini görünce teslim olmaya karar vermiştir. Haçlılar, 5 haftalık³³⁵ kuşatmanın ardından genel

³³⁰ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 325.

³³¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 137.

³³² Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 326.

³³³ Urfalı Mateos Vekainamesi, 190.

³³⁴ *Anonim Haçlı Tarihi*, 68; Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 78; Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 119.

³³⁵ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 67; Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 60. Peter Tudebodus, 7 hafta kuşatma olduğunu kaydetmektedir. Bkz. Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 79. Anonim *Gesta Francorum*'da ise bu süre 7 hafta 3 gün olarak aktarılmaktadır. Bkz. *Anonim Haçlı Tarihi*, 70.

taarruz için 19 Haziran³³⁶ tarihini seçmişlerdi. Fakat sabah şehrin kulelerinde Bizans İmparatorluğu bayraklarının dalgalandığını gördüler. Teslim konusunda Haçlılara bilgi verilmemesi³³⁷ ve bununla beraber İznik'i istedikleri gibi yağma etmelerine izin verilmemesi, İmparatora karşı huzursuzlukları artırmıştır.³³⁸ Ele geçirilen esirlere iyi muamelede bulunulmuş, asilzadeler para karşılığı serbest bırakılmıştır. Esirler arasında Çaka Bey'in kızı olan I. Kılıç Arslan'ın karısı da bulunmaktaydı.³³⁹ Aleksios bu kıymetli esirden İzmir'in ele geçirilmesi konusunda faydalanmıştır.³⁴⁰

Anadolu Selçuklu Devleti sadece İznik'i değil, Ege ve Marmara kıyılarına uzanan toprakları da kaybetmişti.³⁴¹ Çünkü Bizans, batıdan ve sahillerden harekete geçerek buraları tekrar almaya başlamıştı. I. Aleksios, kayınbiraderi İoannes Dukas ve amiral Kaspaks'ı, İyonya³⁴² ve Phrygia'yı³⁴³ geri almak için göndermişti. Asıl hedef İzmir'di. İzmir'de Çaka Bey'in oğlu beyliğin başında durmakta olup sınırları İyonya kıyıları ve Midilli, Sakız, Sisam adalarına uzanmaktaydı. İoannes'in yanında Çaka Bey'in kızı da bulunmaktaydı.³⁴⁴ Çaka Bey'in kızını, Sultan I. Kılıç Arslan'ın yenildiğini İzmir Beyi'ne ispat etmek için yanına almıştı. Akdes Nimet Kurat, bu kadının Çaka Bey'in I. Kılıç Arslan'a verdiği kızı mı yoksa başka bir kızı mı olduğunun malum olmadığını belirtmektedir.³⁴⁵ Ancak İznik'ten sonra ele geçirilmiş olması ve Runciman'ın ifadesine göre Çaka Bey'in oğlunun kızkardeşine Sultan'a giderken eşlik etmesi³⁴⁶ göz önünde bulundurulduğunda bu kadının, Çaka Bey'in I. Kılıç Arslan'la evlendirdiği kızı olduğu düşünüyoruz.

Bizans kuvvetlerinin hem karadan hem denizden saldırılarına dayanamayan İzmir Bey'i, şehri güvenle terk edebilmek şartı ile teslim olmuştu. Başlangıçta sulh ile

³³⁶ Willermus teslim tarihi olarak 20 Haziran 1097'yi vermektedir. Bkz. Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 128.

³³⁷ Fulcherius Carnotensis şehrin Türkler tarafından gizlice İmparatora teslim edildiği kaydetmektedir. Bkz. Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 67.

³³⁸ Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 236; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1:138. Aguilers, İmparator'un nankörce davrandığı ve hain olarak anılacağı ifadelerinde bulunarak kızgınlığını dile getirmiştir bkz. Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 61. Anonim Gesta Francorum'da ise aptal ve düzenbaz İmparator ifadelerine yer vermiştir. Bkz. *Anonim Haçlı Tarihi*, 69.

³³⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 33.

³⁴⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 149.

³⁴¹ Alptekin, "Türkiye Selçukluları", 8: 225-227; Demirkent, "Kılıç Arslan I", 397.

³⁴² Bugünkü İzmir ve Aydın şehirlerinin sahil şeridinde verilen antik isimdir.

³⁴³ Bugünkü Sakarya ırmağı ile Büyük Menders'in yukarı kısmı arasında kalan bölgenin antik çağdaki adıdır.

³⁴⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 149.

³⁴⁵ Kurat, *Çaka Bey*, 57.

³⁴⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 149.

alınmış gibi görünse de bir Suriyelinin hırsızlık yapması ve kaçarken Kaspaks'ı yaralaması bahane edilmiş ve 10.000 Türk öldürülmüştü (1097).³⁴⁷ İoannes, İzmir'e vali atadıktan sonra yönünü Efes/Selçuk'a çevirmişti. Burda Türkleri yenilgiye uğratmış ve Türk Beylerini esir almıştı. Türklerden kaçabilenler Bolvadin'e³⁴⁸ doğru yönelmişlerdi. İoannes, Efes'e vali atayarak hemen düşmanın peşine düşmüştü. İoannes, Bolvadin'e varmadan önce Sardeis³⁴⁹ ve Alaşehir'i³⁵⁰ ele geçirmişti. Alaşehir'e komutan atadıktan sonra Denizli iline bağlı Laodikeia'a varmış oradan Lampe Ovası'nı³⁵¹ ele geçirmiş daha sonra Bolvadin'e ulaşmıştı. Burada Türklerle savaşarak onları yenilgiye uğratmış ve yüklü ganimet elde etmişti.³⁵²

İmparator İznik başarısının ardından bir yandan da vassallık yemini etmeyen Haçlı soylular üzerinde durmuştu. Pek çoğu yemini ederken Tankred, yemin etmekten geri durmuştu. Nihayet Bohemond'un da araya girmesiyle gönülsüz de olsa yemini etmişti.³⁵³

Haçlılar eski Bizans yolunu kullanarak Anadolu içine doğru hareket etmişti. Bizans'ın yolu Kadıköy ve İzmit'ten gelen yol, Helenopolis (Yalova) ve İznik yoluyla Sakarya nehri kenarında birleşerek Bilecik üzerinden Eskişehir (Dorylaion)'de ikiye ayrılmaktadır. Birinci yol Ankara yanından geçip Kızılırmak'a vararak burada tekrar ikiye ayrılmaktadır. Bu yollardan biri Sivas üzerinden Erminiye'ye diğeri Kayseriye gitmektedir. İkinci yol Eskişehirden tuz gölü üzerinden Kilikya'ya varmaktadır. Üçüncü bir yol ise Akşehir'den Konya ve Ereğli'ye sonrada Çukurova'ya gitmektedir. Akşehir'den ayrılan ikinci yol Antalya'dan Akdeniz'e, üçüncü yol ise Konya'nın yanından ayrılarak Silifke üzerinden sahile ulaşmaktadır.³⁵⁴

İznik'in düşmesinden sonra Haçlı kuvvetleri, Sakarya köprüsünün yanında birleşmek üzere harekete devam etmişlerdir. Lefke adındaki köyde ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için toplanmışlar ve iki kola ayrılarak birbirlerini bir günlük yürüme mesafesinde takip etmelerini kararlaştırmışlardır. İlk kolun kumandanı Bohemond, ikinci kolun ise kumandanı Raymond tayin edilmiştir. Sultan I. Kılıç Arslan

³⁴⁷ Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 338; Kurat, *Çaka Bey*, 57.

³⁴⁸ Bugünkü Afyonkarahisar'da bulunan bir şehir.

³⁴⁹ Bugünkü Manisa Salihli'nin batısında bulunan antik çağ kenti.

³⁵⁰ Bugünkü Manisa'da bulunan bir şehirdir.

³⁵¹ Bugünkü Denizli ilinin Işıklı ilçesi yakınlarında.

³⁵² Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 337-338.

³⁵³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 139.

³⁵⁴ Bizans'ın yolları için bkz. W. M. Ramsay, *Anadolunun Tarihi Coğrafyası*, çev: Mihri Pektaş, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960), 77-86; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 140.

İznik yenilgisinin ardından Kayseri bölgesinin beyi Hasan ve Danişmentoğullarının bulunduğu ordusuyla³⁵⁵ 30 Haziran'da Eskişehir yakınındaki bir vadide pusu kurmuştu. Bu sırada Haçlıların birinci kolu da Eskişehir yakınlarında karargâh kurunca sabahın ilk ışıklarıyla Türkler, Haçlılara saldırmışlardı. Haçlıları hazırlıksız yakalamayı ummuşlardır fakat umdukları gibi olmamıştı.³⁵⁶ Çünkü Haçlı gözcüleri, Türkleri görerek askerlere bilgi vermişti.³⁵⁷ Bohemond'un emrindeki birlikler savunma pozisyonu alırken bir haberci de Haçlıların ikinci koluna durumu haber vermek üzere yola çıkmıştır. Türklerin ok yağmuruna karşı dayanacak gücü kalmayan, çadırları ele geçirilen Haçlıların imdadına, ikinci orduyu teşkil eden Godefroi, Hugue ve Raymond'un askerleri yetişmiştir. Türkler bu birleşmeyi önleyemeyince ve karşılarında artık daha fazla kuvvet bulunduğu için paniklemişlerdir. Dahası Le Puy Piskoposu Adhemar'ın Güney Fransalılarla arkadan saldırmasıyla panik daha da artmış bu durum ordunun dağılmasına neden olmuştur.³⁵⁸

Bu galibiyetle 3 Temmuz'da Eskişehir'den hareket eden Haçlı ordusu bir aha bu gibi bir olay yaşamamak için birleşik olarak yola devam etme kararı almıştır. Akşehir yolu istikametinde yollarına devam eden ordu zorlu yol şartları ve susuzluk nedeniyle büyük sıkıntılar çekerek Ağustos ayı ortasında³⁵⁹ Konya'ya (Ikonion) varmışlardır.

Haçlılar buraya geldiğinde şehrin terkedilmiş olduğunu gördüler. Fakat onları Meram bağlarını sulayan çay kurtarmıştır. Burada dinlenen Haçlılar, Ereğli'ye doğru hareket etmişlerdir. Ereğli'de Kayseri'deki bölgeleri için endişe duyan Emir Hasan ve Danişmentli Emiri ile karşılaşmışlar ve onların üzerine saldırıya geçmişlerdir. Nitekim Türkler geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ordu tekrar hareket edecekleri güzergâh üzerinde istişarede bulunarak Kayseri üzerinden geçmeye karar vermişlerdir. Fakat Tankred ve Baudouin yanlarında bir grup Haçlıyla beraber Toros dağları üzerinden Çukurova'ya inmeye karar vermişlerdir.³⁶⁰

Esas ordu ise Antakya'ya doğru ilerlerken, Kayseri'de Hasan Bey'i yeniden bozguna uğratmışlardır. Daha sonra çoğunluğu Ermenilerin oluşturduğu Komana

³⁵⁵ Bu ordu Fulcherius'un aktarımına göre 360 bin kişiden oluşmaktadır. Ancak bu abartılı rakamlar daha önce ifade ettiğimiz gibi Haçlıların gücünü ön plana çıkarmak için verilmektedir. Bkz. Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 69.

³⁵⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 141-142.

³⁵⁷ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 68.

³⁵⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 142; Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 69.

³⁵⁹ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 71.

³⁶⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 145-146.

(Placentia) şehrine gelmişlerdir. Haçlıların yaklaştığını gören Türkler kaçmış, Ermeniler ise Haçlıları büyük bir sevinçle karşılamıştır. Göksun şehrine ulaşan ordu, burada ki Ermeniler tarafından da dostça karşılanmıştır. Bu sırada Türkler'in Antakya'yı terk ettikleri haberinin ulaşması üzerine Raymond hemen kendi birliklerini toplayarak harekete geçmiştir. Fakat yolda bu haberin yanlış olduğunu öğrenerek geri dönmüştür. O sırada orduda bulunmayan Bohemond durumu öğrendiğinde Raymond'dan şüphelenmeye başlamıştır.³⁶¹ Muhtemelen bu durum haçlı reisleri arasındaki rekabetin başlangıcı olmuştur.

Esas ordudan ayrılan Baudouin, yanındaki Ermeni dostu Bagrat'ın etkisiyle Ermenilerin sorunlarına ilgi duymaya başlamış bir Ermeni devleti kurmayı hayal etmiştir. 15 Eylül tarihinde Tankred birlikleriyle birlikte Ereğli'den Gülek boğazına yönelmiştir. Baudouin ise ondan üç gün sonra bu boğazı geçmiştir. Tankred buraya ulaşır ulaşmaz Çukurova'nın önemli şehri Tarsus'a yürümüş aynı zamanda esas ordudan da takviye istemiştir. Türklerin direnişine rağmen şehirdeki Hristiyanların kapıları açması üzerine Tankred burayı almıştır. Fakat Baudouin buranın kendisine teslim edilmesini istemiştir. Baudouin'in ordusunun sayıca üstün olmasında dolayı Tankred mecburen boyun eğmiştir. Bu sırada Tankred'in ana ordudan istediği yardım üç yüz kişilik Norman ordusuyla Tarsus'a ulaşmıştır. Fakat Baudouin onların şehre girmesine izin vermemiştir. Şehrin dışına kurdukları ordugâh Türkler tarafından saldırıya uğramış ve tüm Norman askerleri öldürülmüştür. Bu durum Baudouin'in eleştirilmesine neden olmuştur. Tankred'in ordusundaki Normanlar, Baudouin'den ölümlerine neden olduğu Normanların intikamını almak istemişlerdir. Fakat sayıca üstün olan Baudouin, bu saldırıyı püskürtmüştür ve ikili barışmak zorunda kalmıştır.³⁶²

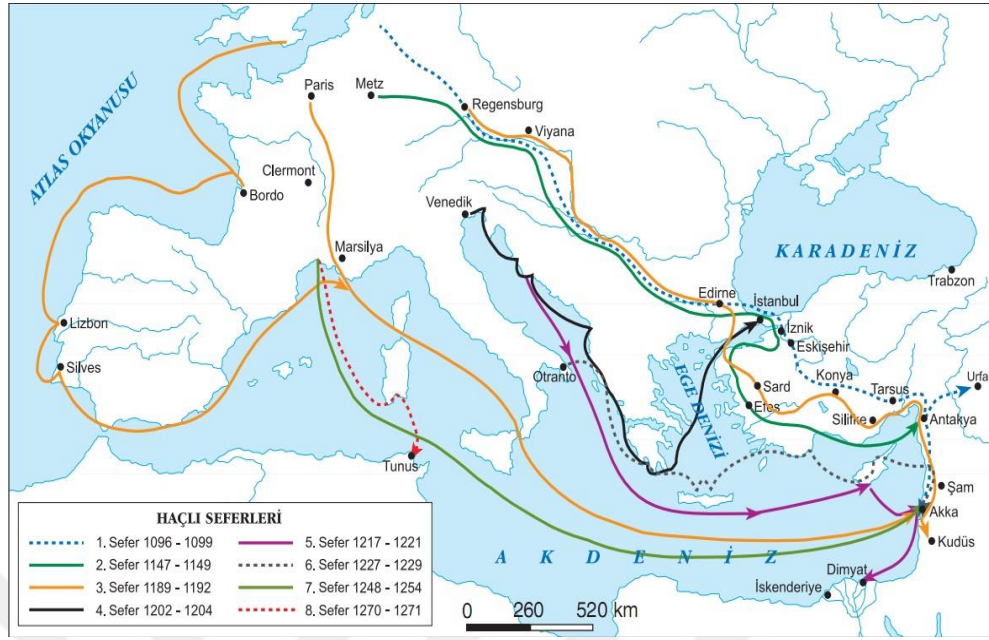
Bu olaydan sonra Maraş'ta bulunan esas ordudaki karısı ve çocuklarının ölmek üzere olduğu haberini alan Baudouin oraya gitmek üzere yola çıkmış, birkaç gün burada kalmış karısı ve çocukları ölünce Antakya'ya hareket eden ana ordudan ayrılarak Tell Bâşir'e doğru yola koyulmuştur (17 Ekim 1097).³⁶³ Tankred ise Antakya'ya giden orduya katılmak üzere hareket etmiştir.³⁶⁴

³⁶¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 144-147.

³⁶² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 151-154; Zeynep Güngörmez, "Haçlıların Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'daki Faaliyetleri", (Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2010), 23.

³⁶³ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 72.

³⁶⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 155.

Harita 3. 6. Haçlıların güzergâhı (google.com E. T. 08.03.2020)

3.2. URFA KONTLUĞU

Urfa platosu, Musul'u Halep'e bağlayan eski bir yol üzerindedir. Anadolu'yu Irak ve Suriye'ye bağlayan el-Cezire'nin Diyar-ı Mudar bölümünde yer almaktadır.³⁶⁵ Zaman zaman Mervani-Bizans mücadelesine sahne olan Urfa, Seyfüddavle el-Hamdani'nin Urfa halkıyla Misis'e saldırması üzerine Bizans birlikleri tarafından tekrar ele geçirilmiştir. Philaretos adlı bir Ermeni, hâkimiyet alanını Maraş'tan Malatya'ya genişletmek için Urfa'ya saldırarak burayı Bizans'ın elinden almıştır. Şehir halkının Sultan Melikşah'tan yardım istemesi üzerine Emir Bozan burayı fethetmekle görevlendirilmişti (1087). Emir Bozan'ın Tutuş tarafından öldürülmesiyle Urfa, Suriye Selçukluları hâkimiyetine girmişti. Tutuş kendisine bağlı kalması şartıyla şehri, Ermeni Thoros'a vermişti (1095).³⁶⁶ Thoros, Tutuş'un ölümünden sonra şehri, oğlu Rıdvan b. Tutuş'a teslim etmek istememiş ve bin bir hile ile şehri Türklerden koparmıştı. Fakat etrafı şehri ele geçirmek isteyen Türk beyleri ile çevrili olduğundan yardıma ihtiyaç duymuş ve Haçlılardan yardım istemişti.³⁶⁷ Anonim Süryani Kroniğine göre; Urfa halkı

³⁶⁵ Ahmet Nezih Turan, "Şanlıurfa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 38, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 336.

³⁶⁶ Turan, "Şanlıurfa", 337-338.

³⁶⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 37-38.

Haçlılar'ın Antakya'ya mevzilendiklerini duyduklarında Godefroi'ye mektup yazarak şehre çağırılmışlar ve burayı kendilerine teslim edeceklerini bildirmişlerdi. Bu duruma Thoros razı olmasa da halkının karşısında duracak cesareti kendinde bulamamıştı. Mektup üzerine Godefroi kardeşi Baudouin'i Urfa'ya göndermişti.³⁶⁸ Fakat ana ordu Antakya'ya varmadan önce Baudouin'in oradan ayrıldığı ve Tell Bâşir'e yöneldiği³⁶⁹ düşünülürse bu yoruma katılmak mümkün görünmemektedir.

Baudouin, muhtemelen Bagrat'ın ve devlet kurma isteğinin etkisiyle 1098 Şubat başında Tell Bâşir'i ele geçirdikten sonra buradan hareket ederek 6 Şubatta Urfa'ya gelmişti. Thoros çocuğu olmadığından dolayı Baudouin'i bir törenle oğul edinmiş ve yerine geçmesi için vâris ilan etmiştir.³⁷⁰

Resim 3. 5. Baudouin'in Urfaya girişinin tasviri (google.com E.T. 21.01.2020)

Albertus Aquensis'e göre; Thoros, Baudouin'i şehrin tüm gelirini ve yönetimini ortaklaşa yönetme vaadi ile çağırmış ve gelince halkın ona duyduğu ilgiyi kıskanarak vaadinden vazgeçmiştir. Ancak Baudouin'e, tebası olup kazandığı başarılarından altınla ödüllendirebileceğini söylemişti. Bunun üzerine Baudouin geri dönmek istemişti. Fakat

³⁶⁸ Anonim Süryani Kroniği, *I. ve II. Haçlı Seferleri*, çev: İlhan Aslan, (İstanbul: Post Yayınları, 2019), 16-17.

³⁶⁹ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 72.

³⁷⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 155-158. Urfalı Mateos, Thoros ve Baudouin arasında sadece bir ittifak kurulduğuna yer vermiştir. Bkz. Urfalı Mateos Vekayinamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, 194.

araya giren şehrin ileri gelenleri Thoros'a baskı yapmıştı. Bunun sonucunda Thoros, Baudouin'i evlat edinme merasimi düzenlemiştir.³⁷¹ Işın Demirkent'in aktarımına göre bu merasim gerçekleşmemiştir.³⁷²

Adı Bilinmeyen Süryani Vakayinamesi'ne göre de Thoros, Haçlıları yardıma çağırma konusuna sıcak bakmamıştı çünkü kent halkının kendini sevmediğini bildiğinden korkuya kapılmıştı.³⁷³ Bize göre Thoros'un, Türklerden bin bir hile ile ele geçirdiği Urfa'yı, Baudouin'e teslim etmesi fikri mantıklı görünmemektedir. Fakat Thoros'un Ortodoks kilisesine mensup olmasından dolayı, bu durum kent halkı için bir yabancı yönetiminden farksızdı.³⁷⁴ Bu yüzden Thoros'un endişeye kapılmış olması ve baskılara karşı çıkmadığı için, şehre Baudouin'i çağırmayı kabul etmek zorunda kalması muhtemeldir. Willermus Tyrensis, Thoros'tan Grek (Bizanslı)³⁷⁵ olarak bahseder ve "O, idaresi altındakileri düşmanlara karşı koruyamayan ve huzur veremeyen lüzumsuz bir yönetici idi."³⁷⁶ diyerek halk tarafından istenmediğini gözler önüne sermektedir.

Baudouin, şehre gelmesinden sonra ilk iş olarak halkın şikâyetinde bulunduğ³⁷⁷ Samsat'taki³⁷⁸ Türklerin üzerine yürümüştür. Baudouin'nin yanında 80 şövalye³⁷⁹, Albertus Aquensis'e göre 700 asker³⁸⁰ bulunmakta olup, Urfa'lılardan eli silah tutanlar da ona bu seferde yardım etmişlerdir. Gerger hâkimi Konstantin adlı bir Ermeni lideri de ona katılmıştır. Samsat Emiri Balduk'a³⁸¹ karşı savaşmak üzere giden Haçlılar, şehrin yakınındaki yerleri yağmalamakla uğraştıkları sırada, onların meşguliyetlerinden yararlanan Türk ordusu, üçyüz atlı ile Haçlıların üzerine yürümüş ve onları yenilgiye

³⁷¹ Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 239.

³⁷² Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, (Ankara: TTK Yayınları, 2013), 1: 28.

³⁷³ Adı Bilinmeyen Bir Süryani, *I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, çev: Vedii İlmen, (İstanbul: Yaba Yayınları, 2005), 10.

³⁷⁴ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 1: 22.

³⁷⁵ Bu konuda Carnotensis'te de Thoros'tan Rum olarak bahsedilmektedir. Bkz. Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 74.

³⁷⁶ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 156.

³⁷⁷ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 158.

³⁷⁸ Bugünkü Adıyaman'ın güneydoğusunda bulunmaktadır. Samsat ile Şanlıurfa arasında Atatürk barajı bulunmaktadır.

³⁷⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 157; Başka bir rivayete göre Baudouin'in yanında 60 şövalye bulunmaktadır. Bkz. Urfalı Mateos Vekayinamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, 194.

³⁸⁰ Arslan ve Genç, "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", 238.

³⁸¹ Bu kişi İbnü'l Adim'in 1097 yılı içinde bahsettiği Rıdvan'ın Yağısıyan'a karşı yardım istediği Samsat Emiri, Artuk'un torunu ve İlgazi'nin oğlu olan Süleyman'dır. Bkz. İbnü'l Adim, *Zübdetü'l Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, 80; Aynı kişi için Urfalı Mateos Emir Gazioğlu Baldukh ismini vermektedir bkz. Urfalı Mateos Vekayinamesi, 185.

uğratmıştır.³⁸² Bunun üzerine Baudouin geri çekilerek, Samsat'a yakın Aziz Ioannes adlı köyde garnizon kurmuştur. Bunun amacı Türk akınlarını zayıflatmaktı ve başarılı da olmuştur. Bu durum Ermenilerin gözünde Baudouin'e olan sevgilerinin artmasını sağlamıştı.³⁸³ Baudouin'in Urfa'ya dönüşünden kısa bir süre sonra şehir halkı Gerger hâkimi Konstantin'i çağırarak Thoros'u öldürülmesi konusunda yardım istemişlerdi.³⁸⁴ Öfkeli halktan kaçan Thoros, şehrin doğu kapısının üstüne yaptırdığı kaleye sığınmıştı. Halktan karısı ve çocukları ile güvenle çıkabilmek için eman istedi. Halk güvenle çıkabileceğine dair söz veriyse de kapılar açılınca sözlerini bozdular ve Thoros'u öldürdüler.³⁸⁵ Fulcherius Carnotensis, Thoros'un öldürülmesini gelişlerinin onbeşinci günü gerçekleştiğini, Baudouin'nin bu durumu engelleyemediğini ve çok üzüldüğünü kaydeder.³⁸⁶ Hatta Baudouin'in, Thoros'u korumaya çalışması fakat halkın öfkesinden onu kurtaramadığı kaydedilmektedir.³⁸⁷ Bu ve benzeri anlatımlar muhtemelen Baudouin'i korumak ve hükmünü meşrulaştırmak için kaleme alınmıştır. Her halükarda Thoros'un ölmesi Baudouin'nin hayal ettiği devletçiğini kurmasını sağlamıştır. Böylelikle Urfa Kontluğu 10 Mart 1098 yılında Baudouin'in yönetime geçmesi ile kurulmuş oldu.³⁸⁸

Büyük Selçuklu Sultan'ı Berkyaruk'un Antakya kuşatmasına karşı gönderdiği Musul emiri Kasımüddeve Kürboğa, beraberindeki büyük bir ordu ile Antakya yerine Urfa'ya giderek burada karargâh kurmuştu. Tarlaların mahsulünü tüketip şehre karşı başarısız saldırılar düzenlemişti.³⁸⁹ Kürboğa'nın şehrin alınması için gönderdiği öncü birliğin Baudouin tarafından geri püskürtülmesi sonucunda öfkelenen Kürboğa, üç gün boyunca şehri kuşatarak surlara saldırdı ancak başarılı olamadı. Kürboğa Urfa'da üç hafta³⁹⁰ kalarak zaman kaybetmiş (4 Mayıs-25 Mayıs 1098)³⁹¹ Antakya düştükten sonra buraya doğru yönelmişti.

Daha sonra süreç Samsat ve Suruç'un Urfa kontluğuna katılması şeklinde ilerlemişti. Haçlı kaynakları tarafından Samsat'ın, Emir Balduk tarafından 10 altına

³⁸² Urfalı Mateos Vekayinamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, 194.

³⁸³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 158.

³⁸⁴ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 159.

³⁸⁵ Adı Bilinmeyen Bir Süryani, *I. ve II. Haçlı Seferi Vekayinamesi*, 11.

³⁸⁶ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 75.

³⁸⁷ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 159.

³⁸⁸ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, 1: 38.

³⁸⁹ Urfalı Mateos Vekayinamesi, 196.

³⁹⁰ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 85.

³⁹¹ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, 1: 44.

Baudouin'e satıldığı³⁹² bilgisi verilmektedir. Ancak daha önce Haçlıları yenilgiye uğratmış olan bir Türk beyliğinin bu şekilde şehri teslim etmesi mantıklı görünmemektedir. Anonim Süryani Vekayinamesi'nde Samsat'ta "Balduklı bir Türk olan Gazi"³⁹³'nin emir olduğunun kaydı verildikten sonra Baldukyalılar'dan birkaç Türkle birlikte Samsat'ta yaşayan birinin, Samsat'ı para karşılığında Haçlılara teslim ettiği aktarılmaktadır.³⁹⁴ Işın Demirkent, Samsat Emiri Gazi (İlgazi oğlu Süleyman) ile Baldukyalı bir Türk'ün farklı kişiler olduğunu³⁹⁵ aktarmaktadır. İbnü'l Esir'de geçen Kürboğa'nın ordusuna katılanlar arasında Süleyman b. Artuk'un³⁹⁶, İlgazi'nin oğlu Süleyman olması muhtemeldir. Çünkü Artuk'un Süleyman adında bir oğlu yoktu.³⁹⁷ Ayrıca Fulcherius Carnotensis'in aktarımında bahsettiği üzere Antakya'yı kurtarmak için gelen Kürboğa'nın ordusunda bulunan "Amisoliman", İlgazi oğlu Süleyman'dır³⁹⁸. Dolayısıyla Samsat Emiri'nin, Kürboğa'ya katılmasıyla, yerine şehre vekil olması için birini bırakmıştı. Anonim Süryani Vekayinamesine göre Samsat'taki vekilin yanında az kişi bulunduğundan bahsetmiştik. Urfa kuşatmasından başarılı çıkan dolayısıyla ünü ve şanı artan Baudouin, Samsat'a karşı başarısız girişimini tamamlamak için önemli bir fırsat yakalamıştı. Muhtemelen yanındaki az kişiyle mukavemet gösteremeyeceğini düşünen vekil, şehri teslim etmişti.

Urfa yakınlarında bulunan Suruç (Seruc) şehri içinde pek çok Müslüman ve Hristiyan'ın yaşadığı zengin ve kalabalık bir şehirdi. Buranın emiri Artukoğullarından (Sökmen b. Artuk ve İlgazi b. Artuk'un yeğeni)³⁹⁹ Belek'ti.⁴⁰⁰ Suruç'tun teslimi ile ilgili Willermus Tyrensis'in aktarımına göre, halk Emir Belek'in kötü muamelesinden bıkarak Baudouin'den yardım talep etmiştir. Büyük bir ordu ile gelen Baudouin'in ordusunu görünce korkuya kapılan halk barış için heyet göndererek hayatlarının bağışlanması karşılığında şehri teslim edeceklerini bildirmişlerdi.⁴⁰¹ Bize göre Baudouin'den yardım isteyen halkın daha sonra ondan korkarak canlarının korunması karşılığında şehri teslim

³⁹² Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 159.

³⁹³ Adı Bilinmeyen Bir Süryani, *I. Ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, 13.

³⁹⁴ Adı Bilinmeyen Bir Süryani, *I. Ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, 19.

³⁹⁵ Demirkent bu konuda Balduk'un şahsiyetine dair uzun açıklamalarda bulunmuştur. Bkz. Demirkent, *Urfa Kontluğu Tarihi*, 1: 48-52.

³⁹⁶ İbnü'l Esir, *El-Kamil Fit Tarih*, 9: 15.

³⁹⁷ Demirkent, *Urfa Kontluğu Tarihi*, 1: 49.

³⁹⁸ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 88.

³⁹⁹ Coşkun Alptekin, "Belek b. Behrâm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 5, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 402.

⁴⁰⁰ Adı Bilinmeyen Bir Süryani, *I. Ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, 16.

⁴⁰¹ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 160.

etmek istemeleri oldukça çelişkilidir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Emir Belek, Kürboğa ile Antakya'ya hareket etmiştir.⁴⁰² Şehirde onun yokluğunu fırsat bilen Hristiyan halk, Baudouin'i çağırın kesim olmalıdır. Aynı zamanda müslüman halk da o sırada Urfa Kontluğu bünyesine katılmış olan Balduklı Türk'ten yardım istemişlerdi. O da gizlice Müslümanlara yardım etmeye çalışmış ancak muhasaraya dayanamamış ve Baudouin tarafından öldürülmüştü.⁴⁰³ Böylelikle takriben 1098'in Ağustos⁴⁰⁴ ayına gelindiğinde Samsat ve Suruç artık Urfa Kontluğuna katılmıştı.

Baudouin kontluğunu güçlendirirken, gelmesini büyük heveslerle isteyen Urfalılar, ona karşı suikast girişiminde bulunmuşlardı. Bunun sebebi Baudouin'nin güçlendikçe yerli halka kötü davranması ve şehre gelen Haçlı asillerinin sözlerini Ermeni ileri gelenlerin sözlerine tercih etmesiydi. Türk emirleriyle de Baudouin'e karşı düzenleyecekleri suikast hakkında fikir alışverişi yapmışlardı. Fakat bu girişim Baudouin'e, kendisine sadakatle bağlı Enzhu⁴⁰⁵ adlı bir kişi tarafından bildirilmişti. Baudouin, bu girişimin elebaşlarının gözlerine mil çektirmiş ve diğerlerinin de mallarına el koyarak şehirden sürgün etmişti.⁴⁰⁶ Bu olay 1098 yılının sonuna doğru vuku bulmuştur.⁴⁰⁷ Baudouin, 1100 senesinde abisi Godefroi'nin ölümünün ardından yerine Kral olmak üzere Kudüs'e gitmişti.⁴⁰⁸

3.3. ANTAKYA PRİNCEPSLİĞİ

Antakya, Asi nehrinin kıyısında, Habibünneccâr dağının eteklerinde yer almaktadır. Roma İmparatorluğu döneminde, Akdeniz havzasının en büyük şehirlerinden olup, olimpiyat oyunlarının düzenlendiği, kalabalık nüfuslu, görkemli surları bulunan önemli ticaret ve sanayi merkezi olarak göze çarpmaktadır.⁴⁰⁹ Antakya, Roma'nın Suriye eyaletinin merkezi konumuna gelmiştir. Romalılar zamanında çeşitli imar faaliyetleri yapılmış, surları genişletilmişti.

⁴⁰² Alptekin, "Belek b. Behrâm", 402.

⁴⁰³ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, 1: 53-54.

⁴⁰⁴ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, 1: 56.

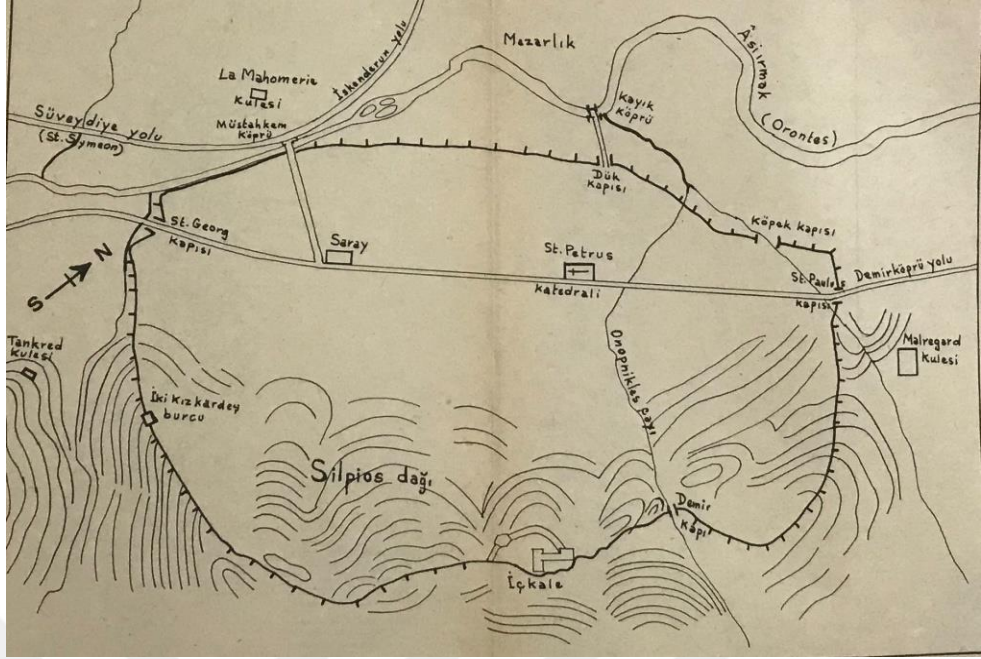
⁴⁰⁵ Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, 1: 61.

⁴⁰⁶ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 284.

⁴⁰⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 162.

⁴⁰⁸ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 119.

⁴⁰⁹ Sahillioğlu, "Antakya", 228.

Harita 3. 7. Antakya surları (Runciman'nin Haçlı Seferleri Tarihi eserinden faydalanılmıştır.)

Antakya, siyasi ve ticari konumunun yanı sıra, Hristiyanlık için büyük önem arz etmektedir. Kudüs'e yakınlığı, Anadolu ve Yunanistan yolları arasında köprü vazifesi görmesi, Kudüs'ten gönderilen havarilerin burada toplanarak Anadolu ve Yunanistan'a dağılması, burayı önemli kılan sebeplerdendir. Kudüs'ten sonra Hristiyanlığın ikinci merkezi olmuş ve "Hristiyan" adı ilk burada kullanılmıştır.⁴¹⁰ Antakya 1084 yılında Türklerin eline geçse de, Bizans bu şehre hâkim olma amacından asla vazgeçmemiştir.

Haçlıların ana ordusu ilerleyişini sürdürürken 1097 yılında Suriye bölgesinin en büyük şehri olan Antakya'ya⁴¹¹ yaklaşmaya başlamışlardı.⁴¹² Antakya valisi Yağısıyan, Melik Rıdvan ile birlikte Humus üzerine yürümek üzere Şeyzer'e geldiğinde Haçlılar'ın Antakya'ya doğru geldiğini haberi üzerine Antakya'ya dönmüştü.⁴¹³ Şehirdeki Hristiyanların ihanetinden korkan Yağısıyan önce Müslümanları dışarı çıkararak şehrin etrafına hendek kazdırmış, ertesi gün ise Hristiyanların hendek kazmalarını emretmişti. Fakat Hristiyanlar işlerini bitirip şehre girmek istediklerinde Yağısıyan onları içeri almamıştı. Haçlılar ile meydana gelecek olan savaş sırasında onlardan gelecek bir

⁴¹⁰ Sahillioğlu, "Antakya", 228-229.

⁴¹¹ İslami kaynaklara göre Antakya Suriye bölgesinin içinde zikredilmektedir. Bkz. İbnü'l Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*, çev: Ramazan Şeşen, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2014), 157; Mukaddesî, *Ahşenü't-Tekâsim (İslam Coğrafyası)*, çev: D. Ahsen Batur, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2015), 200; Ebü'l-Fidâ, *Ebü'l-Fidâ Coğrafyası (Takvimü'l Buldan)*, çev: Ramazan Şeşen, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2017), 203.

⁴¹² Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev: Ali Berktaş, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016), 32.

⁴¹³ İbnü'l Adim, *Zübde*, 86.

ihanetten çekindiğini ifade eden Yağısıyan, Hristiyanların şehirde kalan karılarını ve çocuklarını koruyacağı teminatını onlara vermişti.⁴¹⁴

Asi nehri kenarına çadır kuran Haçlı ordusu karşı kıyıya geçebilmek için buldukları sallardan köprü yapmışlardı. 21 Ekim 1097 tarihinde Antakya önüne konuşlanan Haçlılar şehri üç tarafından⁴¹⁵ kuşatmışlardı.⁴¹⁶ Bohemond, Aziz Pavlus Kapısı, Raymond Köpek Kapısı, Godefroi ise Dük Kapısı karşında konuşlanmıştı.⁴¹⁷ Çok sayıda Haçlı tarafından kuşatıldığını gören Yağısıyan hemen oğulları Şemsüdevle ve Muhammed'i civardaki beylere göndererek yardım istemişti. Büyük Selçuklu Sultan'ı Berkıaruk, Haleb Meliki Rıdvān, Dımaşk Meliki Dukak, Hıms Emiri Cenahüdevle, Musul Valisi Kürboğa, Sökmen b. Artuk ve Samsat hâkimi Süleyman b. İlğazi yardım istenenler arasında bulunmaktaydı.⁴¹⁸

Türkler, Haçlılara karşı on beş gün boyunca saldırıda bulunmamışlar ve bu süre zarfında Haçlılar bölgeyi tanıma ve erzak depolama imkânı bulmuşlardı. Ayrıca Yağısıyan'ın şehirden çıkardığı Hristiyanlar da Haçlılara katılmışlardı. Ancak Haçlı kaynakları bu kişilerin Türklere casusluk yapmak için aralarına girmek istediklerini aktarmaktadır.⁴¹⁹ Bunun sebebi akabinde gerçekleşen Yağısıyan'ın baskınlarını onların casus olduğu şeklinde yorumlamalarına neden olmuş olmalıdır.

Antakya'ya 13 km uzaklıkta olan Harim Kalesi'ndeki Türkler, Haçlılara baskın düzenleyerek onları yıpratmaya çalışmışlardı. Türkler, Haçlıların kaleye düzenledikleri baskının ilkini püskürtmüş ve birçok Haçlı askeri ölmüştü. Ancak tekrar saldırıya geçen Bohemond, Türkleri ağır yenilgiye uğratmıştı. Ele geçirilen Türkler, Bohemond'un bulunduğu Aziz Pavlus Kapısı'na getirilerek şehirdeki Türklere korku salmak için idam edilmişlerdi. Noel (27 Aralık 1097) arifesinde Haçlıların yiyecek stokları bitmiş, kıtlık başgöstermişti. Bunun neticesinde Bohemond ve Flandre Kontu Robert yiyecek aramaya çıkmışlardı.⁴²⁰

Bu sırada Yağısıyan'a yardıma gelen Melik Dukak, Atabeg Tuğtegin ve Yağısıyan'ın oğlu Şemsüdevle o sırada erzak aramaya çıkan Bohemond ve Flandre

⁴¹⁴ İbnü'l Esir, *İslam Tarihi*, 10: 229; İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 2.

⁴¹⁵ Halep yönünde Aziz Pavlus Kapısı, Lazkiye yönünde Aziz George Kapısı, Samandağ yönünde Köprü Kapısı bkz. Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 92, n. 117.

⁴¹⁶ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 77; Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 92.

⁴¹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 166.

⁴¹⁸ Altan, *Antakya Haçlı Prinkepliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*, 50.

⁴¹⁹ *Anonim Haçlı Tarihi*, 83; Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 93.

⁴²⁰ Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 94-95; *Anonim Haçlı Tarihi*, 83-85.

Kontu Robert ile karşılaşmışlar ve aralarında meydana gelen savaşta Haçlılara karşı ağır kayıplar vererek Hama'ya çekilmişlerdi.⁴²¹ Bu sırada Bohemond ve Flandre Kontu Robert'in yokluğunu fırsat bilen Yağısıyan, küçük birliklerle Haçlılar üzerine saldırarak onları dağıtmaya ve yıpratmaya çalışmış çok sayıda Haçlı askerini öldürmüştü (29 Aralık).⁴²² Ermeni ve Süryanilerin ordugâha getirdikleri erzakları çok yüksek fiyatlara satmaları ordunun zor durumda kalmasına neden olmuştu. Ocak 1098'e gelindiğinde açlıktan ölmek üzere olan askerler henüz büyümemiş fasulye saplarını, olgunlaşmamış otları ve hatta deve dikenlerini yemeye başlamışlardı. Antakya önünde yaşadıkları zorlukları Blois Kontu Etienne karısına yazdığı mektupta anlatmıştır.⁴²³ Haçlı ordusunda meydana gelen açlığın yanında hastalıklarında⁴²⁴ başlamasıyla pek çok kişi hayatını kaybetmişti. Haçlı ordusunun içinde geri dönmeye çalışanlar vardı. Bunlardan biri de Pierre L'Hermit'di ancak Tancred tarafından yakalanarak geri getirilmişti.⁴²⁵ Ayrıca Bizans İmparatoru'nun, Haçlılar tarafından alınan yerleri Bizans'a bağlaması için görevlendirdiği Tatikios'da türlü yalanlarla Haçlı karagahını terketmişti.⁴²⁶

Haçlılar bir yanda açlık bir yanda Türklerin sıkıştırılmalarıyla zor anlar yaşamaktaydılar.⁴²⁷ Melik Dukak'ın başarısızlığının ardından, Yağısıyan yardım çağrılarına devam etmişti. Bunun üzerine Melik Rıdvan, Sökmen b. Artuk ve Hama Emiri'nin desteği ile Şubat ayı başında Harim Kalesi'ni zaptetmişti.⁴²⁸ Haçlılar, Türklerin geldiği haberi üzerine Le Puy Piskoposu Adhemar'ın evinde bir savaş konseyi toplamış ve piyadelerin ordugâhta kalmasını şövalyelerinde hücum etmelerine karar verilmişti. Bohemond beraberindeki birlikleriyle Asi Nehri ve Antakya Gölü arasında Melik Rıdvan'a pusu kurmuş ancak başarılı olamamış ve ağır kayıplar vermişti. Ancak Haçlı şövalyeleri Türkleri, kendilerini çember içine alamayacakları bir yere çekmişlerdi. Türkler üzerine tekrar hucüma kalkan Haçlılar, Türkleri bozguna uğratmıştı. Bu sırada da Yağısıyan ordugâhta kalan piyadelere saldırmaya başlamıştı (9 Şubat 1098). Ancak

⁴²¹ Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, 183-189; Abdülkerim Özaydın, "Dukak b. Tutuş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. Ek-1, (İstanbul: TDV Yayınları, 2016), 345.

⁴²² Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 96.

⁴²³ Abdurrahman Onur Çalışır, *Denizaşırı Ülke'den Havadisler: Haçlıların Mektupları*, (İstanbul: Kutlu Yayınları, 2018), 25.

⁴²⁴ Hasan İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, çev: İsmail Yiğit, (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1991), 5: 298.

⁴²⁵ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 79-80; Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 98.

⁴²⁶ *Anonim Haçlı Tarihi*, 91-92; Anna'da ise Tatikios'un ayrılma sebebi olarak Bohemond'un Antakya'ya tek başına hâkim olmak için Tatikios'a iftira atarak onu uzaklaştırdığı kaydedilmektedir. Bkz. Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 334.

⁴²⁷ *Anonim Haçlı Tarihi*, 92.

⁴²⁸ Altan, *Antakya Haçlı Princepsliği Tarihi Kuruluş Devri*, 59.

Melik Rıdvan'ı yendikten sonra ordugâha gelen Bohemond'u gören Yağısıyan, birliklerini tekrar kale içine sokmuştu.⁴²⁹ Bu sırada Fatımi veziri el-Efdal'de Haçlılarla anlaşma yapmak için elçi heyeti göndermişti. Savaşta şehit edilen Türk askerinin kesik başı bu Fatımi elçi heyetine verilmişti. Fatimiler, sağlanılan anlaşma ile Haçlılar'ın Kudüs'e saldırmayacaklarını ummuş olmalıydılar.⁴³⁰

Türklere karşı kazandıkları zaferden sonra kuşatma altında olmayan Köprü kapısı, Aziz Georgios Kapısı ve Demir Kapıyı ele geçirmek için kuleler inşaa etmeye başlamışlardı. Gerekli malzemeyi 4 Mart'ta Süveydiye'ye gelen İngiliz filosundan temin etmişlerdi. Böylece doğuda Malregard Kulesi, kuzeyde La Mahomerie Kulesi, batıda ise Tancred Kulesi'ni inşaa etmişlerdir.⁴³¹

Bu sırada Antakya'yı Bizans'a teslim etme taraftarı olmayan ve buraya tek başına hâkim olmak isteyen Bohemond, Tatikios'un gidişini ve İmparator'un yardıma gelmeyişi fırsat bilerek, şehri İmparator gelmeden alırsa buranın kendisine verilmesi konusunda Haçlı liderlerine bir teklifte bulunmuştu. Haçlı liderleri buna başta razı olmasalarda, Bohemond'un aksi takdirde geri döneceğini söylemesi ve Kürboğa'nın yaklaşmakta olduğu haberleri, Haçlı liderlerinin bu teklifi kabul etmesine neden olmuştu.⁴³² Kürboğa'nın Haçlılar'a doğru gelmekte olduğu haberleri, Haçlı askerleri arasında büyük korku ve endişeye neden olmuştur. Blois Kontu Etienne, maiyetindeki 400 askeri ile hastalığını bahane ederek ordudan ayrılmıştı.⁴³³

Büyük Selçuklu Sultan'ı Berkyaruk Mayıs ayında Musul Emiri Kürboğa'yı yardıma göndermiş fakat Kürboğa'nın önceliğini Urfa'yı geri almaya vermesiyle Antakya'ya yardım üç hafta gecikmişti.⁴³⁴

⁴²⁹ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 79-80; Coşkun Alptekin, "Büyük Selçuklular", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Redaktör. Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız, (İstanbul: Çağ Yayınları, 1989), 7: 150; Altan, *Antakya Haçlı Princepsliği Tarihi Kuruluş Devri*, 59-60.

⁴³⁰ Anonim *Haçlı Tarihi*, 95; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 40.

⁴³¹ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 81, n. 120; Altan, *Antakya Haçlı Princepsliği Tarihi Kuruluş Devri*, 60-61.

⁴³² Altan, *Antakya Haçlı Princepsliği Tarihi Kuruluş Devri*, 65.

⁴³³ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 206.

⁴³⁴ Ebru Altan, "Yağısıyan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 43 (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 178.

Resim 3. 6. Haçlıların Antakya kuşatması (google.com E. T. 27.01.2020)

Dokuz aydır kuşatma altında olan Antakya'yı almak için Haçlı komutanı Bohemond, Kürboğa gelmeden önce şehri ele geçirmek için çare aramaya başlamıştı. Carnotensis'e göre Hz. İsa'dan işaret alan⁴³⁵, Gesta Francorum'a göre Bohemod'la dostluk kurmuş olan⁴³⁶ ve İslam kaynaklarına göre ise Yağısıyan'a düşmanlık besleyen⁴³⁷ ve adı kaynaklarda Fîrûz⁴³⁸/Nayrûz⁴³⁹/ Zerrâd⁴⁴⁰/Rûzbe⁴⁴¹ olarak verilen şahıs, Bohemond'un aradığı şans olmuştu. Antakya surlarındaki İki Kız Kardeş kulesine komuta eden Ermeni asıllı⁴⁴² Fîrûz⁴⁴³, başka bir rivayete göre zırh ustası olan bu şahıs ihanet etmişti.⁴⁴⁴ Willermus Tyrensis'in, "zırh yapımcısının oğlu Benî Zerrâ ailesinden Firûz"⁴⁴⁵ şeklindeki aktarımı verdiğimiz tüm rivayetleri toparlar mahiyettedir.

⁴³⁵ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 82.

⁴³⁶ Anonim *Haçlı Tarihi*, 102.

⁴³⁷ İbnü'l Adim, *Zübde*, 90.

⁴³⁸ Azimî, *Azimî Tarihi*, 37.

⁴³⁹ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 4.

⁴⁴⁰ İbnü'l Adim, *Zübde*, 90.

⁴⁴¹ İbnü'l Esir, *İslam Tarihi*, 10:229.

⁴⁴² Bazı Haçlı kaynaklarında bu kişi Türk olarak aktarılmıştır. Bkz. Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 89; Anonim *Haçlı Tarihi*, 102; Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 113.

⁴⁴³ Azimî, *Azimî Tarihi*, 37; Mike Paine, *Haçlı Seferleri*, çev: Cumhur Atay, (İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011), 31; Altan, "Yağısıyan", 178.

⁴⁴⁴ İbnü'l Esir, *İslam Tarihi*, 10: 229.

⁴⁴⁵ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 210.

Firûz, belirlenen gecede 20 Haçlı askerini halat uzatarak içeri almıştı. Askerlerin kapıyı açmasının ardından kapıda bekleyen Haçlılar şehre girmişlerdi. Bu sırada kuleleri korumakla görevli olan 60 Türk askerini öldürmüşlerdi. *Deus le volt* naraları atmaya başlamışlardı.⁴⁴⁶ Şehre giren Haçlılar, iç kale dışında kalan yerleri ele geçirmişlerdi (3 Haziran 1098). Gün doğana kadar on burç alan Bohemond'un askerleri Habibünneccâr Dağı'nın güney doğusuna bayrak dikmişlerdi.⁴⁴⁷ O sırada uykusundan uyanan Yağısıyan burçlardan gelen trampet seslerinin kaleden geldiğini sanarak paniğe kapılmış ve şehirden kaçmıştı. Bunun üzerine Haçlılar şehri yağmalamışlar ve iç kaleye kaçanlar dışındaki Müslümanları öldürmüşlerdi. Gesta Francorum'da Antakya'da yapılan vahşet, "Şehrin sokaklarının her iki tarafı tamamen kokmuş cesetlerle doluydu, dar sokaklarda cesetleri çiğnemedi ilerlemek mümkün değildi"⁴⁴⁸ sözleriyle aktarılmaktadır. İbnü'l Esir Yağısıyan'ın yolda pişman olduğunu ve kederinden bayılarak atından düştüğünü aktarmaktadır. Ancak bunun Yağısıyan'ın hatasının bir nebze olsun hafifletme çabası olduğunu düşünüyoruz. Adamları Yağısıyan'ı tekrar ata bindirmek istediyseler de ölmek üzere olduğunu görünce onu orada bırakmışlardı. Yağısıyan'ı o halde bulan bir Ermeni onu öldürerek başını Haçlılar'a getirmişti.⁴⁴⁹ Haçlı kaynaklarında ise, Yağısıyan'ın kaçarken sığındığı bir köyde Ermeni ve Süryaniler tarafından öldürüldüğü ya da kaçarken rastladığı bir Ermeni tarafından öldürüldüğü, bu kişinin Bohemond'dan mükâfat aldığı kaydedilmektedir.⁴⁵⁰

Yardım için geciken Kürboğa, Antakya'nın düştüğünü öğrenince hemen buraya yönelmişti. Dımaşk Meliki Dukak, Atabeg Tuğtekin, Humus Hâkimi Cenâhüddevle Hüseyin, Sincar hâkimi Arslantaş ve Süleyman b. Artuk'un desteğini alan Kürboğa Antakya önüne 5 Haziran 1098'de ulaşmıştı.⁴⁵¹ Melik Rıdvan ise kardeşi Melik Dukak ve üvey babası Cenahüddevle ile arasındaki husumetlerden dolayı Kürboğa'ya katılmadı.⁴⁵² Bu durumun, Türklerin Haçlılardan çok hala kendi iç meselelerine öncelik verdiklerinin göstergesi olduğunu düşünüyoruz.

⁴⁴⁶ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 83.

⁴⁴⁷ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 56.

⁴⁴⁸ Anonim *Haçlı Tarihi*, 106

⁴⁴⁹ İbnü'l Esir, *İslam Tarihi*, 10: 230.

⁴⁵⁰ Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 119; Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 227; Anonim *Haçlı Tarihi*, 105.

⁴⁵¹ İbnü'l Esir, *İslam Tarihi*, 10: 230.

⁴⁵² Altan, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Kuruluş Tarihi*, 67.

Kürboğa ve ordusu Asi köprüsü etrafında ordugâh kurmuşlardı. Ertesi gün Kürboğa'nın ana ordusu Antakya'nın etrafından dolaşarak Asi ve Karasu nehirleri arasında karargâh kurmuştu.⁴⁵³ Kürboğa Haçlılar'la surların önünde yaptığı ilk savaşı kazanmıştı. İç kaleye sızmayı planlayan Kürboğa'nın bu niyetinden haberdar olan Haçlı komutanları, iç kaleyi korumak için duvar örmek suretiyle şehre girişi önlemişlerdi. Kürboğa yıpratma politikası izleyerek, Haçlılar'ı aç bırakmayı denemişti. Haçlılar gerçekten de oldukça zor durumda kalmışlar hatta askerlerden başta Anadolu olmak üzere çeşitli yerlere kaçanlar olmuştu. Askerlerin maneviyatlarını tetikleyerek onları yeniden canlandırmak isteyen Pierre Bartholomaeus⁴⁵⁴, Petrus Kilisesinin içinde, Hz. İsa'ya saplanan mızrağın gömülü olduğunu rüyasında gördüğünü ve onu bulup düşmanın üzerine yürüdükleri takdirde galip geleceklerini söylemişti. Mızrağı bulan askerler sevince kapılmış ve Türklere karşı manevi bir arzu ile savaş hazırlıklarına başlamışlardı.⁴⁵⁵

Bu sırada Haçlılar'a yardım için yola çıkan I. Aleksios, Akşehir'e kadar ilerlemişti. Ancak Antakya'da yaşadıkları sıkıntılar yüzünden kaçanlardan⁴⁵⁶ Kürboğa'nın kuşatmasını duyunca bu zamana kadar buranın Haçlılar'ın elinden çıkmış olabileceğini düşünerek geri dönmüştü. Ayrıca Anna Kommena'nın aktarımına göre Antakya yolunda olan İmparatorun üzerine, Danişmend Bey'inin kardeşi İsmail'i yollayacağı haberleri üzerine I. Aleksios geri dönmüştü.⁴⁵⁷

Haçlılar, Kürboğa'ya karşı saldırı kararı verdiklerinde onları komuta eden Bohemond'du.⁴⁵⁸ Bohemond orduyu altı gruba ayırmıştı. İç kaledeki Türklerin şehre saldırmasından endişe eden Raymond Antakya'da kalmıştı. İlk hatta Frenkler ile birlikte Vermandois dükü Hugue ve Flandre kontu Robert, ikinci hatta Godefroi, üçüncü hatta Normandiya kontu Robert, dördüncü hatta Le Puy Piskoposu Adhemar, beşinci hatta Tankred ve altıncı hatta da Bohemond vardı. Haçlılar La Mahomerie kulesinin bulunduğu kapıdan Antakya dışına çıkmaya başlamışlardı.⁴⁵⁹

⁴⁵³ *Anonim Haçlı Tarihi*, 108-109.

⁴⁵⁴ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 83.

⁴⁵⁵ Adı Bilinmeyen Bir Süryani, *I. Ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi*, 12; .Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 58.

⁴⁵⁶ Işın Demirkent, "Kürboğa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 26 (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 562. Bu kaçakların isimleri Blois kontu Etienne ve Pierre d'Aulps idi. Bkz. Kommena, *Alexiad-Malazgirt'in Sonrası*, 339.

⁴⁵⁷ Kommena, *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*, 340; Runcıman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 183-184.

⁴⁵⁸ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 60.

⁴⁵⁹ Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 142-143.

Haçlılar'ın şehirden çıktığını gören Kürboğa'nın Arap kumandanı Vessab b. Mahmud saldırıya geçilmesi taraftarı olsa da Kürboğa, taarruz eden ilk taraf olursa sadece öncü birliklerle karşılaşacağından endişe etmiş, bekleyerek bütün Haçlıları bir darbede yenmek istemişti. Kürboğa ordusunu biri nehir tarafına diğeri yerinde kalmak suretiyle ikiye bölmüştü. Bu şekilde Haçlıları sıkıştırmayı planlamıştı ancak Godefroi ve Normandiya Kontu Robert askerlerinden yeni bir birlik oluşturarak nehir tarafındaki Türklerin üzerine göndermişlerdi. Türklerin diğeri kolu ise Haçlı askerlerini ok yağmuruna tutarak onları etkisiz hale getirmeye çalışmıştı.⁴⁶⁰ Fakat Bohemond bu taarruzu engellemek için yedinci bir grup daha kurmuştu. Okçular Haçlılar'ın ilerleyişini durduramamış bunun neticesinde Türk safları zayıflamaya başlamıştı. Ancak bu noktada Türk ordusunu asıl sarsan, Kürboğa'nın ordusundaki emirlere karşı bencilce ve küçümseyici tavırlar emirlerin orduyu terk etmelerine neden olmuştu. Bunun üzerine savaşı kaybedeceğini anlayan Kürboğa, bozgunu kabul etmişti. Haçlılar, dağılmış Türk ordusundan kaçanları takip ederek büyük bir bölümünü kılıçtan geçirmişlerdi. Türklerin ardında kalan altın, gümüş, koyun, at gibi ganimetler Haçlılar tarafından yağmalanmıştı. Bohemond, Kürboğa'nın yanmış çadırını hatıra olarak ülkesine göndermişti.⁴⁶¹ Kürboğa ise kuvvetlerinden sağ kalanlarla Musul'a gitmişti.⁴⁶²

Türklerin yenilgisini gören Antakya iç kale sakinleri Haçlılar'a teslim olmayı kararlaştırmışlardı. Böylece Antakya Haçlılar'ın eline geçmişti. Burada kuracakları Princepslik için iki lider belirmiştir. Bunlardan ilki Bohemond diğeri Raymond'du. Fakat hem Haçlı askerlerinin biran önce Kudüs'e hareket etmek istemeleri hem de reislik için toplanan kurulların tartışmalı geçmesi neticesinde, Antakya iç kale ve şehrin dörtte üçünün Bohemond'un, müstahkem köprü ve Yağısıyan'ın sarayının Raymond'un olduğu kabul edildi. Raymond, Bohemond'un kendileriyle birlikte Kudüs'e kadar geleceğine dair yemin etmesini istemişti. Daha sonra haçlı kurulunun reislik için vereceği karara uyacağını belirtmişti. Fakat Bohemond ileride bahsedeceğimiz üzere Ma'arratu'n-Nu'man'ın işgalinden sonra Antakya'ya dönmüş, Raymond kuvvetlerini bastırarak burayı ele geçirmişti.⁴⁶³

⁴⁶⁰ Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 144; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 190.

⁴⁶¹ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 61.

⁴⁶² Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 145; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 189-191.

⁴⁶³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 199-201.

3.4. KUDÜS KRALLIĞI

Kudüs, Lut gölünün batısında bulunmaktadır ve Yahudiye platosunun üzerine kurulmuştur.⁴⁶⁴ Şüphesiz semavi dinler için önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu yüzden ki Haçlılar'ın sözde ana sebepleri Kudüs'ü "kâfirlerden" kurtarmaktı. Kudüs'ün, Suriye Selçuklu Meliki Tutuş'un valileri Sökmen ve İlgazi'den sulh yoluyla alındığından ve Fatımilerin burada vali olarak İftiharüddeve'yi bıraktıklarından bahsetmiştik.

Haçlılar Antakya'yı ele geçirdikten sonra, burada dinlenmek ve güç toplamak için biraz daha kalmaya karar vermişlerdi. Fakat orduda bulunan askerler biran önce Kudüs'e doğru hareket etmek istiyorlardı. Raymond ve Bohemond askerleriyle birlikte Kudüs'ten önce el-Bara⁴⁶⁵ ve Ma'arratu'n-Nu'man'a⁴⁶⁶ yönelmişlerdi.⁴⁶⁷ El-Bara, Haçlılar tarafından 25 Eylül 1098 yılında ele geçirilmişti. Binlerce kişi katledilip bir o kadar kişi de köle olarak satılmak üzere Antakya'ya gönderilmişti. Raymond, el-Bara ve civarının yarısını Narbonnelu Peter'e vermişti.⁴⁶⁸ Daha sonra Antakya'ya döndüler fakat daha önce belirttiğimiz üzere burada Antakya'nın reisinin kim olacağı tartışmasına giriştiler. Bohemond burayı İmparatora teslim etmek istemiyor, Raymond ise İmparatora teslim edilmesini savunuyordu. Araya rahiplerin de girmesiyle Bohemond'un Kudüs'e kadar ana orduyla gelmesi konusunda anlaşma yapıldı.⁴⁶⁹ Ardından 27 Kasım 1098'de Ma'arretu'n-Nu'man'a saldırdılar.⁴⁷⁰ Fulcherius'un aktarımına göre kuşatma 20 gün sürmüştü⁴⁷¹ ancak şehrin ele geçirilme tarihi gözönüne alınırsa kuşatma iki hafta sürmüştür. Şehir garnizonu surlara tırmanmaya çalışan Haçlılara ok, arı kovanı, mancınıklarla taş atarak şehri savunmaya çalışıyordu.⁴⁷² Ancak Haçlılar safında açlık o kadar üst noktaya ulaşmıştı ki bu durum haçlı kaynaklarında, "askerlerin sığırlar gibi araziye dağılıp toprağı eşeleyerek ve etrafa bakınarak buğday,

⁴⁶⁴ Ömer Faruk Harman, "Kudüs", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 26 (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 323.

⁴⁶⁵ Bugünkü Suriye'de, Ma'arratu'n-Nu'man yakınlarında bulunmaktadır.

⁴⁶⁶ Bugünkü Suriye'nin kuzeybatısında bulunan şehirdir.

⁴⁶⁷ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 96.

⁴⁶⁸ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 127-128.

⁴⁶⁹ Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 152.

⁴⁷⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 46.

⁴⁷¹ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 96.

⁴⁷² Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 136.

arpa tanesi veya fasülye yahut bakla tanesi aradıklarını görmemek imkânsızdı"⁴⁷³ sözleriyle ifade edilmektedir.

Raymond, dört tekerlekli bir ahşap kule yaptırmış ve bu kule Ma'arretu'n-Nu'man'ın surlarının ve kulelerinin yüksekliğine ulaşmıştı. Haçlılar surlardaki askerlere taş atıyorlar ya da kendilerine doğru çekmeye çalışıyorlardı. Surlara ilk tırmanan Gouffier adında bir şövalye olmuştu. Onun ardından surlara tırmanan Haçlı askerleri müslümanlarla çatışmaya devam etti. Ancak müslümanlar, Haçlıların surları yıkmaya çalıştıklarını görünce şehrin içlerine doğru kaçmaya başlamışlardı. Bohemond şehrin kapısının yanında bulunan saraya gidenlerin canını bağışlayacağına dair sözüne kanan Müslümanların hepsi kılıçtan geçirilmişti. Şehirdeki tüm müslümanlar görüldükleri yerde öldürülmüş, eşyaları yağmalanmıştı. Haçlılar açlıkları yüzünden Müslüman cesetlerinin etlerini yediler. Şehir, 11 Aralıkta Haçlıların eline geçti.⁴⁷⁴ İbnü'l-Esir, Ma'arretu'n-Nu'man'da yüzbinden fazla insanın öldüğünü kaydetmektedir.⁴⁷⁵

Resim 3.7. Ma'arretu'n-Nu'man'da Haçlıların yaptığı yamyamlığın tasviri (Kırpık, 34)

Ma'arretu'n-Nu'man alındıktan sonra daha önce belirttiğimiz üzere Bohemond Antakya'ya dönmüş, Raymond'un askerlerini kovarak buranın reisi olmuştu.⁴⁷⁶ Raymond ise askerlerinin Kudüs'e gitmek için yaptıkları ısrarlar neticesinde Tankred ile

⁴⁷³ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 134.

⁴⁷⁴ Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 156-158.

⁴⁷⁵ İbnü'l-Esir, *El-Kamil*, 9: 16.

⁴⁷⁶ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 96.

birleşerek Kudüs'e doğru hareket etmiştir.⁴⁷⁷ Anonim Gesta Francorum, Raymond'un yola çıkış tarihi olarak 13 Ocak 1099'u vermektedir ayrıca Tankred ve Normandiya kontu Robert'in, Raymond'a üç gün sonra katıldığını aktarmaktadır.⁴⁷⁸

Haçlılar, daha sonra Kefr-i Tâb'a doğru hareket etmişlerdir.⁴⁷⁹ Şeyzer Emiri Ali b. Munkız, Kefr-i Tâb'da Raymond'un yanına gelerek dostane tavırlar sergilemişti. Haçlılar Şeyzer yakınlarında bulunan Asi nehri kıyısına çadır kurmuşlardı. Ancak Şeyzer Emiri Munkız, Haçlıların yollarına devam edeceğini ummuş olmalıydı ki onların Şeyzer yakınlarında konaklamasından rahatsız oldu. Bu yüzden Haçlıları nehir geçidinden geçirip, ganimet bulmalarını sağlayacak iki Türkü görevlendirmişti. Kalenin komutanı, Raymond'a teslim olmuştu. Haçlılar burada bol ganimete erişmişlerdi. Daha sonra buradan ayrılarak Bukayye vadisine ulaşmışlar ve 28 Ocak'ta vadide bulunan Hüsnülekrâd Kalesine saldırarak burayı ele geçirmişlerdi.⁴⁸⁰ Trablus Emiri İbn Ammar'da, Raymond'la dostluk kurmak isteyenler arasındaydı. Hatta dostlukta o kadar ileri gitmişti ki Haçlı sancaklarını Trablusşam kalelerine astırmıştı. Raymond'un Trablusşam'a elçi olarak gönderdiği askerler, şehrin görkemine o kadar kapılmışlardı ki döndüklerinde Raymond'u, savunması oldukça güçlü aynı zamanda Trablusşam'ın ikinci büyük şehri olan Arka'yı kuşatmaya ikna etmişlerdi. Kuşatma 14 Şubat'ta başlamıştı. Fakat Arka kalesini almak sandıkları kadar kolay olmamıştır. Haçlılar ağır kayıplar vermişler ve çok zorluk çekmişlerdi.⁴⁸¹ Bu arada Tartus da 17 Şubat'ta Haçlılar'ın eline geçmişti.⁴⁸²

⁴⁷⁷ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 97.

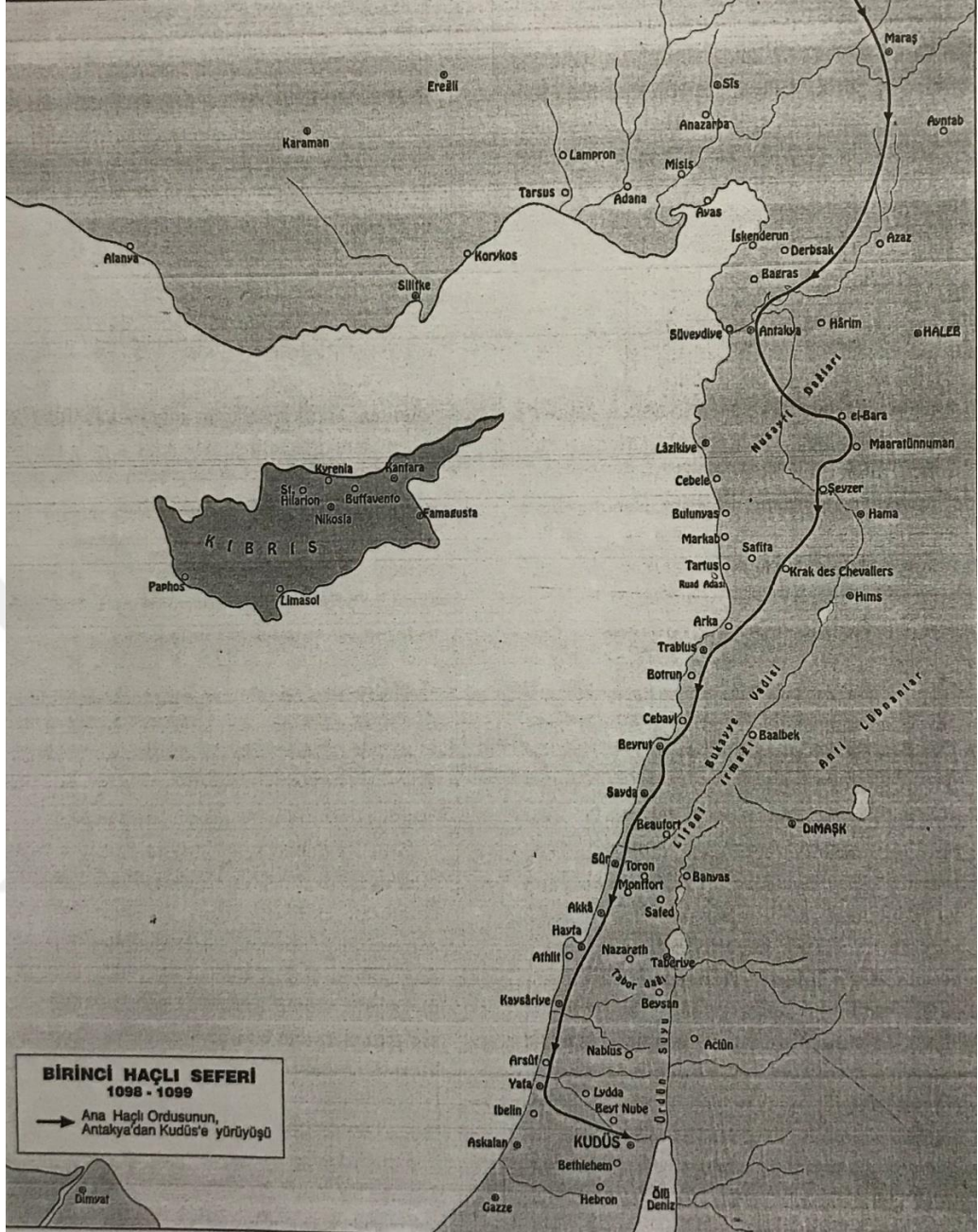
⁴⁷⁸ *Anonim Haçlı Tarihi*, 144.

⁴⁷⁹ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 5.

⁴⁸⁰ *Anonim Haçlı Tarihi*, 144-145.

⁴⁸¹ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 151-152.

⁴⁸² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 47.

Resim 3. 8. Haçlılar'ın Antakya'dan Kudüs'e yürüyüşü (Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 48)

Kuşatma sırasında Abbasi halifesinin ordusuyla Haçlılara doğru geldiği haberinin yayılması üzerine, o sırada Cebele'yi kuşatmakta olan Flandre kontu Robert ve Godofroi'yi yardıma çağırmişti. Kuşatmayı kaldırarak hemen Arka'ya geldiler. Fakat Tankred'den bu durumun Raymond'un yaydığı bir dedikodu olduğunu öğrendiler. Ancak Raymond kızgın Kontların gönlünü aldı.⁴⁸³ Bunun üzerine Haçlılar Arka'ya saldırmaya devam ettiler fakat başarılı olmadılar. Buranın ardından Trablusşam'ı da

⁴⁸³ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 304-305.

kuşattılar ancak esir düşen Hristiyanlar'ın teslimi ve pek çok ganimet karşılığında kuşatma kaldırılmıştı. Kuşatma üç ay sürmüştü.⁴⁸⁴

13 Mayıs'ta Arka'dan ayrılarak Kudüs'e doğru yolculuklarını sürdüren Haçlılar, Beyrut, Sayda, Sûr, Akkâ, Hayfa, Kayseriye ve Arsuf'a kadar kıyı şeridinden geçerek Bethlehem'e geldiler.⁴⁸⁵ Burada Hristiyan halk tarafından sevinçle karşılandılar. Haçlılar 7 Haziran'da Kudüs'ü kuşatmışlardı.⁴⁸⁶ Normandiya kontu Robert kuzey surlarında bulunan Çiçek Kapısında, Flandre kontu Robert buranın sağında bulunan Sütunlar kapısında, Godefroi kuzeybatı da bulunan Yafa kapısında, Raymond'da batıda Sion Dağında karargâh kurdu.⁴⁸⁷

Kudüs'te bulunan Fatımi valisi İftiharüddevele, Haçlıların Kudüs'e doğru geldiği haberi üzerine tedbirler almaya başlamıştı. Su kuyularını kapattırıp zehirletmiş, Hristiyan ahaliyi şehrin dışına çıkartmış ve sürüleri emniyetli yerlere çektiymişti. Aynı zamanda Mısır'a haber yollayarak yardım birlikleri istemişti. Ayrıca yiyecek ve su bakımından hiçbir zorluğu olmayan İftiharüddevele, Haçlı mancınıklarından gelen taşların kulelere hasar vermesini azaltmak için pamuk ve saman çuvalları ile takviyede bulunmuştu.⁴⁸⁸ 12 Haziran'da Zeytindağı'na hac için çıkan Haçlılar'a bir keşiş, ertesi gün surlara saldırmaları gerektiğini ve eğer imanları varsa Tanrı'nın zafer vereceğini söylemişti. Haçlı reisleri kuşatma araç gereci olmadığını söylesede keşiş ısrarlarını sürdürmüştü ve 13 Haziran'da Haçlılar saldırıya geçmişti. Ancak kuşatma malzemelerinin olmayışı Haçlıları başarısızlığa sürüklemişti.⁴⁸⁹

Haçlılar, Kudüs önlerinde suyun ve kuşatma aletlerinin olmayışından dolayı çok zorluk çekmişlerdi. Öyleki 10 km uzaklıkta ancak su bulabilmişler ve öküz, boğa ve keçi derilerinden yaptıkları mataraların içinde kokan bu suyu ordugâha taşımaya çalışmışlardı. Açlık ve sefalet içinde bulunan Haçlıların yardımına 17 Haziran'da Müslümanların terk ettiği Yafa limanına gelen Cenova ve İngiliz gemileri yetişmişti. Kuşatma aletlerine kavuşan Haçlılar kule inşa etmeye başlamışlardı. İnşa ettikleri

⁴⁸⁴ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 171-173.

⁴⁸⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 49.

⁴⁸⁶ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 99; Haçlıların Kudüs'ü zaptı için ayrıca bkz. Serkan Özer, "Fâtımî-Haçlı İlişkileri (1098-1171)", (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2015), 49-62.

⁴⁸⁷ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 189; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 216.

⁴⁸⁸ Runciman *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1: 215-216.

⁴⁸⁹ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 190.

kuleleri 10 Temmuz'da bitirmişler ve kullanacakları yerlere taşımaya başlamışlardı. Kulelerden birisi kuzey suruna, biri Sion Dağı'na götürülmüştü.⁴⁹⁰

13 Temmuz'u 14 Temmuz'a bağlayan gece saldırıya geçmeyi planlayan Haçlılar, esas taarruzu Sion Dağı ve kuzey surunun doğu kesiminde yapmayı kararlaştırmışlardı. Fakat Fatımiler'in güçlü savunmasıyla karşılaşmışlardı. Bütün Haçlı Kontları hep bir yerden surlara saldırmaya başlamışlardı. Raymond, kuşatma kulesini güneydeki surlara yanaştırmak istemiş ancak surlarla kule arasındaki hendek ona engel olmuştu. Raymond, bu hendeğe üç taş atana bir dinar vereceğini vaad ederek⁴⁹¹ hendeği doldurtmuştu. Hendek 14 Temmuz akşamı kapanmış ve Raymond kuleyi surlara yanaştırmıştı. İftiharüddeve bizzat bu suru savunmaktaydı, bu yüzden Raymond kuvvetli bir savunma ile karşılaşmıştı. 15 Temmuz sabahı Godefroi ve askerleri, Çiçek Kapısı yakınındaki kuzey suruna yaptıkları kuleyi yanaştırarak, Fatımiler'in kendilerini atılan taşlardan korumak için kale burçlarına bağladığı iki keresteyi bir nevi köprü olarak kullanmış ve surların üzerine çıkmışlardı. Suru aşan ilk kişi Lethold adında bir şövalyeydi. Onu Kont Eustache, Godefroi ve diğer Haçlı askerleri izlemişti. Müslümanlar surlardan Kudüs içlerine doğru kaçmaya başlamışlardı. Haçlılar, kaçan Müslüman askerlerinin peşinde giderek onları bir bir öldürmüşlerdi. Godefroi, adamlarından bazılarını Sütunlar Kapısı'nı sur dışında kalan askerlere açmak için görevlendirmişti. Tankred'de Kubbetü's Sahra ve Mescid-i Aksa'ya kaçan Müslümanlara saldırmış ve Kubbetü's Sahra'yı yağmalamıştı. Bu sırada panik halindeki halk İftiharrüddeve'nin bulunduğu güney kesime doğru kaçmaya başlamıştı. Ancak şehre giren Haçlıları gören İftiharüddeve, Davud Kalesine sığınmıştı fakat Raymond'un burayı kuşatması neticesinde sağ salim şehirden çıkma imkânı vermesi karşılığında kaleyi teslim etmişti. İftiharüddeve ve adamları Kudüs'ten sağ çıkan tek müslümanlardı.⁴⁹² Böylece Haçlılar 15 Temmuz 1099'de Kudüs'ü ele geçirmişlerdi.

⁴⁹⁰ Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 174; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 53.

⁴⁹¹ Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 178.

⁴⁹² Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 102-107; Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 174-178; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 219-220; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 55.

Resim 3. 9. Haçlıların Kudüs katliamı (google.com E. T. 20.02.2020)

Haçlılar, Müslümanları Süleyman Mabedi'ne ve İsa Kilisesi'ne kadar kovalayarak öldürmüşlerdi. Süleyman Mabedi'nden atlayarak kaçmaya çalışan Müslümanlar ise oklarla vurulmuştu. Haçlı kaynakları yapılan katliamı "bileklerine kadar düşman kanı içinde"⁴⁹³, "Mabed'in her yanından kan akıyordu"⁴⁹⁴, "Haçlılar, Süleyman Mabedi'nde ve revaklarda atlarının diz kapaklarına ve yularlarına kadar ulaşan kan içinde atlarını sürüyordu"⁴⁹⁵ ifadeleriyle aktarmaktadır. Fulcherius burada yaklaşık 10.000 Müslüman'ın öldüğünü aktarmaktadır.⁴⁹⁶ Mescid-i Aksa'ya sığınan insanlar kılıçtan geçirilmişti. Haçlılar, Sinagoglara sığınan Yahudileri de burada yakmış ve Hz. İbrahim'in kabrini tahrib etmişlerdi.⁴⁹⁷ Haçlıların gözleri öylesine ganimet hırsı ile doluydu ki Müslümanların güya yaşarken yuttuklarını iddia ettikleri altınları çıkarmak için karınlarını deşmişlerdi.⁴⁹⁸

Haçlılar, Kudüs'te yaptıkları katliamdan sonra Kutsal Mezar Kilisesi'ne giderek Tanrı'ya şükür duası etmişlerdi.⁴⁹⁹ 17 Temmuz'da Haçlı liderleri toplanarak şehrin yönetiminin nasıl olacağı konusunda görüşmeye başlamışlardı. Önce kral mı yoksa patrik mi seçecekleri konusunda tartışmışlardı. Şehrin patrikliğine layık görülen Le Puy Piskoposu Adhemar'ın Antakya'da çıkan salgında ölmüş olması ve diğer adayların da

⁴⁹³ Anonim Haçlı Tarihi, 155; Carnotensis, Kudüs Seferi, 104.

⁴⁹⁴ Tudebodus, Birinci Haçlı Seferi, 179.

⁴⁹⁵ Aguilers, Haçlılar Kudüs'te, 207.

⁴⁹⁶ Carnotensis, Kudüs Seferi, 104.

⁴⁹⁷ İbnü'l Kalânisî, Şam Tarihine Zeyl, 6; Azımî, Azımî Tarihi, 37.

⁴⁹⁸ Carnotensis, Kudüs Seferi, 105.

⁴⁹⁹ Carnotensis, Kudüs Seferi, 106.

uygun bulunmamasından dolayı önce kral seçmeye karar vermişlerdi. Raymond, kendisine yapılan krallık teklifini reddetmiş bunun üzerine Godefroi bu teklifi kabul ederek "Kutsal Mezar Savunucusu" unvanını almıştı. Kudüs patriği olarak da Arnoul adında bir papaz seçilmişti. İlk işi Latin Kilisesi öğretileri dışında ibadet yapan bütün papazları aforoz etmişti. Ardından Doğu Hristiyanlarına Gerçek Haç'ın yerini söylemeleri için ağır işkenceler yaptırmıştı.⁵⁰⁰

Kudüs'ün işgal edildiğini duyan el-Efdal, Haçlılar'a karşı savaşmak üzere Mısır'dan gelmiş ve Askalan'nın kuzeyindeki Mecdel ovasında ordugâh kurmuştu. Haçlılar 12 Ağustos sabahı Fatimiler'e ani bir bakın düzenlemişti. Sağ kanatta denize en yakın yerde Raymond, ortada Flandre kontu Robert, Normandiya kontu Robert ve Tankred, sol kanatta da Godefroi bulunmaktaydı. Yapılan saldırı sonrası Haçlılar, Fatimi ordusuna üstün gelmiş ve el-Efdal ancak birkaç adamıyla birlikte Askalan'a kaçabilmişti. İbnü'l Kalânîsî bu savaşta ölen piyadeler ve şehir ahalisinin sayısını 10 bin olarak aktarmaktadır. Yenilginin üzerine el-Efdal Mısır'a dönmüştü. Askalan halkı şehri Raymond'a teslim etmek istemiş ancak Godefroi kendisinden başkasına şehrin teslimini kabul etmeyince aralarında çıkan anlaşmazlıktan dolayı Askalan alınmadan buradan ayrılmışlardır.⁵⁰¹ Askalan'da Fatimilere karşı kazanılan zafer neticesinde Haçlılar'ın Kudüs hâkimiyeti kesinleşmiş oldu.

⁵⁰⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 59.

⁵⁰¹ İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 6; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 229. İbnü'l Kalânîsî, Haçlıların Askalan halkından emniyet parası toplamak istediğini ancak Haçlıların kendi aralarında çıkan anlaşmazlık yüzünden para alamadan buradan ayrıldıklarını aktarmaktadır. Bkz. İbnü'l Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 6.

SONUÇ

Çalışmamız boyunca Haçlı Seferinin alt yapısının oluşmasında gerek Batı gerek Doğu'daki durumları tahlil etmeye çalıştık. Kudüs'ü Müslümanların elinden kurtarma sloganları atan Haçlılar'ın sadece dini arzular taşımadığına, Haçlılar'ın bu sefere katılmalarına neden olan çeşitli etkenlere değindik. Ayrıca Haçlı kaynaklarında Bizans İmparatoru'na karşı düşmanca bir üslup kullanan bazı yazarların oluşu bu tavrın mezhepsel kavganın sürdüğü ve asıl amacın tüm Hristiyan birliği değil, Roma Kilise'sinin tek otorite olması için mücadele edildiği düşüncesine bizi sevk etmiştir.

Batı Roma İmparatorluğu'nun uğradığı çeşitli saldırılar sonucunda Batı'daki otoritesini kaybetmesi, Avrupa'da siyasi ve ekonomik sorunları beraberinde getirmiştir. Kudüs'e hac yapmaya gidenlerin anlattıkları Doğu efsaneleri, sıkıntı çeken Avrupa halkının gözlerinin buraya çevrilmesine neden olmuştur. Bizans'ın içte ve dışta maruz kaldığı saldırılar neticesinde Avrupa'dan yardım istemesi, beklenen kıvılcım olmuştur. Ayrıca bu zengin topraklara sefer için dini bir amaç eklenerek her kesimden insanın bu uğurda toplanması amaçlanmıştır.

Avrupa'dan talep ettiği yardım gelmeden de sorunlarını çözmeyi başaran I. Aleksios, bu Haçlı birliklerinden rahatsızlık duymuş ve onlardan vassallık yemini almıştır. Ancak Haçlı reisleri bu yemine uymamışlardır. Haçlıların İstanbul'da yaptıkları yağma ve saldırılar, Bizans İmparatoruna yardıma gelmediklerinin açıkça göstergesi olmuştur. Bizans İmparatoru bu Haçlı ordularının biran önce Anadoluya geçmelerini sağlamıştır. Bizans, Haçlıların kuşattığı yerlerden sadece İznik'i Türklerin teslimi sonucunda alabilmiştir.

Birinci Haçlı Seferi'nin başarıya ulaşmasındaki en büyük sebeplerden biri, Doğu'da Müslümanlar arasında birliğin olmamasıdır. Selçuklu içinde yıllardır süren iktidar mücadeleleri, güç kaybına neden olmuştur. Özellikle Antakya kuşatmasında Kürboğa ordusundaki emirlerin sırf Kürboğa'nın tavırları yüzünden ordugâhı terk etmeleri, Haçlılara karşı gereken ciddiyetin sağlanamadığının göstergesidir. Antakya'yı kurtarmaya gelen Melik Rıdvan ve Dukak başarısız olarak geri dönmüşlerdir. Antakya'dan sonra Kudüs'e ilerleyen Haçlılarla, yol üzerinde geçtikleri şehirlerdeki bazı emirler Türklerden kurtulmuş olmayı önemseyerek Haçlılarla anlaşmalar yapmışlardır. Müslümanlar asıl düşmanı görememiş ve siyasi çıkarların kurbanı olmuştur. Haçlı

Kontları arasında da liderlik için mücadeleler söz konusu olmuş böylelikle asıl motivasyonlarının toprak kazanmak arzusu olduğu gün yüzüne çıkmıştır. Haçlılar kutsal kabul ettikleri Kudüs'te büyük katliamlar yapmışlardır. Neticede Kudüs Krallığı kurulmuştur. Haçlıların kazandıkları topraklar Avrupa'da büyük heyecan uyandırmış ve bu durum yeni seferlerin önünü açmıştır.

KAYNAKÇA

- Adı Bilinmeyen Bir Süryani. *I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*. çev: Vedii İlmen. İstanbul: Yaba Yayınları, 2005.
- Aguilers, Raimundus. *Haçlılar Kudüs'te*. çev: Süleyman Genç. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2019.
- Alptekin, Coşkun. "Belek b. Behrâm", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 5: 402-403. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Alptekin, Coşkun. "Büyük Selçuklular". *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. Redaktör: Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız. 7: 95-154. İstanbul: Çağ Yayınları, 1989.
- Alptekin, Coşkun. "Türkiye Selçukluları". *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Redaktör: Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız, 8: 209-383. İstanbul: Çağ Yayınları, 1993.
- Altan, Ebru. "Yağısıyan", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 43: 177-179. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Altan, Ebru. *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*. Ankara: TTK Yayınları, 2018.
- Anonim Haçlı Tarihi*. çev: Ergin Ayan. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Anonim Süryani Kroniği. *I. ve II. Haçlı Seferleri*. çev: İlhan Aslan. İstanbul: Post Yayınları, 2019.
- Arayancan, Ayşe Atıcı. *Hasan Sabbah ve Alamut*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2017.
- Arslan, İhsan ve Süleyman Genç. "Albertus Aquensis'in Historia Ierosolimitana Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10. sy. 51 (2017): 231-253.
- Asbridge, Thomas. *Haçlı Seferleri*. çev: Ekin Duru. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Azımî, Ali b. Muhammed. *Azımî Tarihi: Selçuklularla İlgili Bölümler H.430-538*. çev: Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 2006.
- Azimli, Mehmet. *Dört Halifeyi Farklı Okumak- Hz. Ömer*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Belâzurî. *Fütûhu'l- Büldân*. çev: Mustafa Fayda. İstanbul: Siyer Yayınları, 2013.
- Bozkurt, Nahide. *Abbâsîler*. Ankara: İSAM Yayınları, 2017.

- Cahen, Claude. *Haçlı Seferi Zamanında Doğu ve Batı*. çev: Mustafa Daş. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2018.
- Carnotensis, Fulcherius. *Kudüs Seferi*. çev: İlcan Bither Barlas. İstanbul: IQ Yayınları, 2009.
- Cheyenet, Jean-Claude. *Bizans Tarihi*. çev: İsmail Yerguz. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2016.
- Çalışır, Abdurrahman Onur. *Denizaşırı Ülke'den Havadisler: Haçlıların Mektupları*. İstanbul: Kutlu Yayınları, 2018.
- Çıvgın, İzzet. *Orta Çağ Tarihi*. Ankara: Maya Akademi Yayınları, 2008.
- Daftary, Farhad. *İsmaililer*. çev: Ahmet Fethi. İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.
- Demirkent, Işın. "Bizans". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 6: 230-244. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Demirkent, Işın. "Franklar". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 13: 173-176. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Demirkent, Işın. "Haçlı Seferi Düşüncesinin Doğuşu". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, sy. 35 (1994): 65-78.
- Demirkent, Işın. "Haçlılar". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 14: 525-546. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Demirkent, Işın. "Kılıcarıslan I". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 25: 396-399. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Demirkent, Işın. "Kürboğa". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 26: 562-563. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Demirkent, Işın. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayınları, 1997.
- Demirkent, Işın. *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*. Ankara: TTK Yayınları, 2013.
- Durmaz, Sayime. "Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı- XI-XIII. Yüzyıllar". Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2004.
- Ebü'l-Fidâ. *Ebü'l-Fidâ Coğrafyası (Takvimu'l Buldan)*. Çev: Ramazan Şeşen. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2017.
- Encyclopaedia Britannica, erişim 03 Kasım 2019, <https://www.britannica.com/topic/Viking-people>
- Erkoçoğlu, Fatih. *Haçlı Seferleri Tarihi Kaynakları*. İstanbul: Çizgi Kitapevi, 2018.

- Eyice, Semavi. "İznik", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 23: 543-545. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Gibbon, Edward. *Bizans: Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi Cilt V*. çev: Asım Baltacıgil. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1995.
- Gregory, Abu'l Farac. *Abu'l Farac Tarihi*. çev: Ö. Rıza Doğrul. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1950.
- Gül, Muammer. *Orta Çağ Avrupa Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2013.
- Güngörmez, Zeynep. "Haçlıların Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'daki Faaliyetleri". Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2010.
- Haccî, Abdurrahman Ali. *İslami Fetihden Gırnata'nın Düşüşüne Kadar Endülüs Tarihi (711-1492)*. çev: Kadir Kınar. İstanbul: İlkharf Yayınları, 2017.
- Hamdullah Müstevfi-yi Kazvini. *Tarih-i Güzide*. çev: Mürsel Öztürk. Ankara: TTK Yayınları, 2018.
- Harman, Ömer Faruk. "Kudüs", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 26: 323-327. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Hasan, İbrahim Hasan. *İslam Tarihi*. çev: İsmail Yiğit. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1991.
- Hill, John Hugh ve Laurita L. Hill. "The Convention of Alexius Comnenus and Raymond of Saint Gilles", *The American Historical Review* 58, Issue. 2 (1953): 322-327.
- Hillenbrand, Carole. *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. çev: Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.
- İbnü'l Adim, *Buğyetü't Talep Fi Tarih-i Halep*. Beyrut: t.y..
- İbnü'l Adim, Kemalüddin. *Zübdetü'l Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*. çev: Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 2014.
- İbnü'l Cevzi, Abdurrahman. *el-Muntazan fi Tarihi'l-Ümem'de Selçuklular*. çev: Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 2014.
- İbnü'l Cevzi, Sıbt. *Mir'atü'z- Zaman fi Tarihi'l-Ayan'da Selçuklular*. çev: Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 2011.
- İbnü'l Cevzi, Sıbt. *Mirat'z- Zeman fi Tarihi'l- Âyan*. çev: Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 1968.

- İbnü'l Esir. *el-Kamil fi't Tarih*. thk. Ebu'l Fida Abdullah el-Kadi. Beyrut: Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 1987.
- İbnü'l Havkal. *10. Asırda İslam Coğrafyası*. çev: Ramazan Şeşen. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2014.
- İbnü'l Kalânisî. *Şam Tarihine Zeyl*. çev: Onur Özatağ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- İbnü'l Kesir, *Büyük İslam Tarihi*. çev: Mehmet Keskin. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000.
- İbnü'l Kesir. *el- Bidaye ve'n-Nihaye*. thk: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki. Cize: Hicr Yayınları, 1998.
- İbnü'l-Esir. *İslam Tarihi*. çev: Abdülkerim Özaydın. İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Selçuklu Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1972.
- Kanat, Cüneyt ve Devrim Burçak. *Sorularla Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.
- Kaymak, Suat. "İbnü'l Kalânisî, Şam Tarihine Zeyl-I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi", *Edebali İslamiyat Dergisi*, sy. 4 (2018): 229-235.
- Kaymaz, Âdem, Halim Şengül, Cahit Baltacı, Hüseyin Dağtekin, Cemal Gökçe, Ekrem Uykucu ve Mesut Talashoğlu. *Genel Tarih II-III*. İstanbul: Ağaoğlu Yayınları, 1977.
- Kılıç, Ayşe. *Endülüs Müslümanlarının Sürgünü*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2015.
- Kırpık, Güray. *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2009.
- Kiel, Machiel. "Draç". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 9: 522-524. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Kommena, Anna. *Alexiad- Malazgirt'in Sonrası*. çev: Bilge Umar. İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları, 1996.
- Kurat, Akdes Nimet. *Çaka Bey*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, 1966.
- Kurat, Akdes Nimet. *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadenizin Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*. Ankara: Murat Yayınları, 1992.
- Lamb, Harold. *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*. çev: Gaye Yavuzcan. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2016.
- Maalouf, Amin. *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*. çev: Ali Berktaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.

- Morrisson, Cécile. *Haçlılar*. çev: Nermin Acar. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 2005.
- Mukaddesî. *Ahsenü't-Tekâsim (İslam Coğrafyası)*. çev: D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2015.
- Müneccimbaşı, Ahmed b. Lütfullah. *Câmiu'd-Düvel*. çev: Ali Öngül. İstanbul: Kalabalıcı Yayınları, 2017.
- Nicholson, L. Robert. *Tancred: A Study of His Career and Work in Their Relation to the First Crusade and the Establishment of The Latin States in Syria and Palestine*. University of Chicago Libraries, 1940.
- Nicolle, David. *Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)*. çev: L. Ece Sakar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Oldenbourg, Zoe. *The Crusades*. çev: Anne Carter. New York: Pantheon Yayınları, 1966.
- Oman, Charles William Chadwick. *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. çev: Ekin Duru. İstanbul: Say Yayınları, 2019.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. çev: Fikret Işıltan. Ankara: TTK Yayınları, 2019.
- Öngül, Ali. *Anadolu Selçukluları*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2017.
- Özaydın, Abdulkerim. "Dukak b. Tutuş". *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ek-1: 345-346. İstanbul: TDV Yayınları, 2016.
- Özaydın, Abdülkerim. "Tutuş". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 41: 446-449. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Özdemir, Mehmet. "Endülüs". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 11: 211-225. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Özdemir, Mehmet. *Endülüs Müslümanları -Siyasi Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 2016.
- Özer, Serkan. "Fâtımî-Haçlı İlişkileri (1098-1171)". Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2015.
- Paine, Mike. *Haçlı Seferleri*. çev: Cumhur Atay. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011.
- Ramsay, W. M. *Anadolunun Tarihi Coğrafyası*. çev: Mihri Pektaş. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960.
- Roberts, J. M. *Avrupa Tarihi*. çev: Fethi Aytuna. İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2015.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*. çev: Fikret Işıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986.

- Sahillioğlu, Halil. "Antakya". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 3: 228-232. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Sevim, Ali. "Atsız b. Uvak", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 4: 92-93. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Sevim, Ali. "Rıdvan b. Tutuş". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 35: 49-50. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Sevim, Ali. *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Seyyid, Eymen Fuad. "Fatımiler", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 12: 228-237. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Sümer, Faruk. "Selçuklular". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 36: 380-384. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Süryani Patrik Mihail'in Vakainamesi-II. Kısım: 1042-1195. çev: Hrant D. Andreasyan. TTK Kütüphanesi Tercüme Eserler Koleksiyonu Eser No: T004II, b, 1944.
- Şeyban, Lütfi. *Reconquista Endülüs'te Müslüman- Hristiyan İlişkileri*. İstanbul: İz Yayınları, 2003.
- Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*. çev: Halil İbrahim Gök ve Fahrettin Coşguner. Ankara: Atıf Yayınları, 2014.
- Tudebodus, Peter. *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi-Kudüs'e Yolculuk*. çev: Süleyman Genç. İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.
- Turan, Ahmet Nezih. "Şanlıurfa". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 38: 336-341. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2017.
- Tyrensis, Willermus. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*. haz: Ergin Ayan. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.
- Usame b. Munkız. *Kitâbu'l-İtibar*. çev: Yusuf Ziya Cömert. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2018.
- Usta, Aydın. *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.
- Usta, Aydın. *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.
- Vicari, George. The Secular Motivations Of The First Crusade, *Air Command And Staff College Air University*, Issue. 119 (2002): 1-39.

Watt, W. Montgomery ve Pierre Cachia. *Endülüs Tarihi*. çev: Cumhur Esin Adıgüzel ve Qiyas Şükürov. İstanbul: Küre Yayınları, 2015.

Zahîru'd-Dîn Nîşâbûrî. *Selçuknâme*. çev: Ayşe Gül Fidan. İstanbul: Kopernik Yayınları, 2018.

Zonaras, Ionescu. *Tarihlerin Özeti*. çev: Bilge Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.

